

Poštuna plačana v gotovini

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK X ★ LIV **5** MAJ ★ 1954

VSEBINA:

Fedor Košir: Poročilo na tretji redni skupščini Planinske zveze Slovenije	225
Dr. Jože Pretnar: 60 let slovenskega planinstva	232
Dr. J. Prešern: S poti na Kamn	236
Janko Blažej: Po gorskem svetu Združenega kraljestva	245
Josip Wester: Planinski spomini in zapiski iz leta 1953	251
Leopold Stanek: Klic gora	256
Fr. Planina: Po gorah okrog Tržiča s (kartografskimi nalogami)	261
Jože Dolinar: Rateče, rateško pastirjenje in še kaj	268
Tine Orel: Ob grobu dr. Josipa Tomiška	276
Mitja Šarabon: Pred pomladjo v gorah	278
Društvene novice	279
Iz planinske literature	283
Razgledi po svetu	286

Priloga v 6. številki: Foto: Jaka Čop: Kanjavec iz Zadnjice
Prilogo natisnila tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja dvanaajstkrat na leto, po potrebi v snopčih po dve številki skupaj / Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likozarjeva ulica št. 12, poštni predal 214, telefon št. 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarij, oglasi, računi, razvid naslovov / Tiska tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 602-T-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

PLANINSKA ZALOŽBA

deluje kot strokovna komisija v okviru

PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

v Ljubljani, Likozarjeva 12 • Telefon: 32-553

Njen založniški program je načrtno zalaganje planinske literature in kart za njeno članstvo

V zbirki: Naši veliki planinci je dosedaj izšlo:

1. JAKOB ALJAŽ — triglavski župnik, spisal Janko Mlakar, din 120.—

2. HACQUET BALTAZAR — spisal Jos. Wester, din 120.—

V juniju izide:

3. JUG KLEMENT, ki ga pišejo dr. Vladimir Bartol, Zorko Jelincič in dr. Mirko Kajzelj

Planinske karte Slovenije, merilo 1 : 75 000:

1. JULIJSKE ALPE s slovenskim, srbohrvatskim, angleškim in nemškim vložkom na 8 straneh, din 160.—

2. KARAVANKE, KAMNIŠKE ALPE IN SOSEČINA
izidejo v maju-juniju v šestih barvah

Poročilo na tretji redni skupščini Planinske zveze Slovenije

Skupščina kot najvišji organ naše planinske organizacije ima na svojem usakokratnem zasedanju važno in odgovorno nalogo, da pregleda in analizira izvršeno delo, da ugotovi trenutno stanje organizacije in da v skladu z družbenim napredkom v državi sklepa o nadaljnjih nalogah, ki jih morajo planinska društva kot osnovne enice izpolniti, tako da bo planinstvo ostalo pomemben činitelj pri telesni in kulturni preobrazbi našega naroda.

Nenehen razvoj in napredek naše države na gospodarskem in kulturnem polju zahteva tudi ustrezajočo prilagoditev dela v vseh organizacijah, ki zavestno sodelujejo pri oblikovanju nove socialistične družbe. Planinska organizacija kot družbena organizacija s prostovoljnim vključevanjem in delom ima pri tem svoje posebno mesto in seveda tudi svojstven način dela. Razumljivo je, da taka organizacija ne more iti v korak z vsemi spremembami v državni ureditvi, mora jim pa nujno slediti in uravnavati svoje delovanje tako, da bistveno sodeluje pri današnji vsesplošni rekonstrukciji družbe.

Ze zadnja skupščina l. 1952 je osvojila načelo, da preidejo naša planinska društva postopoma k čim večjemu samoupravljanju. Ta sklep je bil sprejet skladno z uvajanjem decentralizacije v našem gospodarstvu in državni upravi, skladno z velikim dejanjem, ko so delovni kolektivi prevzeli v svoje upravljanje tovarne in podjetja. To je bil eden izmed ukrepov, s katerim tudi planinska organizacija usovršuje svoje delovanje z načeli, ki veljajo v gospodarski ureditvi naše države. Seveda je pri uvajanju samoupravljanja pri naših društvih potrebna previdnost. Ne smem in ne morem omalovaževati dela naših planinskih sodelavcev, ker bi to bilo krivično, vendar trdim, da mora biti vsak kolektiv politično in strokovno zrel, če prevzema odgovornost za vodstvo nekega podjetja, tovarne, pa tudi planinskega društva. Večina naših društvenih odbornikov si je v večletnem delu v planinstvu že pridobila potrebne izkušnje za samostojno delo, so pa tudi društva, ki so bila navajena, da so svoje organizacijske in gospodarske probleme reševala le po Planinski zvezi, tako da jim danes še tako preprosti problemi povzročajo težave in nevšečnosti. Posebno nazorni so ti primeri pri najemanju obratnih sredstev za oskrbovanje planinskih postojank. Pred časom je vse te posle za vsa društva opravila Planinska zveza in zato društva niso gledala niti na višino najetih obratnih sredstev niti niso imela potrebne skrbi, da bi obratna sredstva pravočasno vračala. Danes, ko društva te posle sama opravljajo, je višina najetih obratnih sredstev mnogo nižja ali pa jih društva sploh ne najemajo več. Ta primer kaže, da so društva obratna sredstva marsikdaj najemala brez temeljitega premisleka, zato so tudi nastale težave pri vračanju obratnih sredstev. To je samo en primer, da samoupravljanje ne prinaša le neke sproščenosti v delu, temveč nalaga društvom tudi

mного večjo odgovornost, kot so jo imela do sedaj. Taki in podobni razlogi nam nujno nalagajo dolžnost, da preidemo na novi način dela postopoma, tako da planinska organizacija pri tem ne bi utrpela kake škode, če bi samoupravljanje prevzeli in vodili neizkušeni kolektivi.

Pri tem se je pojavilo dvoje vprašanj:

Ali je pri takem stanju in decentralizaciji dela Planinska zveza sploh še potrebna in ali naj vodijo posamezna društva novi ljudje, z novo mentaliteto, z novimi pogledi na naše delo?

Prvo vprašanje se je porodilo predusem ob dveh primerih, in sicer ob času, ko Planinska zveza ni mogla več dajati visokih subvencij za gradbeno dejavnost društev, in pa, ko je bilo treba urediti zemljiško-knjižno stanje premoženja planinske organizacije.

Nedvomno je bila v prvih povojnih letih nujno potrebna večja državna pomoč, da smo naše porušene objekte nanovo usposobili in s tem sploh omogočili delo in razvoj planinstva v Sloveniji. Ta finančna pomoč pa je zavedla mnoga društva, da so bila prepričana, da bo denarja vedno dovolj na razpolago in da društvom nikdar ne bo potrebno iskati finančnih virov za gradbeno dejavnost. Ker pa se je prvotno stanje bistveno izpremenilo in tudi Planinska zveza ni mogla več dajati visokih subvencij, ker jih tudi sama ni več prejerala, so menila nekatera društva, da Planinska zveza sploh ni več potrebna. Takoj moram pribiti dejstvo, da so društva s takim mišljenjem v veliki zmoti. Trdil bi lahko nasprotno, da bi bili gospodarski odseki društev nepotrebni, ker bi Planinska zveza od države prejete dotacije in subvencije lahko sama v svoji režiji investirala v gradnje in te gradnje tudi sama upravljala — vendar niti eno niti drugo stališče ni pravilno.

Dejavnost planinske organizacije kot celote se ne sme in ne more odražati samo v gospodarski aktivnosti društev, kajti pod planinsko dejavnostjo razumemo delo na markacijskem, propagandnem, alpinističnem, gospodarskem in ideološkem polju. Vsa ta dejavnost pa se mora izvajati po nekem določenem načrtu. Ker so društva ne glede na število članstva med seboj enakopravna, mora skupna organizacija vse delo koordinirati. To pa seveda še ne pomeni, da so društva v svoji samostojnosti okrnjena ali pa celo pod neko določeno kontrolo. Drug primer je seveda, če društvo s svojo imovino slabo gospodari, če ne deluje v korist planinske organizacije ali pa dela v svojem delu velike napake. V takih primerih je nujno, da zveza tem društvom nudi pomoč, v hujših primerih pa se loti ustrežajočih ukrepov.

Podoben je primer pri zemljiškoknjižnih prepisih planinske imovine na Planinsko zvezo Slovenije. Društva menijo, da bi bilo potrebno, da so sama vknjižena kot zemljiškoknjižni lastniki, pri tem pa pozabljajo, da so planinske postojanke družbena lastnina, torej last vseh slovenskih planincev, ki jih Planinska zveza le dodeljuje v upravo posameznim društvom. O tem vprašanju najdete v gospodarskem poročilu dobro in pravilno obrazložitev.

Iz vsega navedenega izhaja torej, da Planinska zveza v ožjem smislu ni nek nadrejeni organ za društva, temveč je le regulator in usmerje-

valec planinske dejavnosti, obenem pa tudi predstavnik organizacije napram državnim oblastem. Ker pa upravni odbor zveze, katerega društva mnogokrat zamenjujejo s Planinsko zvezo samo, volijo delegati vseh društev na skupščini, je torej upravni odbor le pooblaščenno telo skupščine, ki opravlja določene funkcije, v času ko skupščina ne zaseda. To so torej dejstva, ki opravičujejo obstoj Planinske zveze v celoti in vsako nasprotno mnenje je zaenkrat neupravičeno in neutemeljeno.

Bistvo drugega vprašanja pa je v tem, ali naj se člani odborov izmenjajo glede na nove naloge društev, ki so prevzela vodstvo posameznega društva popolnoma v svojo upravo. V planinskih društvih je že stara tradicija, v inozemstvu pa celo velika čast, če so posamezni odborniki daljšo dobo na svojem mestu. Nedvomno je, da bomo nedelavne in nezanesljive odbornike takoj izločili iz svoje srede, ostali dobri odborniki pa naj bi čim daljšo dobo opravljali svojo funkcijo, kajti pogosto menjavanje odbora ne vpliva ugodno na njegovo delavnost. S tem seveda nisem hotel reči, da bi bil odbor društva neka ekskluzivna enota, nasprotno, dopolnjevanje odbora z mladimi, delavoljnimi močmi bi bilo delu le v korist in bi pozitivno vplivalo na razvoj posameznega društva. S tem sem odgovoril tudi na drugo vprašanje, ki ga je treba reševati po trezni presoji brez osebnih vplivov, vedno pa je treba imeti v mislih le blagor društva odnosno organizacije.

Osnova za delo med obema skupščinama bi moralo biti pismo CK ZKJ o stanju v fizikulturi. Prav na kratko bi osvežil spomin na vsebino tega pisma. Klubaštvo, neprincipielnost, netovarištvo, vpliv sovražnih elementov, šovinistični izpadi, to so glavne hibe naših telesnovzgojnih društev, kajti te napake najmočneje ovirajo zdrav napredek in delo v fizikulturi. Na pretekli skupščini smo ugotavljali, da so ti nezdravi pojavi v naših društvih sicer redki, da pa moramo budno paziti, da se tudi v bodoče ne bi pojavili med našim članstvom. Vsebina pisma CK ZKJ je taka, da ima splošno in trajno veljavo in da ga tudi danes lahko vzamemo kot temelj za presojo našega dela.

Mislím, da je ravno v planinskem delu in delovanju še vedno velika napaka ravno v tem, da se zdaj tu zdaj tam pojavljajo osebna nasprotstva in trenja, ki izvirajo bodisi iz bolne ambicije posameznika bodisi iz lokalnopatriotskih tendenc. Hoja v planine že sama po sebi zahteva do viška razvit tovariški čút, zato je naravnost absurdno, da so taki pojavi v planinstvu precej pogosti. Odpraviti jih moramo za vsako ceno, kajti prinašajo nam samo škodo, društvom pa jemljejo ugled. Spomnimo se le nedavne krize v gorski reševalni službi, ki je grozila, da bo to prepotrebno in koristno institucijo popolnoma razbila.

Paziti moramo skrbno tudi na razdiralno delo neprijateljskih elementov, ki niso samo pri nas temveč v vsej državi hoteli izkoristiti posamezna planinska društva kot krinko za svoje protiljudsko in protidržavno delovanje. Na plenumu Planinarske zveze Jugoslavije so tovariši iz posameznih republik navedli konkretne primere, ki so nazorno prikazovali, da se nikakor ne smemo pustiti zavesti od raznih izmišljenih novic, da naših nasprotnikov ni več in da si ne upajo več rovariti. Nasproten dokaz smo imel tudi sami v »lustni hiši«.

Vidimo torej, da ostanejo dosedanje splošne naloge še vedno v veljavi in bodo ostale še dolgo časa kot trden temelj razvoja in napredka.

Na kratko bi omenil še eno izmed nalog, o kateri smo mnogo govorili vsa leta po vojni. Pomnožiti je treba vrste planincev, v gore moramo povesti čim širši krog delovnih ljudi. Ta naloga nam je vse do leta 1952 dobro uspevala, nato pa je nastopil preobrat, število članstva je pričelo upadati. Mislim, da ta pojav ni škodljiv in nima globljih vzrokov ter je samo prehodnega značaja. Vrsta ugodnosti je privlačevala ljudi v našo organizacijo, mnogi od teh pa niso bili niti po prepričanju niti po svoji nagnjenosti ljubitelji gora. Danes se vrši med temi novo vpisanimi člani tiha selekcija. Kdor je gore resnično vzljubil, ta bo ostal, četudi bo moral zato kaj žrtvovati, drugi bodo odpadli. Za njimi ne bomo žalovali. Naša naloga pri tem je le ta, da skušamo vse tiste, ki pristopajo v našo organizacijo vzgojiti tako, da bodo postali kulturni obiskovalci naših planin in da jim bo postala hoja v planine nujna potreba, z drugimi besedami kvantiteto moramo preobrazovati v kvaliteto.

Skušal bom v kratkih besedah podati pregled dela naše organizacije med obema skupščinama in sicer po posameznih odsekih

Najživahnjše je še vedno skoro pri vseh društvih gospodarsko delovanje. Res je, da je soliden materialni temelj osnova za razvoj vsakega društva, vendar se mi zdi, da naravnost fanatična usmerjenost naših društev na gradnjo novih objektov ni več zdrav pojav. Prizadevanje društva, da si s postavitvijo postojanke zagotove finančna sredstva, ne more biti opravičilo, kajti pridobivati denarna sredstva za vsako ceno, pa morda tudi na škodo ugleda organizacije ni in ne more biti koristno za normalni in naravni razvoj planinstva. Danes imamo postojanke, ki so izrazita gostišča nižinskega tipa, s tem pa tudi pivnice, v katerih o pravem planinskem vzdušju ni duha ne sluha. Žal se to neplaninsko vzdušje marsikdaj prenaša tudi že v naše visokogorske postojanke in tako se ruši naš ugled, pravi planinci pa se takih beznic izogibajo.

Apeliram na delegate, posebno na tiste, ki bodo sodelovali v gospodarski komisiji, da sprejmejo najostrejše ukrepe, ki bodo zatrli pijančevanje v planinskih kočah in to ne morda v počasnem tempu, temveč takoj in dokončno. Planinska koča mora ostati vedno le zavetišče za utrujenega planinca, ostati mora prijeten dom za vse tiste, ki prihajajo v gore s poštenimi nameni.

Poseben gospodarski problem je gradnja novih postojank. Danes naša društva gradijo na vseh mogočih krajih potrebne in nepotrebne postojanke, investirajo težke milijone, pri vsem tem pa je kapaciteta naših najpotrebnejših visokogorskih postojank premajhna, da bi v sezoni postojanke lahko sprejele vse planince, ki jih obiskujejo. Pravilno bi bilo gradnje omejiti le na najnujnejše, posvetiti pa večjo pozornost že obstoječim postojankam in jih po potrebi razširiti in urediti notranjo opremo. Zavedati se moramo, da je doba obnove za planinske objekte v glavnem že minila, saj je število obnovljenih in na novo zgrajenih planinskih postojank danes najvišje, odkar planinska organizacija obstoja.

Že v začetku referata sem povedal, da je planinsko delo raznovrstno. Od vseh teh vrst je le gospodarstvo pridobitna panoga, vse ostale panoge

pa so nepridobitne, še več, terjajo celo večje ali manjše zneske za svoje delo. Pravilno in pošteno bi bilo torej, da dobiček iz gospodarske dejavnosti ne izkoriščamo le za nove gradbene investicije, temveč da ga pravično porazdelimo tudi med ostale nepridobitne odseke. Tudi te probleme v zvezi z morebitno uvedbo investicijskega in amortizacijskega sklada bo morala gospodarska komisija temeljito pretehtati in sprejeti ustrezne sklepe.

Naši alpinisti so tehnično mnogo napredovali, nerešen pa je ostal še vedno problem previsokih cen za rekvizite, ki so ravno pri alpinistih osnovni pogoj za njihovo delo. Planinska zveza sama žal na znižanje cen ne more vplivati in zato ostane to vprašanje še nadalje odprto. Ni pa ta nevšečnost edina zapreka za razvoj našega alpinizma. Vse premalo mislimo pri nas na to, da je ekstremna alpinistika le vrhunec v stenah in da postanejo ekstremni alpinisti lahko le tisti, ki jim je narava dala za to potrebne pogoje. Imamo pa še vrsto alpinistov, ki nikdar ne bodo prekoračili magične meje IV. ali V. težavnostne stopnje, pa jih kljub temu moramo šteti kot alpiniste, kar v resnici tudi so. Tem, posebno pa mladini naj velja vsa skrb alpinističnih odsekov, ki morajo biti trdna, tovariška enota, ne glede na plezalne sposobnosti poedinca. Naj na tem mestu citiram Kugy-ja, ki pripada sicer klasični dobi planinstva, pa je vendar zapisal naslednje, posebno za alpiniste vedno še veljavne besede:

»Gore naj ne bodo naši sovražniki. Nikdar mi ni ugajalo, če sem čital, da jim napovedo plezalci boj, da jih imenujejo sovražnike, ob katerih bodo merili svoje moči.«

In nadalje:

»Temelj alpinistike mora biti čista ljubezen do narave in do gora, tiho poglobljanje v njihovo življenje, njihovo bistvo in dušo.«

In še:

»Največja plezalčeva čednost je skromnost. Saj so gore tako velike in potrpežljive. Že marsikatera zmaga, ki naj bi pokazala človeško silo in spretnost v najlepših barvah, je uspela le zavoljo njihove dobrohotnosti. Mirno so gledale ker niso hotele zabraniti. Njihovo strašno orožje je počivalo. Kadar pa resno zamahnejo, tedaj dobro pogode in uničijo.«

Mislim, da je v teh stavkih obseženo vse, kar tudi mi danes želimo vcepiti našemu plezalskemu naraščanju.

Nasprotje našim alpinistom so oni planinci, ki hodijo po markiranih potih. Ti se izogibajo prepadnih sten brez potov in željno iščejo kroge po drevju in skalah, da ne bi zašli na napačno pot. Večinoma imajo srečo, saj na mnogih potih rdečih kolese kar mrgoli tako, da kmalu ne bi mogli zaradi njih videti gora, kot je to dr. Kugy posrečeno napisal. Umetnost markiranja potov je ravno v tem, da markacije ne kvarijo naravne podobe pokrajine, po kateri je izpeljana markirana pot. Naš slovenski planinski teritorij je po obsegu majhen, zato ni pravilno, da bi ga čez in čez prekrizali z nadelanimi in markiranimi poti, kajti potem kmalu ne bo več kotička v naših planinah, kjer bi planinec mogel v božanskem miru občudovati lepote prvobitne narave. Gradimo pota, kjer so nujno potrebna, oskrbujejo jih skrbno, markirajmo pa tako, da bo vsakdo, ki hodi z odprtimi očmi z lahkoto našel pravo pot.

Eno najbolj zanemarjenih področij našega dela pa je naša propaganda. Delo propagandnih odsekov se prepleta z delom vseh ostalih odsekov, saj hočemo propagirati tako lepote naše zemlje, udobnost naših postojank, naša lepo speljana pota, pa tudi našo naglo se razvijajočo organizacijo. Dela torej več kot dovolj, le delavcev mnogo premalo. Res je, da propagandno delo terja celega človeka, da jemlje mnogo časa, pogrešali smo pa tudi osnovne iznajdljivosti pri delu. Redko katero društvo se je povzpelo preko oglasne omarice, v kateri često vise iste fotografije po več mesecev ali pa še dalj.

Častna izjema pri tem je naše glasilo Planinski Vestnik, ki je kvaliteto tako napredoval, da se kosa kljub velikim finančnim težavam z vsemi tovrstnimi revijami v inozemstvu. Planinski Vestnik je zato naša najkvalitetnejša propaganda tako doma kot tudi onstran meja. Pri tem imajo lep delež tudi naši fotoodseki, katerim je končno le uspelo, da so izrinili z umetniško fotografijo slabo tiskane in zmazane razglednice, ki so jih naše kočje nekaj let prodajale v našo veliko sramoto. Tudi umetniške priloge Planinskega Vestnika so lep uspeh pododseka pri Planinski zvezi in njegovih sodelavcev. Pri tem seveda ne moremo zamolčati dela naše Planinske založbe, ki je še mlada tvorba, pa je izdala že zemljevid Julijskih Alp, življenjepise Mlakarja in Hacqueta, letos bo pa še izšel zemljevid Kamniških Alp, življenjepis dr. Klementa Juga in opis petdesetih plezalnih vzponov v naših alpah z bogato fotoprilogo. Delo planinske založbe je sicer izrazito propagandnega značaja, ima pa seveda še mnogo večji pomen ker utira pot na kulturno-znanstvenem polju planinstva.

S temi izvajanji sem imel namen prikazati skupščini kratek prerez našega dela v širšem obsegu, da bo vsakdo imel jasno sliko o sedanjem stanju v naši organizaciji. Morda so moje besede izzvenele le kot kritika, ki pa je potrebna, da se bomo naših napak lotili pri korenini, da jih bomo odpravili in po skupščini z jasnimi cilji nadaljevali započeto delo.

Mislím pa, da je prav, da skupščini prikažem tudi nekaj naših uspehov, ki so nedvomno taki, da jih je vredno omeniti.

Pri analizi gospodarskega dela sem sicer označil pretirano željo po gradnji novih postojank kot neumestno, dosedanje gradnje pa imajo vendarle tudi več pozitivnih strani. Vsi graditelji so večinoma z manjšimi subvencijami ustvarili z iznajdljivostjo in prostovoljním delom več desetmilionško premoženje, ki je povečalo vrednost osnovnih sredstev planinske organizacije na skoro 500 milijonov dinarjev. Razen tega je običajno, da gradnja nekega objekta krepko aktivizira članstvo planinskega društva in ga povezuje pri skupnem delu v čvrsto enoto. Naši domovi sprejmejo letno preko 350 000 ljudi, s tem pa je dosežen naš namen, privabiti čimveč ljudi v planine. Vse te množice je treba sumo pravilno usmerjati in vzgajati v pravem planinskem duhu in uspeh organizacije bo zagotovljen.

Markacijska komisija, ki se je pred kratkim preimenovala v komisijo za planinska pota, je v preteklem letu pokazala aktivnost, ki smo jo že dolgo pogrešali. Z reorganizacijo dela te komisije pričakujemo nadaljnjih

uspehov, predvsem pa to, da noben predel našega planinskega sveta ne bo v pogledu potov in markacij zanemarjen in pozabljen. V zadnjem razdobju je bilo zgrajenih nekaj novih poti, omenil bi predvsem pot mimo drugega Prisojnikovega okna proti Mlinarici in novo prelepo pot na Mangrt, ki ima to prednost, da je izpeljana izključno po našem ozemlju. V Kamniških planinah je bila izpeljana nova pot, ki veže Okrešelj s Češko kočo in ki se izogne jugoslovansko-avstrijski meji na Savinjskem sedlu. V načrtu so še nekatere gradnje novih poti, ki pa bodo nadelane, če bo to narekovala res nujna potreba.

Alpinistična komisija je v zadnjih dveh letih organizirala v poletnem času alpinistične tabore, kamor ima dostop vsak alpinist, ne glede na stopnjo izurjenosti. Izkazalo se je, da so ti tabori mnogo pripomogli k napredku alpinizma, bili so dobro obiskani in je bilo iz obeh taborov izvršenih nad 150 vzponov raznih težavnostnih stopenj.

Končno moram omeniti tudi proslavo 60-letnice slovenske planinske organizacije, združeno z odkritjem spomenika padlim planincem partizanom in odkritjem spomenika dr. Juliusa Kugy-ja. V jubilejnem letu so vsa društva, posebno pa tista, ki so tudi sama praznovala 60-letnico obstoja, pokazala izredno aktivnost. Prirejene so bile razne razstave, slavnostne akademije, vršile so se slovesne seje in tudi Planinski Vestnik je posvetil obletnicam društev in zveze precej prostora. Centralna proslava je bila v dneh 1. in 2. VIII. 1953 v Vratih in so se je udeležili številni najvišji predstavniki oblasti in vojske ter velika množica planincev, ki pa bi bila še mnogo večja, če slabo vreme ne bi bilo oviralo prireditve. Na proslavi so bila zastopana tudi inozemska planinska združenja iz Avstrije, Nemčije, Italije in slovenski predstavniki planinskih društev iz Trsta in Koroške. Proslava je izzvenela kot mogočna manifestacija planinske ideje, ki je v našem narodu že desetletja trdno zakoreninjena.

Prav poseben pomen pripisujemo pa odkritju spomenika dr. Kugy-ju. S postavitvijo spomenika smo se Slovenci oddolžili spominu človeka, ki je naše gore ljubil in odkrival njih lepote, ni pa bil po svojem mišljenju in prepričanju Slovenec. To dejstvo so poudarile mnoge inozemske planinske revije, ki so s simpatijo pisale o tem dogodku.

Našteval bi lahko še druge uspehe, ki jih je organizacija dosegla, toda zašel bi v nadržbnosti, ki so itak razvidne iz poročil posameznih odbornikov, razen tega pa menim, da pretirano hvalisanje ne sme postati običaj v našem delu. Kdor dela z ljubeznijo do gora, kdor čuti, da mu je delo v planinstvu in za planinstvo notranja potreba, ta ne bo pričakoval kake posebne pohvale, ker mu bo notranje zadovoljstvo vse to nadomestilo.

Na tem mestu bi izrekel še zahvalo vsem svojim sodelavcem v upravnem odboru Planinske zveze Slovenije, ravno tako pa tudi vsemu članstvu in odbornikom planinskih društev, ki so kakor koli pripomogli k razvoju in napredku naše organizacije.

Končam z željo, da bi se naše delo čim tesneje povežalo z delom naših narodov pri oblikovanju nove socialistične družbe, ki mora temeljiti na zdravih političnih, gospodarskih in kulturnih osnovah.

60 LET SLOVENSKEGA PLANINSTVA

(Nadaljevanje in konec)

9. SPD v dobi Osvobodilne borbe

ašistična in nacistična okupacija Slovenije je razbila našo planinsko organizacijo. Ljubljana, kjer je še životalarilo Osrednje društvo SPD, je bila popolnoma odtrgana od slovenskih planin. Od številnih koč in planinskih domov so ostale, dokler jih ni požgal okupator, še planinske postojanke: koča črnomeljske podružnice na Mirni gori, po okupaciji na SPD prenesen dom na Polževem, na novo zgrajena skromna koča v Iškem Vintgarju in zasilno urejeno zavetišče pri kmetiji na Samotorici nad Horjulom. Te postojanke pa so služile manj za oporišča izletnikom kot dobrodošla shajališča, zatočišča in okrepevališča ilegalcev in tistih partizanov, ki so operirali v bližnji okolici. Pisarniški prostori Osrednjega društva SPD, ki so postali v začetku le še nekakšna shramba dragocenega društvenega arhiva, knjižnice in razne opreme, pa so se kmalu izpremenili v shajališče za zaupne tovariške sestanke ljubljanskih planincev, ki so bili pripadniki ali simpatizerji Osvobodilne fronte. Tja so se zatekali iz vseh krajev Slovenije in tudi iz drugih delov Jugoslavije zaradi moralne in tudi materialne pomoči planinci, ki so pobegnili ali bili pregnani ali izseljeni z ozemlja, ki ga je zasedel nemški okupator.

Pod videzom rednega, četudi dejansko skromnega društvenega poslovanja in izdajanja »Planinskega vestnika« v večmesečnih presledkih pa se je ustvarila priložnost, da se je prav v okrilju Osrednjega društva SPD-matica že v prvih časih okupacije začelo razvijati konspirativno ilegalno delovanje ljubljanskih planincev za OF. Tako je prišlo v zimi leta 1942 do ustanovitve posebne OF organizacije SPD-matica. Večina še v Ljubljani ostalih članov odbora Osrednjega društva je prevzela vodstvo te organizacije. Pod videzom društvenih sej so se shajali v pisarni SPD, kjer so prejeli od svojih takratnih ilegalnih zvez (prof. Vide Janežičeve, Alenke Gerlovičeve in drugih) vsa potrebna navodila, ilegalno literaturo itd. Med zanesljivim članstvom se je kmalu ustvarilo precej številno frontno omrežje. Zbirale so se razne potrebščine za partizane, n. pr. zdravila, obvezilni material, čisti špirit, daljnogledi, zemljevidi, perilo, obleka, obutev, usnje, sukanec in razna hranila v takih količinah, da so se pisarniški prostori včasih izpremenili v pravcato skladišče. Preko blokov je šla tudi vsa društvena reševalna oprema in šotori. Pa tudi zbiranje denarnih sredstev je doseglo lepo vsoto preko pol milijona lir. Seveda se je vršila tudi živahna obveščevalna služba o vojaškem gibanju in nameravanih akcijah okupatorja in drugih pojavih in do-

godkih, ki bi bili važni za Osvobodilno borbo. Zaradi odhoda v partizane in aretacij so se vrste vodstva in članstva sčasoma precej razredčile, vendar pa so preostali kljub vsemu vztrajali še do konca leta 1944, ko so bili zaradi izdaje odpeljani v zapor in koncentracijska taborišča še poslednji vodilni aktivisti te naše planinske ilegalne organizacije.

Mnogo je bilo žrtev za našo svobodo tudi med planinci in marsikateri odlični tovariš se ni več vrnil iz borbe in iz koncentracijskih taborišč. Naša planinska organizacija pa ima danes vendarle ponosno zavest, da je tudi v naši Osvobodilni borbi po svojih skromnih močeh storila svojo dolžnost.

10. Delavci v vodstvu SPD

V prejšnjih poglavjih je bil govor samo o delu, ki ga je opravila naša planinska organizacija v petnajstletnem razdobju od l. 1931 dalje. Pri tem je odpadlo imenovanje tistih tovarišev, katerih ramena so v glavnem nosila težko breme vsega tega dela. Kdor zna in hoče pravilno in pravično oceniti delo te vrste, ve, da je zahtevalo od vsakega posameznika in od skupnosti ne samo sposobnost, skromnost, čut odgovornosti in tovariško disciplino, temveč tudi veliko in nesebično žrtev, hkrati pa naravnost fanatično predanost in ljubezen do planinstva, ki je nista mogla omajati tudi nobena krivična kritika ali razočaranje. Velik del tovarišev je delal skozi celo petnajstletno razdobje, nekateri tudi že preje, drugi so se kasneje vključili ali pa zaradi smrti in drugih tehtnih razlogov po večletnem delu odšli. Od onih, ki so po dolgoletnem prejšnjem delovanju in kljub dogodkom, ki jih je izzvala »borbena vročica« ob prelomu v letu 1931, tudi v novem razdobju posvetili svoje izkušene moči za napredek planinstva, naj izjemoma na tem mestu navedem dr. Frana Tominška. Kot častni predsednik je stal še nadalje s svojimi nasveti ob strani novemu društvenemu vodstvu, prevzel funkcijo društvenega delegata in kandidata za mesto predsednika v ZPDJ in podpredsednika v ASPD ter ob krepkem podpiranju novih smernic v delovanju slovenskega in jugoslovanskega planinstva vršil svoje ugledne funkcije do svoje prerane smrti. Viden izraz prisrčnih osebnih in delovnih odnošajev med njim in društvenimi vodilnimi tovariši je bil zlasti njegov imenitni in obširni prispevek o zgodovini SPD ob štiridesetletnici v spominski številki Planinskega vestnika l. 1933 in pa tovariški večer v počastitev njegove 70-letnice, ki mu ga je priredil odbor Osrednjega društva; takrat so ga, skromnega, v svežem in razigranem razpoloženju, obdanega od njegove predrage družine, poleg številnih ljubljanskih planinskih in poklicnih tovarišev ter prijateljev počastili tudi mnogi predstavniki planinstva iz drugih krajev Slovenije in Jugoslavije, z brzozavnimi čestitkami pa tudi predstavniki čehoslovaškega, poljskega in bolgarskega planinstva. Mislim, da bi bil opis

zgodovine tega razdobja pomanjkljiv, ako ne bi omenjal vsaj glavnih društvenih delavcev tako iz odbora kakor tudi iz posameznih odsekov ljubljanskega Osrednjega društva in nekaterih podružnic ter Glavnega odbora SPD. Priznanje v tej obliki bi narekoval že sam čut planinskega tovarištva. Četudi bi delavnost marsikaterega teh tovarišev zaradi njene obsežnosti in važnosti za društvo zahtevala in zaslužila širši opis, upam, da bo dala vsaj približno sliko in predstavo že navedba funkcije, ki jo je posameznik vršil v svojem društvenem delu. Temu namenu naj bo ustrezno z naslednjimi navedbami. Pripominjam, da so od tovarišev, ki so delali v podružnicah in katerih je bilo veliko število, na tem mestu navedeni samo oni, katerih delovanje je bilo hkrati neposredno povezano z vodstvom celotnega društva, t. j. s Širšim osrednjim, kasneje Glavnim odborom SPD.

a) Odbor Osrednjega društva in Glavni odbor SPD: Dr. Tominšek Fran, častni predsednik SPD, predsednik ZPDJ in podpredsednik ASPD; dr. Pretnar Jože, predsednik ODSPD in SPD, sodeloval v vseh odsekih Osr. odbora, tajnik ZPDJ, delegat za ASPD in MUPO; Mlakar Janko, podpreds. ODSPD, čl. lit. zn. in gosp. ods.; dr. Vrtačnik Alojz, podpreds. ODSPD, nač. zim. alp., čl. gosp. ods. in Gl. OSPD; Zor Vinko, II. podpreds. SPD, nač. prop. ods.; dr. Brilej Arnošt, tajnik ODSPD in Gl. OSPD, nam. nač. lit. zn., nač. foto in čl. alpin. ods., odg. urednik Pl. V., odbornik ZPDJ, deleg. za ASPD in MUPO; Cesar Jože, gospodar ODSPD, nač. gospod. ods.; Jeretina Jože, blagajnik ODSPD in Gl. OSPD, čl. gosp. ods.; Dolinšek Lavoslav, knjigovodja ODSPD in Gl. ODPD, čl. gosp. ods.; ing. Avčin Franc, nač. alpin., čl. lit. zn. in fotoods.; Batellino Angelo, čl. gradb. ods.; dr. Breccelj Bogdan, nač. centr. rešev. ods. in čl. Gl. OSPD; Deržaj Edo, nač. alpin. in čl. lit. zn. ods.; Ferline Emerik, čl. nadzor. SPD; Hudnik Adolf, čl. gosp. ods.; Hudnik Stanko, nam. tajn., nač. alpin. in c. rešev., čl. gosp. ods.; Jeršič Mirko, čl. gosp. in c. rešev. ods., čl. Gl. OSPD; dr. Kajzelj Mirko, čl. alp. in rešev. in lit. zn. ods.; Khaml, čl. gosp. ods.; Knafeljc Alojz, nač. mark. ods.; Kveder Janez, nam. nač. zim. alp., čl. alp. centr. rešev. in gosp. ods. in Gl. OSPD; Kunaver Pavel, nač. mlad. ods., čl. Gl. OSDP; Lindtner Henrik, čl. nadzorstva; Marsel Ivo, nam. gospodarja, nač. markac., čl. zim. alp. ods., knjižničar; dr. Mihelak Jože, čl. mlad. ods.; dr. Mrak Anton, čl. lit. zn., mark. in centr. rešev. ods., čl. Gl. OSPD.; dr. Novak J., čl. centr. rešev. ods.; ing. Pardubski Henrik, čl. gradb., markac., lit. zn. in gospod. ods.; ing. Perko Nace, nač. gradb. ods. in čl. markac. ods.; ing. Pogачnik Čiro, čl. gradb. in zim. alp. ods.; Pučnik Adalbert, čl. gosp. in mark. ods., čl. Gl. OSPD; Rožman Janz, čl. gradb. in alpin. ods., čl. Gl. OSPD; Sodnik Jože, čl. gosp. ods.; dr. Tičar Fran, čl. c. rešev. ods.; dr. Tominšek Stanko, nam. tajn., čl. gosp. in alpin. ods.; Vilhar Franjo, čl. gosp. ods., blagajnik ZPDJ; Žagar Franc, čl. gosp. ods.

b) odseki Osrednjega odbora SPD:

Dr. Tuma Henrik, načelnik lit. zn. in načeln. alpin. ods., delegat za MUPO; dr. Tominšek Josip, urednik Pl. V., načeln. lit. zn. ods.; dr. Bohinc Valter, čl. lit. zn. ods., čl. Gl. OSPD; Debelakova Marko, čl. lit. zn. in alpin. ods.; prof. Petkovšek, čl. lit. zn. ods.; prof. Lipovšek Marjan, čl. lit. zn. in alpin. ods.; dr. Reja Oskar, čl. lit. zn. ods.; dr. Rus Joža, čl. lit. zn. ods.; prof. Wester Josip, čl. lit. zn. in mark. ods.; Gliha Ivan, Krašovec Franc, prof. Ravnik Janko, Škrlep Janko, člani fotoods.; Tavčar Ivan, čl. foto in mark. ods.; ing. Jesih Stane, ing. arh. Kobe Boris, arh. Kos Ivan, arh. Mesar Jože, ing. Ogrin Ivan, ing. Petrovčič Slavko, tehn. Rudolf Ivan in arh. Špinčič Ivan, člani gradbenega odseka; Badiura Rudolf, čl. mark. in zim. alp. ods.; Delkin Oskar, čl. mark. ods.; Režek Boris, nač. alpin. ods.; Bizjak Miha, ing. Lasič Ivan, Modec Vinko, člani alpin. odseka; prof. Jankovič Juro, nač. in prof. Draganova, čl. mlad. ods.; Cigan Jože, Hvastja Franc, Paderšič Cene, Pivk Ivan, Varga Ivan in Vrhunc Franjo, predsedniki, Anderwald Beno, Dovjak Franc, Grafenauer Božo, Gregorin Janez, Jordan Bogdan, Kopač Vlasto, Malovrh Cene, Slapar Miha, Tarter Karol in Vreščak J., člani odbora Akademске skupine SPD.

c) Podružnice in Glavni odbor SPD:

Beg Ante, preds. Podr. SPD Trbovlje, čl. Gl. OSPD; dr. Bergoč Jože, preds. Podr. SPD Maribor, čl. Gl. OSPD; Čop Jože, čl. centr. rešev. ods. SPD; Gajšek Božidar, tajnik Podr. SPD Maribor, čl. Gl. OSPD, odbornik ZPDJ; Grmovšek Jos., preds. Podr. SPD Slovenj Gradec, čl. Gl. OSPD; Hodnik Janko, preds. Podr. SPD Bohinj, čl. Gl. OSPD; dr. Hrašovec Milko, preds. Savinjske podr. SPD, I. podpreds. SPD, čl. c. rešev. ods. SPD, odbornik ZPDJ; Kopinšek Andro, nač. alpin. in rešev. ods. Savinjske podr. SPD; Kos Vinko, odbornik Podr. SPD Novo mesto, čl. Gl. OSPD; Koželj Maks, tajnik in nač. rešev. ods. Podr. SPD Kamnik; Mayer Rici, preds. Podr. SPD Kranj, čl. Gl. OSPD; Pagon Franc, odbornik Podr. SPD Maribor, čl. Gl. OSPD; dr. Potočnik Miha, čl. Gl. O in centr. rešev. ods. SPD; Šetinc Ivan, preds. Podr. SPD Jesenice, čl. Gl. OSPD; dr. Štempihar Ivo, odbornik Podr. SPD Jesenice, čl. Gl. OSPD; ing. Šlajmer Vladimir, predsed. Podr. SPD Maribor, čl. Gl. OSPD; Ule Martin, preds. Podr. SPD Mežica, čl. Gl. OSPD; Salberger I., odbornik Podr. SPD Tržič, čl. Gl. OSPD.

S POTI NA KANIN

koraj pol stoletja je minulo, odkar sem bral pri Trinku: »Kanin (izgovori Čanin) je skalnata, razrita in strma gora, s katere se vživa eden najlepših razgledov.« In pri dr. Tumi: »Panorama s Kanina... je ena najlepših, če ne najlepša ne le izmed vseh Julijskih planin, ampak sploh v Alpah.« Pa zopet na drugem mestu pri istem avtorju: »Šteli so ga (t. j. razgled) in ga štejejo še danes, kar se tiče lepote, nad pogled s Triglava.« Te slavospeve sem bral kot študent v Vestniku in Dom in Svetu, ki jih je nekdanja »Slovenija« dobivala brezplačno, študent, ki si je mogel navzlic širokogrudnosti tedanjega SPD, ki je delilo dijaške izkaznice z velikimi olajšavami kar na samo prijavo, privoščiti kvečjemu kak izlet v Karavanke kar za hrbtom. Že takrat me je mikal Kanin. Bil pa je predaleč, čeprav je bohinjska železnica že stekla, zakaj od Mosta na Soči do Bovca je še dolga pot. Ni bilo denarja zanjo in ravno tako tudi ne čez Vršič in Trento.

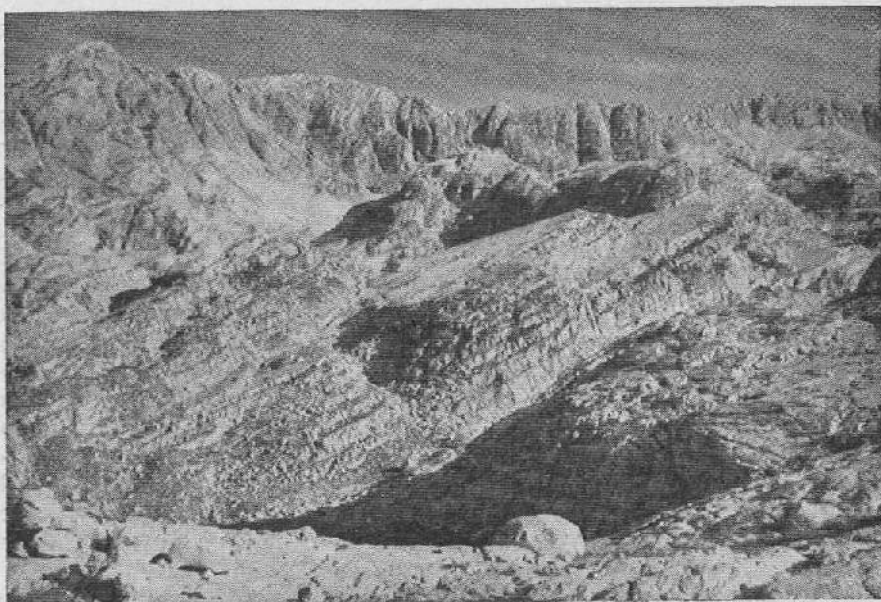
Tako sem gledal na Kanin med prvo vojno, ko sem junačil okrog Krna, kasneje s Triglava in zadnja leta prav s Krna samega. Že med vojno smo se prepirali tam na planini Duplje, kateri vrh je pravzaprav Kanin v tisti dolgi verigi, ki se izgublja nekam dol v Furlanijo in se v poletnem času hoče združevati še dalje tam z Dolomiti. Potem je prišel še dr. Kugy s svojo prvo knjigo. Čeprav njega Kanin ni navdušil s svojimi oblikami, ker »mu manjkajo v karakteristični posebnosti izdelani vrhovi... ker so si iz visokih platojev se dvigajoči, relativno nizki vrhovi drug drugemu podobni,« a je vendarle prišel na njegov vrh petindvajsetkrat ali tridesetkrat, »čeprav se je v Kaninskih gorah dalo tako malo takega izvršiti, s čimer bi se dalo pošteno šopiriti.« Zakaj to? »Razgled je,« pravi dalje, »prelesto lep razgled proti jugu. Razgled v soncu, blesku in luči. Kaninske gore imajo nekaj pred ostalimi Julijci, prost razgled proti morju...«

Ali je vse to res? Tako sem se vpraševal dolga, dolga leta in se čudil, da zavzema Kanin skromno mesto v naši planinski literaturi, saj se ga je pred davnimi leti spomnil samo dr. Švigelj, dr. Tuma ga je res s toponomastičnega stališča obdelal do skrajnosti natanko, med obema vojnama sta pa izšla le dva opisa zimskih tur.

Vsekako je res, da Kanin od daleč ne kaže izrazitega obraza, da je to dolga rajda, iz katere je težko izločiti najvišji vrh, kajti razlike v višinah te gorske verige niso ravno izrazite.

Pa, ali je res, da ima Triglav v razgledu tekmeča?

Končno so padle vse ovire, tudi tiste, ki jih je še lani postavil sv. Birokracij. In tako je prišlo do moje »prvenstvene« ture, zasahnjane v prelepi mladosti, šele proti večeru življenja. Na svoje »prvenstvene« ture pa ne grem rad sam, čeprav je samohodstvo bistvo mojega planinarjenja. Ne dam se rad motiti s čebljanjem med

Kaninski podi in Kanin

Foto dr. J. Prešern

potjo ali ob počitku v kakem prelepem kotičku, ki si ga izberem sam. Če splašim srno ali gamsa, se jima skoraj glasno opravičujem, planinski cvet pobožam in, ko vidim krasote, ki jih drugi ne vidijo v vseh harmonijah barv, se spuščam v dolge samogovore. Nimam s seboj višinomera in ne razmišljam o težavnostnih stopnjah. Skratka — jaz in okolica, jaz in narava okrog mene postaneva eno, spojiva se vsa v tisto neskončno, večno oddaljenost, kjer izginejo pusta vsakdanjost in skrbi življenja.

Tako nas je konec avgusta izložil avtobus v Bovcu — svoje dni so pisali včasih tudi Bolec — in tam smo dobili hladni curek. Bili smo dva in ena. Ko smo se pri pristojnih oblastih informirali, kako in kaj z listinami, pečati in dovoljenji, nam je bilo rečeno, da tiste listine, ki jih ima ona, niso povsem v redu, da pa kontrola pol ure nad krajem morda le ne bo prenatana. Zato je naše kosilo v »Kaninu« potekalo v zelo potrtem razpoloženju, tembolj ker so bile porcije naravnost umetniško odrezane in so zato ustrezale našemu zmanjšanemu apetitu. Vladalo pa je v točilnici tako razgibano življenje, kot da je semanji dan pred petdesetimi leti. Nas, vse tri tako mirne duše, je navdajala skrb, kaj bo na pravem Kaninu, če bo tam tak promet in šunder, če bo teklo tam gori vino tudi v takih merah. Molče in v velikih skrbih smo stopali po lepi poti iz Bovca nad vas Plužne, ozirali se molče na spodaj ležeči Bovec in njegov Matterhorn-Svinjak, brezbrizno smo šli mimo žuborečih studencev in bili strašno redkobesedni. Kmalu smo stali pred karavlo, kjer bo brat z juga

izrekel sodbo: Naprej ali nazaj! Prestali smo srečno te vice, hitro zavili v ostro zasekano grapo in prišli do sape šele na razglednih senožetih Na pečeh.

Tam smo že začeli hvaliti skrbno izvedeno pot skozi grapo in nezmotljivo postavljene markacije, peli hvalo razumnemu graničarju in občudovali prelepi pogled na Soško dolino; jaz sam pa sem obujal davne spomine na onostran Soče ležeči Javoršček, planino Golubar, Vršič, Lipnik, oba Lemeža in Krn sam. Samo že obledeli spomini izza prve vojne, za katere spremljevalca ne moreta imeti pravega razumevanja. Spodaj je Bovec, onostran Soče Čezsoča, reka sama pa napravi dalje velik ovinek pri Žagi okrog Polovnika, ki je na južni strani tako kraško kamenit, na severni pa poraščen do vrha. S Peči zavije steza v zmernih ključih v lep bukov gozd. Tam opozarja napis na studenec, ki je pa danes suh. Razgleda ni, senca dobro zadržuje avgustovo vročino... Pot drži nekaj časa po zmerni grapi in zavije potem še bolj proti zahodu v položnih klancih tam, kjer je nekaj korakov od poti že drugi studenec z mahovitim počivalom tik ob poti, ki je tukaj zopet že skoraj kolovoz. Počivamo, krepčamo se, polnimo steklenice z vodo, kajti bral sem nekje, da je voda na Kaninu dragocenost.

Od tod se od kolovoza kmalu odcepi steza med skalami, obraslimi z gosto in visoko travo in pripelje tako na nekdanjo planino Gozdič, od katere stoje danes samo še ruševine dveh planšarskih stavb. Za časa dr. Tume, torej v začetku tega stoletja, je bila planina še v polnem obratu. Pastirček mu je namreč nosil vsak dan mleko eno uro više gori do nekdanje Kaninhütte, ki ni bila oskrbovana pritlična stavba, ne da bi zahteval kako nagrado. Zapuščenost vpliva nekam otožno, koprive in visoka trava zakrivajo skoraj do nepoznanja stezo, katero pa vendarle dobro označujejo dobre markacije na vidnih mestih. Tik nad planino zagledamo na lepem obronku klopcu, pod njo je umetno položena ruša, poleg nje pa teče v močnem curku studenec. Zahvaljen naj bo tisti, ki je studenec tako lepo zajel, zahvaljen tisti, ki ga je po koritcu speljal tako priročno, da ga lahko zajemaš s čutaro, naravnost v kozarec ali v dlan. O, ta stran Kanina ima vode dovolj! Hodili smo do sem skoraj štiri ure in po dvakratnem počitku počivamo tukaj tretjič, kajti kotichek je tako zapeljiv! Še daleč je do mraka, čas ni naš gospodar, do kočje pa ne more biti več daleč.

Skoraj brez šuma pada voda iz koritca v mehko rušo, izgublja se v njej in prihaja spodaj v zmanjšani meri zopet na dan, da se potem v grušču popolnoma izgubi. Razgled v dolino Soče je že odprt, vidi se že Ježa, Kolovrat in Matajur in sonce se je že nagnilo proti njim, ko že v ne več beli svetlobi obžareva strme stene Vel. Škednja, ki se dvigajo v neposredni bližini v treh navpičnih rogljih proti nebu. Tako so izraziti, da sem jih nehote primerjal znanim Drei Zinnen v Dolomitih. Ko brundam iz davnih časov znane verze

Er stand an seines Daches Zinnen
und schaute mit vergnügten Sinnen...

mi preskoči spomin hipoma na članek v nekem našem športnem listu nekaj dni prej, kjer so opisani vzponi na Veliko Zinno in na Civetto. Vse skupaj seveda samo VI. stopnja! Tam je zapisano to-le: »... Sem (t. j. v kočo pod Civetto) prihaja preizkušat svoje znanje vsa svetovna alpinistična elita; zato ni nič čudnega, če po kočah ne najdeš ljudi tipa »šodrovčki« in »čajčkarji«... »Kdo so te vrste ljudje? Gotovo so to ljudje planinci, ki se razlikujejo od »elite«, ker bi drugače spadali med njo. Morejo to biti samo navadni planinci, ki hodijo po šodru mesto po previsnih, gladkih skalah. Mlakar jih je krstil za navadne planince (*homo alpinus vulgaris*) in jih ostro razločuje od plazilcev (*homo alpinus reptans*), s čimer je hotel označiti alpiniste po stanju pred dvajsetimi in več leti. Danes bi jih morda imenovali že »klinarje«, kar bi mu ne smeli zameriti, kakor se ne čutimo užaljene mi šodrovčki in čajčkarji, ki bi samo to radi pribili, da so ravno ti zadnji zgradili vsa pota in domove, kamor pride elita prav rada »ajčkat«, da so ravno to ljudje, ki tvorijo ogromno večino planincev in do sedaj nezaslišano število obiskovalcev v naših planinah.

Od studenca dalje je steza zelo poškodrana. V malem kaminu je graditelj v posmeh vsaki eliti napravil kar lepe stopnice, ometel pa je tam šoder za nadomestilo, v zadnjo tolažbo pa napisal na skalo: 100 m do koč. Kmalu smo stali pred njo, po peturni hoji z vštetiimi odmori, saj je rabil dr. Švigelj za to pot tudi pet ur, dr. Tuma pa vsekako brez odmorov štiri. Prijetno presenečeni nad temeljito obnovljeno zunanostjo smo našli njeno notranjščino ravno tako popravljeno. Dva graničarja sta bila v kuhinji in turist iz Beograda. Vpisali smo se v spominsko knjigo od številke 111 naprej — ob koncu sezije! Kje leži vzrok tako skromnemu obisku, na katerega se sklicuje kuharica, ko nam more nuditi samo čaj (tako smo po sili čajčkarji) in nam za večerjo more obljubiti samo krompirjevo juho? Razložiti se da to z veliko oddaljenostjo od naših kulturnih središč in s tem zvezanimi visokimi prevoznimi stroški, z lego tik ob meji in njenimi nevšečnostmi in končno s še ne dovoljno razvitostjo planinskega duha v tej pokrajini. O, še dolgo vrsto let bo Kaninska koč s svojim mirom v velikem nasprotju z živahnostjo prometa v hotelu Kanin tam spodaj!

V večerni zarji prehajajo barve Triglava iz ene v drugo, vsa rdeča je Krnova piramida. Tam zadaj za Jalovcem vzhaja polna luna, ko strmimo v dolgo verigo Julijcev od Jalovca do Krna in še dalje tja do Matajurja. Kanin pa je nekje zadaj za hrbtom, skriva se za Kraljiščem in se nam bo odkril šele jutri. Od Bovca do sem ga skoraj ne vidiš zlepa, take vrste gora je, da se ti odkrije šele, ko stojiš tik pod njenim vrhom.

Drugo jutro sta graničarja zapustila pred nami koč in smo ju zapazili že vrhu Kraljišča, ko smo v žaru jutra hodili hitro, da čimprej zagledamo Kanin, ki ga Kraljišče zakriva. Ko smo obstali na vrhu, se je pred nami odprl širen svet, tako razdrapan, tako razmetan, tako divji, da je podoben ogromnemu razdejanju najmodernejše vojne. Slikar bi našel nešteto motivov, da bi postavil kuliserijo

za pustinja, ki nastane po razdejanju Klingsorjevega čarobnega vrta v Parsivalu. Tukaj se začenjajo prostrani Kaninski podi, bolj divji in obsežnejši od Triglavskih, a ne lepši od Križkih, katerim dajejo edinstveni čar pač njih tri jezera. Na levo se dviga velika piramida, za njo razdrapan vrh, nato ostre škrbine in v ozadju dva značilna vrhova.

Kateri od vseh teh vrhov je Veliki Kanin? Prepiramo se med sabo, kakor smo se prepirali pod Krnom in kakor se je prepiral dr. Tuma s svojim vodnikom domačinom, ko piše: »Gledal sem raz Babanski Škedenj proti Laški Planji in Malemu Kaninu in kazal Veliki Kanin; pa ga (t. j. vodnika) je bilo zaman prepričati, da je Laška Planja za celih 250 m nižja od Velikega Kanina; in čeravno je imel vse zaupanje v mene, ne vem, če sem ga prepričal.« Jaz sem bil mnenja, da je tista velika piramida v naši največji bližini Kanin, prijatelj Janez, ki je inženir, pa je trdil, da je Kanin tam zadaj, kjer se polkrog obrne. Pustili smo odločitev nadaljnji poti in, ko smo stali nad Velikim dolom, smo lahko ugotovili, da tista piramida ni Kanin, temveč Vrh Laške Planje, dalje za njo Črni vogel in da imamo do Kanina prav tam zadaj še dolgo, dolgo pot čez vse pode.

Marsikdo bo trdil, da je nad vse dolgočasna pot po tej divjini, kjer se po pripovedkah Rezijanov duše vicajo. Pa ni. Vsak trenutek se okolica spreminja, globoke razpoke s snegom, globoke, skoraj kraške doline sledijo v vseh treh Dolih ena drugi, cel labirint skalnatih reber, lašt, čeri in glav. Vedno nove kotanje, sem pa tja kaka borna zeleničica, kjer kima degenerirana anemona ali vene zakasnel svišč, pa zopet mogočni bolvani, više gori debel grušč, razvaline mogočnih skalnatih reber — vse skupaj strašno in samotno. Ni življenja v tej planinski pustinji, vse je otožno in žalostno. A ravno to daje pokrajini svoj edinstveni čar, obiskovalcu pa veliki užitek samote.

Vse to lepo nadelana steza obide ob robu vseh treh Dolov (Veliki, Srednji in Zadnji) ob vznožju ali pobočju Laške Planje in Črnega Vogla. Ko gledam karto PD in v njej zarisano stezo od kočje dalje, vidim, da je povsem identična, kot jo ima zarisano še stara avstrijska karta. Ko je dr. Tuma hodil 1910 tod okoli, je že ugotovil, »da je pot nemškega planinskega društva peljala po sredi podov do Vel. Kanina gori.« Pot da je bila nato preložena v levi Dol. Danes je še videti ob tej preloženi poti markacije SPD z letnico 1914. Medtem ko gre torej nova, sedaj zelo dobro markirana pot trdo ob dnu Laške Planje in Črnega Vogla in deloma ob njunem pobočju, je v avstrijski karti in v karti PD tako zarisana, kakor da bi šla po sredi podov in kakor da pride naravnost pod Vel. Kanin med 2312 (Visoka glava) in 2215 (Vel. Talir, v avstrij. karti nekotiran). Pa to ni važno in ne moti, ker je markacija dobra in steza dobro vidna. Prehodi s podov v Rezijo, t. j. ob Laški Planji, Črnem Voglu in okolici, ki so dobro vidni in rezijanskim tihotapcem znani, v karti PD niso točno označeni, kajti če je točno to, kar pravi dr. Tuma — »Rep (t. j. njegov vodnik) je hotel (iz Rezije) med Laško Planjo na desno, Črni Vogel na levo dol pod Kanin. Ta prehod se imenuje Čez Dol, oni med

Foto dr. J. Prešern
Koča Petra Skalarja na Kaninu

Črnim Voglom in Malim Kaninom pa Čez Mali Dol — potem sta imeni v karti PD zamenjani. Sicer pa je dr. Tuma v področju Kanina nabral toliko imen, da jih je zaradi njih obilice zunaj v naravi težko lokalizirati.

Ko smo hodili ko na sprehod po zložni stezi skozi Veliki Dol, se je izkazalo, da Laška Planja gotovo ni Kanin, ker smo bili že mimo nje in ker se nam je že pokazala značilna temna lisa v belem melu pod Kaninom, ki že od daleč kaže na vstop v poševni žleb v njegovi steni, ki pelje na vrh. Še celo na višini smo precej izgubili, ko smo prišli v zadnji dol, prečkali tam dvoje snežišč in se morali nato zopet dvigniti do odcepa markacije na Mali Kanin. Pred nami leži zopet večje snežišče in velik mel, tako da smo ga morali temeljito »prešodrtati«, da smo dospeli do vstopa v steno. Ker je bilo v PV (1953) izrečeno opozorilo, da bo ta del poti treba zavarovati s klini in vrvmi, smo mislili, da se bomo vsaj tukaj nekoliko približali »eliti«. Žleb je sam po sebi dovolj širok, deloma je umetno razširjen, mestoma

izpran po hudourniških vodah, celo precej poškodran je, ima dovolj lepih prijemov in ni tako nevaren, da bi bili klini in vrvi potrebne. V primeri s Civetto bi ga uvrstili v težavnostno stopnjo 0,01. Z lahkoto smo ga prehodili in stopili na vrh Vel. Kanina nekako ob desetih dopoldne, potem ko za pot od kože nismo rabili niti polnih treh ur.

Brez nesreč pa tukaj vendarle ni bilo. Železen križ kmalu ob vstopu v žleb ima napis: Luigi Bassi li 15 agosto 1926. Crudelmente rapiva l'alpa bella ma insiciosa. Gli amici. — (Luigi Bassi, 15. avgusta 1926. Okrutno grabljiva planina, lepa, ampak zavratna. Prijatelji.) — Meni take in podobne spominske plošče niso kaj všeč. So nekaj memento mori v trenutkih, ko človek misli na vse kaj drugega ko na smrt in vplivajo mrzlo na praznično razpoloženje v gorah. Če pojde tako naprej, bodo kmalu naše planine podobne pokopališčem z bolj ali manj duhovitimi napisi v kamnu in bronu. Prav je, da je iz obednice Aljaževega doma izginila svoječasna galerija mrtvih.

Usojen nam je bil dan, kot smo si ga zaželeli, zamislili in v duhu naslikali, dan v samem sončnem žaru, brezvetrju in miru, kakršnega more nuditi le samotna gora daleč od procesij »šodrovčkov« in »čajčkarjev«. Veseli smo ga bili tem bolj, ker so mi dobro ostale v spominu besede dr. Kugyja: »Bog te obvaruj pred nevihto na Kaninu! Za strela najbolj nevarna gora je to v Julijskih Alpah. Hitro sestopi, če se nebo stemni! Kanin ne prenese nobenega kamnitega možica, vsakega poruši strela takoj!« Na Malem Kaninu stoji lesena triangulacijska piramida, postavljena od Italijanov. Ovce polegajo okrog nje. Pa nam pripoveduje kasneje oskrbnik, da so jo morali Italijani letos že drugič postaviti. Zato je tudi obmejni kamen na vrhu vdelan v skalo in ne gleda niti za centimeter iz nje.

Nad Soško dolino leži še jutranja megla, vsa Furlanija se koplje v valujočem sivem morju in zato ne uživamo v tej smeri tistega razgleda proti morju, ki je Kugyju bolj pri srcu ko pogled na Viš in Poliški Špik. Mi smo zamaknjeni zato na sever, strmino v veličastno verigo od Poliškega Špika čez Hude police, Koštrunove špice in zobovje Viša. Razločno leži pod Poliškim Špikom dolina Rekljanice in nad njo na travnatih livadah pod Špikom planina Pecol med številnimi drugimi. Dobro je viden preval iz Rekljanice v Jezersko dolino, kjer bi morala ležati slavna Nevejska koča, Kugyjevo stalno zavetišče, ki pa ni vidna. Na um mi prihajajo njegova pripovedovanja o oskrbnici »šiori Catini« in spominjam se leta 1899, ko sem kot enajstleten romarček z Višarij prvič v življenju občutil vse veličastje gora, zroč na to skupino in njene brezdanje prepade s severne strani. Čez Fünfspitz plove pogled proti vzhodu na naš Mangrt, preljubi Jalovec kaže semkaj še bolj grozeče oblike, Razor, Prisojnik, Škrlatica, vsi so tukaj, nad vsemi temi pa seveda Triglav ko sam nebeški prestol. Prav vse vrhove Julijcev je lahko ugotoviti, vse tja do Krna z vsemi predgorji na tej strani. Celo to mislimo, da se izza zarezke kaže del Stola v Karavankah. Ko se oko napase ob pogledu na svoje bližnje, stare znance, zaplava v ladjo: Ah, tisti daljni zna-

nec Veliki Klek, v njegovi soseščini Wiesbachhorn, kjer sem pred dvajsetimi leti užival nič lepše dni! In Sonnblick, s čigar vrha smo se v letu 1915 spuščali avstrijski soldatje v dolino, bolj jahajoč dolgo palico ko drseč na smučeh. To so sicer osebni spomini, ampak pogled na te vrhove je prelep tudi brez njih, ko plove dalje proti Ankoglu in Hochalmspitzu, ki sta značilna zaradi svojih velikih snežišč, vidnih tudi s Karavank. Skratka, vsa veriga Visokih Tur je razgrnjena pred očmi in prehaja v zapad v drugo veliko rajdo Zillertalskih Alp nekje v sivini.

Razgrinjamo karte, razposajeni postajamo in dobro čutimo vplive znanstveno dognane »planinske evforije«. Tako prozaični smo, da odpiramo nahrbtnike v zadostitev čisto navadnih, zemeljskih potreb! Graničarja stojita v spoštljivi razdalji in se nam smehljata. Neopaženo sta izginila.

Opazimo, da se graničarja vračata v smeri od Prestreljenika sem po grebenu. Pred njima dva turista. Dva Italijana sta. Graničarja sta jih opazila pri vzponu in jim šla nasproti v častno spremstvo na vrh. Tožita, da sta strašno utrujena, ker nista našla poti iz Neveje in spala samo eno uro, kajti nekdanji Rifuggio del Canin je porušen. Razvezujeta nahrbtnike, ponujata graničarjema vermut, ponujata chianti, ponujata bonbone; graničarja s ponosno gesto vse te dobrote odklonita. Ponujata nam. Ali naj bomo mi manj ponosni od teh dveh preprostih ljudi? O tem niti ne razmišljamo in gladko s prijazno besedo odklonimo. Razgovor poteka mirno: Prihajata iz Ukev v Kanalski dolini in govorita samo italijansko. Priznata takoj, da se tam še govori slovensko, da razumeta kako besedo in nam pomagata, ko se obrnemo proti jugozahodu, kjer ležijo pred nami Dolomiti. Vsa njihova dolga veriga je v jasnini, vsi njihovi zobje in stolpi se odražajo v modrini neba. Zato lahko skupno ugotovimo, da je Antelao tista izrazita piramida, ki tako visoko moli nad okolico. Da, nekoliko zapadno od njega se vidijo precej obširni ledeniki, po katerih spoznam staro znanko Marmolato. Še dalje od nje sega pogled, še dalje sledijo nazobčani vrhovi in se izgubljajo s skupino Pale nekje v jasni daljavi.

Resnica je, da nikjer ni tako jasnega pregleda na Julijske Alpe s skupino Triglava in Poliškega Špika, takega pogleda na Ture in Dolomite in morda tudi na morje kakor s Kanina. Res je tedaj, o čemer sem si od začetka upal podvomiti.

Stojimo prav na robu vrha — celo tukaj je šodra kar dovolj — da — da vidimo čimbolj pod odtrgane severne stene Kanina in čez njegov razpokani ledenik. Oko pa vedno in vedno obstaja na prelepi dolini, vsaj od tukaj na videz tako prelepi in zato na videz presrečni dolini — Reziji. Vsa je sveže zelena v travnikih, livadah in višje ležečih številnih planinah s stajami pod nebotičnimi vrhovi, obširni gozdovi jo obkrožajo, bogati nad na videz plodno zemljo. Ko gnezda so znesena skupaj naselja z živo rdečimi strehami v veliki tesnobi. Struga potoka razpolavlja dolino, ki se končuje v belih sipinah, kjer se mora pridružiti Kanalski dolini pri Na Beli (Resiutta), ki pa od

tukaj ni več vidna. Prav na rob vrha je treba stopiti, da vidiš skrajno naselbino pod Kaninom Korita (Coritis) z malo cerkvico, naprej doli je Stolbica (Stolvizza) in kot središče Rezije Ravenca ali Ravnica (Ravanca ali Ravanica po dr. Trinku, ital. Prato di Resia). Manjši zaselki ob obeh straneh potoka, nad njimi večje in manjše skupine staj na planinah.

Ko vprašam Italijana, če se govori v Reziji še slovensko, potrjujeta to z dostavkom, da se govorica zelo razlikuje od one v Ukvah. Imata prav, ker tvori to narečje posebnost. Po Trinku se razlikuje zelo od književne slovenščine, ima nekaj analogij s hrvaščino in se z ostalimi beneško slovenskimi narečji ne ujema veliko. Dr. Tuma soglaša s tem in dostavlja, da so v jeziku turanski elementi. Vsekakor pa je zelo zanimivo, da je to narečje nadrobno obdelal med drugimi Poljak Baudoin de Courtenay, pesmi in melodije pa je zbrala in izdala 1895 Rusinja Šulc-Adajevska.

Ta lepota pokrajine, ki se vidi od zgoraj z višine Kanina, pa je videz, kajti v Reziji je danes najbrž še manj blagostanja kot pred vojnama, ker si Rezijani ne morejo iskati zaslužka kot brusarji in krošnjariji po tujini izven mej Italije. Tiste dni, ko je hodil tod dr. Tuma, so si pomagali tudi s planšarstvom, a že on je ugotovil, da Furlani, ki jim planin manjka, jemljejo prazne rezijanske planine v zakup ali jih kupujejo. »Bliža se doba, ko bodo imeli ti vse planine v svoji lasti,« je zapisal dr. Tuma 1912. Ko oskrbniku kočee predočujemo, da smo videli spodaj tako lepe ravnine, travnike, gozdove in planine in ko on zatrjuje rezijansko revščino, ga opozarjamo na dohodke iz planšarstva. Pa nam pove, da so rezijanske planine danes po ogromni večini že v rokah furlanskih grofov. Tumova prorokovanja so se žal v kratki dobi uresničila.

Italijana odhajata in prosita graničarja, naj jima pokažeta vstop za sestop v dolino. Vsi štirje odidejo v smeri proti Vrščem, mi pa uživamo še dalje prelepo dopoldne sami, prav sami in se ne moremo nasititi krasote, ki nas obdaja. In prav lahko bi odšli z razvitimi zastavami v »sončno« Italijo. Soglašam v tem, da je razgled s Kanina res lepši od tistega s Triglava, meni pa je v veliko zadoščenje, da sem doživel dan, kakršnih mi je bilo malo usojenih v že precej dolgem življenju. Čez poldne je že, ko zapuščamo vrh, na snežiščih najdemo dovolj osvežila in zalijemo končno v koči dobro zabeljeno polento z domačim vinom, ki ga graničarja ne odklonita.

Seznam uporabljene literature:

- Ivan Trinko: Hajdimo v Rezijo! — Dom in Svet, 1907.
Dr. A. Švigelj: Čez Triglav na Bolški Grintavec, Kanin in Montaž, PV 1906.
Dr. Henrik Tuma: Kanin, PV 1908; Križem po Kaninu, PV 1912.
P. K. Krpelj: Na Kanin za božič, PV 1927.
Stanko Lupinc: Kanin v pomladnem snegu, PV 1936.
Dr. Julius Kugy: Aus dem Leben eines Bergsteigers.
Dr. R. Stämpfli: Die physiologischen Wirkungen des Hochgebirksaufenthaltes, Berge der Welt, 1946.

Janko Blažej:

PO GORSKEM SVETU ZDRUŽENEGA KRALJESTVA

(Anglije, Walesa in Škotske)

(Nadaljevanje)

V Northumbriji

rišel sem zopet v Anglijo, v mesto Newcastle upon Tyne, kar pomeni po naše nekako Novi grad ob reki Tyne, sem napredoval na družbeni lestvici za cel klin, če je namreč avtomobil merilo za tako napredovanje. Z avtomobilom so me pričakali na kolodvoru in me odpeljali v manjše naselje blizu mesta, kjer so mi odkazali sobo. Ko sem se umil in navečerjal, sem si zopet iz avtomobila ogledal mesto, posebno ogromni most preko reke Tyne, ki je pravo čudo tehnike. Zgradil ga je ing. Stevenson, sorodnik izumitelja lokomotive, ki je zgradil tudi ogromni most preko preliva, ki veže otok Anglesey v Walesu s celino. Oba mostova pa je presegel z nekim tretjim mostom podobne konstrukcije, a dosti večjega obsega nekje v Avstraliji.

Že nekaj dni pred mojim prihodom so kupili zame vstopnice za neko skavtsko predstavo, imenovano »Gang Show«, pri kateri nastopa preko 400 dečkov. Dolga vrsta ljudi je čakala pred blagajno na vstopnice in zvedel sem, da čakajo za isto predstavo, za katero sem jaz imel karte že v žepu. Tudi pred kinom sem večkrat videl čakati ljudi v vrsti kot pri nas pri premierah, kar me je zelo presenetilo. Skavtska organizacija je v Britaniji izredno razširjena in en teden v letu si dečki služijo denar z različnimi opravili, po geslu »bob a job«⁵. Skavti v Newcastlu prirede v tem tednu vsak večer predstavo v gledališču, kar je izredna privlačnost. Dvorana je vsak večer razprodana, vendar ne vprizore nobeno leto več kakor sedem predstav v enem tednu. Predstava je bila res dobra. V vrsti zabavnih in satiričnih točk so si privoščili staro pantomimo, angleško pravico z zavezanimi očmi, dekleta in dekliške organizacije ter Amerikance in njihovo samopoveličevanje ter podcenjevanje naporov drugih narodov. Amerikance in njihovo politiko imajo Angleži, v prvi vrsti seveda laburisti, zelo v želodcu. V Britaniji se nahaja precej ameriških pilotov z družinami in njihove plače so precej višje od angleških; slišal sem ljudi govoriti celo o prijateljski okupaciji dežele. Tudi škotskemu nacionalizmu niso ostali skavti ničesar dolžni. Škotski nacionalni junak Robert Bruce je ob najbolj neprimernih trenutkih pridrl s svojimi nacionalističnimi zahtevami na oder, dokler ni bil že zadnji gledalec sit škotske tečnosti. Sicer pa vse točke niso bile na enaki višini.

⁵ To pomeni: Bob (= novec za 1 šiling ali 42 din) za opravilo.

Ko sem bil v Newcastlu so se delavci in laburistično časopisje močno vznemirjali zaradi obiska nemškega nacističnega generala Steinerja v Britaniji, katerega so povabili konzervativci in pa zaradi obiska japonskega prestolonaslednika, ki ga je na kronanje povabila sama kraljica. Japonci so namreč v minuli vojni zelo kruto ravnali z angleškimi ujetniki in interniranci. Ob prestolonaslednikovem prihodu v Newcastle so delavci celo demonstrirali. Iz tega bi se dalo sklepati, da imajo tudi Angleži dobro razvit občutek za dostojanstvo človeka in za njegove človečanske pravice, posebno še, kadar kdo slabo ravna z njihovimi lastnimi ljudmi.

Northumbrija je bila pred več kot tisoč leti mogočno kraljestvo na severu Britanije in v jeziku tega kraljestva so ohranjeni številni literarni zapiski iz staroangleške dobe. Nedaleč od Newcastla v kraju Jarrow je še ohranjena celica, kjer je živel in ustvarjal marljivi in častivredni menih Beda ali »the venerable Beda«, kakor mu pravijo Angleži. Danes je Northumbrija mejna angleška provinca proti Škotski in cvetoča industrijska pokrajina, ker je zelo bogata z rudami in s premogom, ki ga kopljejo neredko kar na zemeljski površini v dnevnem kopu. Pred stoletji je bila pokrajina požgana in opustošena, kajti divji Škoti so pogosto vpadali preko meje in ropali, požigali ter pustošili kakor včasih pri nas Turki. Seveda tudi Angleži niso držali rok križem in so jim vračali milo za drago. Kmet je mogel orati in pastir pasti res vedno le z eno roko in z orožjem v drugi roki. Še danes velja za posebno čast, če more kdo iz svojega priimka dokazati, da so bili njegovi predniki spretni »tatovi govedi« ali »kovači orožja«.

Še pred anglosaškimi časi pa je bila Britanija 400 let rimska provinca in preko Northumbrije je že takrat potekala meja proti bojevitim rodovom Piktov in Škotov, katerih tudi rimski legionarji niso mogli premagati v njihovih gorah. Da bi napravil mir ob meji, je ukazal Rimski cesar Hadrijan sezidati ob meji od Atlantskega oceana do Severnega morja širok kamenit zid ter ga zavarovati s trdnjavami, iz katerih so patroljirali po zidu legionarji. Leta 410 je bil Rim v nevarnosti in rimske legije so zapustile Britanijo. Pikti in Škoti so zopet pričeli prehajati preko nezavarovanega zidu in v dolgih stoletjih so prebivalci v bližini porabili večino obklesanega kamenja iz zidu za — gradnjo hiš. V bolj samotnih predelih pa je zid le še ostal in nek določen odsek je angleška vlada popolnoma obnovila in ob njem celo izkopala temelje stare štirikotne rimske trdnjave. Seveda me je ta Hadrijanov zid zelo zanimal in sem bil vesel, ko se mi je ponudila priložnost, da si ga ogledam.

Zopet smo sedli zjutraj v avtomobile in kmalu je ostalo polmilijonsko mesto Newcastle za nami. Vožnja je bila pravi užitek. Z veliko brzino smo hiteli po gladki asfaltirani cesti. Cesta je potekala preko hribov in kotanj v ravni črti, kakor bi jo bili potegnili z ravnilom — sledila je namreč stari rimski cesti. Na obeh straneh ceste so bili mestoma ohranjeni še stari rimski okopi in jarki in znova sem bil nadvse presenečen: stara rimska cesta je bila široka svojih

Rimski zid

20 metrov in moderna prometna žila dvajsetega stoletja skoraj polovico manj. Po strmem klancu smo se odcepili na desno in čez dobro uro smo se ustavili sredi Northumbrije. Črna goveda z dolgo dlako, ki ne dajejo mleka, so se pasla po ograjenih travnikih. Bili smo na pobočju nizkega grebena, ki je bil na severno stran strmo odsekan in po vrhu grebena je že potekal rimski zid. Zid sam na sebi ni nič posebnega; visok je meter in pol in prav toliko širok, med kamenjem raste gosta trava. Z lahkoto se človek vzpne nanj in konjik bi brez težave jezdil po vrhu. Kakor debela črta se vleče zid po grebenu, pade v kotanjo in se zopet vzpenja po sosednjem pobočju. Takoj pade človeku v oči, da ima zid izredno važen strateški položaj, dobro so izkoriščene vse vzpetine. Na severni strani so včasih prave stene, v katerih sem presenečen opazil nekaj alpinistov (bila je ravno nedelja), drugod so se pod vzpetino z zidom razprostirala močvirja. Tudi rimska trdnjava na griču je bila kaj obsežna, pravo naselje, pripravljeno tudi na daljše obleganje. Ob trdnjavi je bil muzej z izkopaninami. Razume se, da ves ogled trdnjave in zidu ni bil zastoj.

Nehote oživi človeku pred očmi zgodovina. Temnolasi legionarji, ki zdihujejo na mrzlem severu in v daljni barbarski provinci za svojo toplo domovino ter se nato pomešajo s tamkajšnjim prebivalstvom, in divja krdela gorjancev na drugi strani.

Ohranjeni zid je dolg kakih sedem kilometrov in avtomobili so nas že pričakovali na drugem koncu. Privlekli smo na dan košare

z jedili in sledil je obed na prostem. Moj šofer je z velikim tekom pospravil zavoj morskih polžev, ki jih je s kretnjo izvedenca izvlekel z zobotrebcom iz njihovih bivališč. Ponudil jih je tudi meni, a sem se mu zahvalil.

Naslednji dan bi moral jadrati z nekim študentom po Severnem morju, a je deževalo v širokih curkih in po morju je vihar visoko penil valove. Zašel sem zopet v stare pristaniške četrti, kjer so ozke stopnice držale od obale med starinskimi, pokvečenimi hišami visoko gori, skoraj do neba, zopet v novo mesto. V ribarnici so ležala še utripajoča telesa rib med odtrganimi glavami in koščki ledu, vse skupaj je bilo prava gostija za galebe. Med hišami je vladal čuden smrad in med umazanijo ob cesti bi človek lahko našel marsikaj.

Meni pa so potekli dnevi bivanja na severu in z vlakom sem se znova vrnil v Leeds.

Zopet v Srednji Angliji

A tudi v Leedsu nisem ostal dolgo. Imel sem predavanje v Manchestru. Manchester je važno industrijsko središče. Na kolo-dvoru so me pričakali z avtomobilom in polagoma smo si skozi gnečo vozil utirali pot proti ogromni zgradbi časopisa Manchester Guardian. Pri večerni izdaji lista (Manchester Guardian Evening News) so mi namreč organizirali interview. Kmalu smo bili pred štirinadstropno zgradbo; teže je bilo najti prazen prostor, kjer bi mogli pustiti vozilo. Tudi tu ulice že dolgo ne ustrezajo več prometu in avtomobilistom so napravili uslugo nemški bombniki, ki so naredili goličave, kjer sedaj stoji v popoldanskih urah vozilo pri vozilu. Vse življenje in delo v uredništvu se je razvijalo v neverjetnem tempu; stenografke so po slušalkah prejemale poročila in jih naglo prenašale na papir. Pogovor med menoj in mladim Novozelancem, ki me je interviewal, ni bil ravno na preveliki višini, vsaj po mojem mnenju ne. Za zaključek so me hoteli še fotografirati. Sprehajati sem se moral po cesti in občudovati fotografije kraljice v njeni zadnji toaleti. Mimoidoče je ta procedura zelo privlačila in počutil sem se kot kak redek eksemplar iz afriške džungle. Med mojimi občudovalkami je bilo tudi nekaj čednih deklet in z Novozelancem sva izmenjala kratko sodbo o njih. Seveda je bila prav ta kratka opazka jedro člančiča čez dva dni. Naznanili so tudi moje predavanje, kar je bila propaganda za ITT. Časopisi so v Angliji privatna last in zato skušajo iz vsake malenkosti izbiti čim večjo senzacijo in s tem povečati naklado. Poleg zadnjih političnih novic lahko na prvi strani pod debelim naslovom berete o materi, ki je iz otroškega vrčca ugrabila svojega otroka, o možu, ki je ubil šest žena (to se da razvleči tudi na šest dni) ali pa podrobnosti zadnje nesreče v Severnem morju. Angleži prebero menda največ časnikov na svetu; v vlakih ima skoraj vsak potnik vsaj tri časopise s seboj.

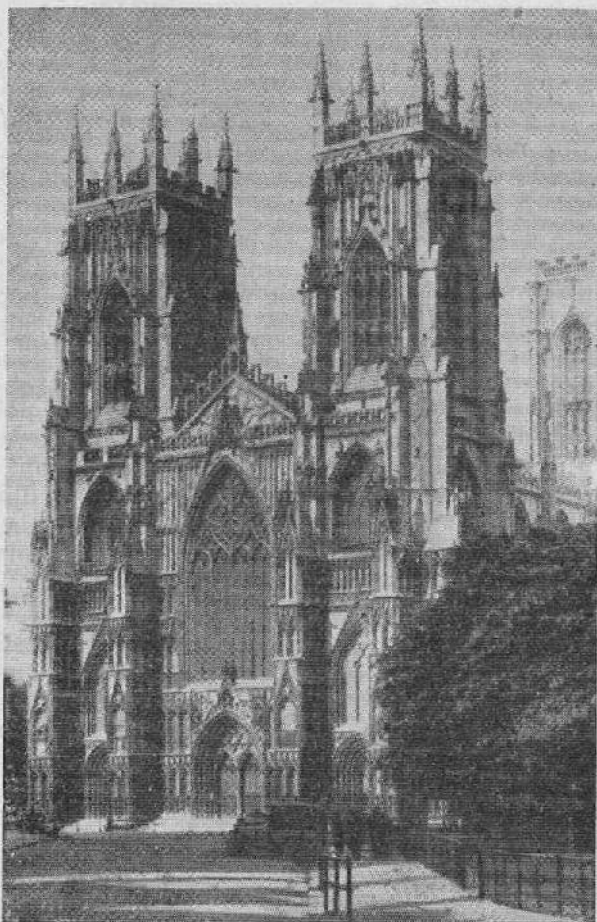
Predavanje sem imel šele čez dva dni, zato sem se z avtobusom odpeljal dobro uro daleč v malo mesto Accrington, kjer sem bil gost

mlade židovske dvojice. Odkazali so mi prijetno sobico z radijem, kopalnico in z zalogo knjig. Zvečer so mi prinesli v posteljo celo vroč termofofor. Spoznal sem, da so Židje zelo skrbni možje in družinski očetje. Zvečer smo dolgo časa sedeli v naslanjačih ob odprtem ognju v kaminu, nad katerim sem opazil hebrejski koledar in nekaj judovskih spominov, in se pogovarjali. Mlada žena, avstrijska Židinja, je pripovedovala o trpljenju pod nacisti, o begu in o očetju, ki je umrl v koncentracijskem taborišču, jaz pa sem govoril o trpljenju svoje domovine v zadnji svetovni vihri.

Naslednji dan smo zopet odšli na izlet dobro uro in pol z avtobusom do naslednjega mesteca Whalleya, od koder smo odšli na neko vzpetino, imenovano Pendle-hill. Zopet tipičen angleški izlet. Polagoma smo se vzpenjali po pobočju skozi umetno zasajen in skrbno negovan gozdič, preko plotov in kamnitih zidov. Med potjo smo se fotografirali. V daljavi je bilo industrijsko mesto Burnley, od koder se je iz številnih dimnikov vil gost dim. Na drugi strani so bile na obzorju energetske postaje z dolgimi zastavami sivega dima. Človek je kar čutil, kako se fine, drobne saje sesedajo izpod neba. Proti večeru smo preko travnikov in pašnikov prispeli v majhen kraj Clitheroe, na katerem kraljujejo razvaline gradu, ki ga je svoj čas Cromwell razrušil s topovi. Z avtobusom smo se vrnili domov.

Popoldne naslednjega dne smo se odpeljali v Manchester. Ob šestih zvečer smo zavili v bližnje zavetišče na običajni popoldanski »tea«, ki je eden glavnih obrokov. Bilo mi je neprijetno, ko sem na oglasni deski videl reklamo za svoje predavanje, ki bi se imelo vršiti že čez eno uro, saj še diapozitivov nisem imel v rokah. Posodil sem jih bil namreč v Leedsu Fredu, da jih je kot profesor geografije pokazal v šoli. Petdeset minut kasneje je bilo v dvorani že nad sto ljudi in tudi Fred je prišel z diapozitivi. Presenečen in vesel sem se pozdravljajal z znanci iz skupin, ki sem jih bil vodil preko Julijskih Alp. Le diapozitivi so bili sistematično zmešani; poletna scena z Bleda je sledila zimskemu motivu z Vršiča in cvetje je bilo zmešano s plezalnimi prizori s Turnca in zimskimi opastmi na Triglavu. Bilo je izključeno, da bi diapozitive znova uredil po nekem zaporedju; zato sem ves poten začel predavati, ne vedoč, kaj se bo prikazalo na platnu. K sreči sem kmalu obvladal položaj in na koncu je bil poslušalcem menda vseč celo vrstni red slik in kar zasipali so me z vprašanji o Jugoslaviji. Večer smo zaključili v nekem kletnem lokalu s slanim biskvitom in baterijami piva. S svojim temperamentom pa ti Manchesterčani ne bi delali sramote nobenemu južnjaku.

Naslednji dan smo šli zopet na izlet. Bila nas je precejšnja in vesela skupina. Ti angleški izleti so si tako podobni, da je o njih težko povedati kaj novega. Bili smo zopet v Peninih in turo smo zaključili nedaleč od Mam Tora, kamor sem odšel preko Sheffielda prvi dan, ko sem prišel v Anglijo. Vzpon smo pričeli nad Macclesfieldom, ki je kaj veliko mesto z 200 000 prebivalci in je zelo znano po svoji svilarški industriji. Dobro uro od mesta smo prišli do obsežnih umetnih jezer, ki so rezervoar za vodovode v Macclesfieldu.

Minster of York

Seveda se vodi nihče ne sme približati in zanimivo je, da se jezerom res tudi nihče ne približa. Tudi v vlaku v oddelku za nekadilce v Angliji nihče ne kadi in v toaletnem prostoru je poleg mila in brisače vedno tudi topla voda in ogledalo, tako da sem se neredko v vlaku obril. Ko sem se pozneje v Tauernexpressu vračal v domovino, se je položaj že v Nemčiji bistveno spremenil in od Münchena dalje sem moral hoditi iz zakajenega oddelka za nekadilce po svež zrak na hodnik.

Atrakcija današnje ture je bila — vsekakor večja za Angleže kot zame — ko smo se povzpeli preko najvišje točke v Peninih in s tem tudi preko najvišje točke v vsej Srednji Angliji. Vrh se imenuje Shotlingsloe in preko njega drži avtomobilska cesta, ob kateri je gostilna; visok je pa vrh, reci in piši, po naše 500 metrov.

(Se nadaljuje)

PLANINSKI SPOMINI IN ZAPISKI IZ L. 1953

(Nadaljevanje)

2. Šmarna gora, gorniška vabnica

je so časi, ko smo ljubljanski drugošolci hodili botanizirat v mestno okolico! Takrat nam je bil nedeljski izlet na Smarno goro ali k Sv. Katarini izreden dožitek, zlasti če smo nabrali tam cvetja ključavnic (narcis), velikih zvončkov (noric), kosmatincev, divjega popra (navadnega volčina) ali celo žlahtnega Blagajevskega volčina. To so nam bile prave trofeje, ki smo jih doma stisnili in shranili v svojih herbarijih kot prispevek za boljšo oceno v prirodopisu. V tisti dobi je bil na Brodu — tako se zove naselje ob Savi — še lesen most, last smleškega graščaka, in odriniti je bilo treba en krajcar mostnine, če si hotel priti v Tacen v znožje Šmarne gore. Ni mi v spominu, da bi bili na takih izletih srečavali kaj prida starejših ljudi, pač pa romarje, ki so množično hodili na to gorsko božjo pot.

Edini nam takrat znani pristop je bil po zložni romarski poti, ki je še do danes ohranila to ime. Šmarnogorsko »turistiko« pa so začeli slavni »piparji«, prvi pionirji našega planinstva. Na novega leta dan 1895 so bili v mežnariji na Gori razporežili spominsko knjigo SPD, ki je imela »jako debel in lep papir ter je bila vezana v debele okovane platnice, to vse zaradi tega, ker spominska knjiga ravno na Šmarni gori največ trpi.«¹ Še tisto leto se je bilo v knjigo vpisalo 1425 oseb, naslednje leto pa že do konca marca meseca 454 izletnikov. Poslej se je letni obisk Šmarne gore večkrat podeseteril, saj se jih ob spomladanskih nedeljah in praznikih zgrne na stotine. Število mestnih izletnikov bi se še bolj dvignilo, če bi imeli do znožja redno obratujoče motorno vozilo. Zakaj marsikomu le preseda pešačenje po trdi cesti iz Šentvida do Save, čeprav je ni več ko za poltretji kilometer. Ljubljančani kakor tudi domačini pričakujejo, da bodo ob preosnovi tramvajskega prometa potegnili trolejbusno progo dol do Broda na savskem bregu, saj sega šentviška občina, sedaj sestavni del Ljubljane, preko Save tja do Šmartna in zavzema tudi Smarno goro. —

Zakaj nam je Šmarna gora tako privlačna? Ker se kot povsem osamljena vzpetina, tipičen holm, od vseh strani dokaj strmo pne v znatno višino. Že Valvasor (II, 143) pravi v svoji baročni domiselnosti o njej, da leži nad Savo pri Rocnju povsem prosto, kakor da je preimenitna, da bi se družila z drugimi gorami; vrhuni da se visoko in precej ostro in odpira pogled daleč vse naokrog. In zares nudi ta dvovrha piramida krožen razgled od Triglava in karavanških vrhov na vso rajdo Grintavcev in njih predgorja dol do Kuma

¹ Gl. PV 1895, 13.

v Zasavju, na južno stran pa preko dolenskega in notranjskega hribovja do Loškega Snežnika, Nanosa in Trnovskega gozda, torej na dobršen del nekdanje Kranjske.

Dasi je pobočje prilično strmo, je vendar po raznih poteh in stezah razmeroma lahko pristopno. Po romarski poti na južni plati ali po Peskih iz Vikrč ali po kolovozni poti iz Zavrha, rojstne vasi triglavskega župnika Jakoba Aljaža, prispe nanjo zlahka vsak otrok in starec. Po tej poti se nas je četverica dne 9. julija 1928 pripeljala z avtom znamke Wanderer prav na vrh Šmarne gore — brez okvar na vozilu. To je bilo menda prvokrat, da je samodrž zavzel to višino, gotovo pa edinkrat, da sem jaz sedel nanjo prispel. Mislim, da sem že stokrat in stokrat nanjo pripešačil. Saj sva si bila s pokojnim dr. J. C. Oblakom določila normo: letno vsaj tridesetkrat na Šmarno goro! Tega števila sem se vse zadnje desetletje pred drugo vojno vestno držal, dr. Oblak pa me je celo prekašal. Na vsak novega leta dan mi je bil ta izlet obvezen v kakršnem koli vremenu. V poletnih mesecih pa sem se ravnal po banalno se glaseči rečenici: Junij, julij, avgust — Šmarno goro pust'!

Zapadni vrh Grmada ima še bolj gorski značaj. Nje strmo južno pobočje odeva redko rastje, izletniku pa nudi tem več užitka, ker mu spričo dolomitske sestave in štrlečih »turncev« in pečin ustvarja videz visokogorskega sveta. Dol ob Savi je raven aluvij, više ob robu diluvij z dolomitnim gruščem, jedro vsega holma pa sta dolomit in apnenec.² Osojna stran pa je porasla z mešanim gozdom listavcev in iglavcev.

V prejšnjih časih, ko še niso poznali turistike v sodobnem smislu, je ljudstvo na Šmarno goro vabila pač sloveča božjepotna cerkev, ki je dala gori tudi svoje ime. Kdaj so postavili tu prvo svetišče, ni znano. O nje postanku je poet Prešeren spesnil *Romanco od strmega grada*, ki nosi v drugi verziji naslov *Pesem od zidanja cerkve na Šmarni gori*. Baje je naš pesnik prvak to goro šaljivo imenoval svojo teto, ker je cerkev imela za gospodarja njegovega strica Jakoba, ki je bil v letih 1830—1837 šmarnogorski kurat. — Novo cerkev, rotundno stavbo z veliko in malo kupolo, je v baročnem slogu zgradil sloveči ljubljanski stavbenik Gregor Maček, ki je razen več drugih cerkva na Kranjskem postavil tudi ljubljanski magistrat. Slovesno pa je posvetil cerkev škof Žiga grof Schrattenbach dne 31. marca 1729, o čemer priča spominska plošča, vzdana v desni steni prezbiterija.

Kaj malo pomenijo ti suhi zgodovinski podatki v primeri z umetniškim okrasom cerkve, z oltarno sliko in z veličastnim prizorom, ki oživilja veliko kupolo. Oboje je umotvor Prešernovega prijatelja slikarja Matevža Langusa, ki je to znamenito delo dovršil l. 1847. Skladna kompozicija zemeljskih in nadzemskih motivov predočuje vnebovzetje Matere božje. Spodnji obod tvorijo skupine domačih pobožnikov v narodnih nošah. Zlasti zbuja pozornost trojica oseb, očitvidno živih portretov: to so tedanji vodiški župnik Arko,

² Gl. Iv. Rakovec, *Geološki izprehodi na Šmarno goro*, *Proteus* IV, 100.

domači kurat Jamnik in umetnik Langus sam, sloneč ob steburu. Više gori se čredijo svetopisemske osebe iz stare in nove zaveze, proti vrhu pa se odpira pogled v nebo, ki ga oživljajo nebeški krilatci, rajajoči ob sprejemu bogorodnice v empireju, v nadčutnih devetih nebesih. Ta veleslika je genialni zaključek zamisli: kakor se vsa stavba kot rotunda arhitektonsko prilega oblemu gorskemu vrhu, ki ga obdaja pas taborskega zidovja, tako predočuje slikarjeva kompozicija stremljenje še k višjemu cilju, v vesoljno neskončnost.

Izletniki, tudi če niste romarsko nadahnjeni, le stopite v cerkev in si oglejte to nebeško panoramo, umotvor slovenskega živopisca! Če imate kaj smisla za likovno umetnost, boste to harmonično slikarstvo občudovali in nato v lepi ubranosti odhajali z gore. —

Še do nedavna je bila Šmarna gora in nje svetišče ali pa tudi samo gostilnica na njej glavni cilj pohodnikom, medtem ko so drugi vrh, za 9 metrov višjo Grmado, puščali v nemar. Saj je nudila razgled le na odprto južno stran, ko je krošnjato drevje zakrivalo pogled v druge smeri. Res da je držala nanjo malo izhojena steza, ki pa ni imela sestopa po zapadni šiji. Zdaj pa, ko so na vrhu vse drevje iztrevili in postavili triangulacijsko piramido, je tudi ta točka vrlo razgledna. Še več — Grmada je postala pristopna tudi po zapadnem robu, saj drže nanjo pristopi iz Vikrč, na pol plezalna, a zavarovana steza iz vikrškega kamnoloma, v zadnji dobi nadelana »pot svobode« in lani za 60-letnico slovenskega planinstva odprta Mazijeva steza. Grmada se je torej »alpinizirala«, kakor sem bil to pred dobrim četrstoletjem obrazložil v »Odprtem pismu« tedanjemu predsedniku SPD dr. Franu Tomišku.³

Kako je prišlo do te zamisli? Kot rednega obiskovalca Šmarne gore me je včasih zaneslo s prevala tudi na Grmado, a vselej mi je presedalo, da sem se vračal z nje po isti poti. Obšla me je misel, da se mora izslediti sestop tudi v nasprotno smer, dol v Vikrče. In pričel sem slediti tako stezo navzdol. Po vrhnjem robu je šlo še dokaj gladko, nerodno pa mi je postalo v spodnjih legah. Prvikrat sem bil nekako v srednji višini zavil v levo z namenom, da bi pri kamnolomu došel v znožje. Čim nižje sem bredel, tem zoprejšje je bilo prodiranje med bodljivim grmovjem in preko štrlečih skal, vse štiri okončine so bile izdatno zaposlene pri takem zviranju. Naposled sem ves spehan in opraskan pristal na Bočkovem kolovozu. To me je uverilo, da ta smer ni pravšnja za navadne hribolazce. — Zato sem se pri drugem stezosledstvu ves čas držal roba Grmade, tako da sem brez hudih zaprek došel na cesto pri Kovaču v Vikrčah. To smer je nato odobrili tudi odbor SPD. Treba pa jo je bilo markirati, preden bi jo razglasili za — odprto. Dva dni meseca marca 1927 sva s pok. Al. Knafelcem, ki je vedel, kako se taki reči streže, stezo trasirala in lisala, ne da bi jo bila kaj nadelala; samo rdeče lise naj bi izletnikom kazale pravo smer. Leto nato je dal vneti gorohodec primarij dr. J. Pogačnik urediti še »plezalno pot« od kamnoloma v strmino s tem, da je znani Hanza Vertelj steno, kakih 10 metrov

³ Gl. PV 1927, 19.

visoko, naperil s klini in skobami. Tako je postala Grmada lahko prehodna tudi za one, ki jih ne plaši strma hoja in niso vrtoglavi.

Poskrbeti je bilo treba še za ugodnejšo zvezo s postajico Medno. Preko Save je drožil le čolnar in še tega si moral često klicati in čakati. Napravi naj se brv ali viseč most za pešce, to naj bi bilo zaključno delo vsega načrta. V ta namen smo ustanovili Prometno društvo Medno - Tacen. Strokovnjak ing. St. Dimnik je napravil načrt za viseč most, prizadevni tajnik dr. Drag. Treo pa je znal pridobiti potrebnih finančnih in gmotnih sredstev. In res je uspelo: dne 14. oktobra 1934 smo ga izročili javnemu prometu.⁴ Preostaja le še to, da bi se nadelala steza po južnem pobočju Grmade. Cepila naj bi se od Mazijeve steze in se dvigala v rahlem vzponu proti sedlu, kjer naj bi se strnila z romarsko potjo. Tod bi se zložnejši pešci brez posebnega navora prišetal na Šmarno goro, ne da bi morali prej še vrh Grmade prekobaliti. Vsekakor naj postane Grmada spričo svoje strme pristopnosti in precejšnje skalovitosti našemu planinskemu naraščaju alpinska vadnica, resda le nižje kategorije, medtem ko ostane Šmarna gora mladim in starim gorniška vabnica.

Naposled naj še malo pojezikoslovimo! Prvotno se je ta osamljena višava res imenovala Holm. Marljivi krajevni zgodopisec Jos. Novak⁵ je v listinah vodiške župnije, kateri je šmarnogorska cerkev podružnica, zasledil zapiske iz 14. in 15. stol. z imenom Cholmberg. To staro ime so tujerodni pismouki zmalčili v Grosskahlenberg, tudi Gallenberg (Valvasor piše Kallenberg), kakor so preimenovali Ho(l)mec na Kamniškem polju za Kleinkahlenberg. Balt. Hacquet, ki je v svojih opisih slovenskega ozemlja dosledno rabil samo domača zemljepisna imena, ima na zemljevidu, priloženem I. knjigi svoje Oriktografije (Leipzig 1778), vpisano v bohoričici le: Šmarna gora, kar priča, da že pred malone 200 leti Holma niso več poznali. Naš vsebrižni turistični cicerone pa meni, da naj bi zopet oživilo staro-svetno ime Holm s pridevkom Posavski.⁶ Menimo pa, da kar je odmrlo in iz ljudske govornice izginilo, se ne da več v življenje priklicati. »Mrtvih ne budi!« šepeče Prešernova Lenora svojemu mrtvaškemu ženinu. Pustimo torej ime Šmarne gore pri miru, tem bolj, ker jo je sam Prešeren ovekovečil z litanijsko ubrano pesmijo Šmarna gora!

Pripisek z dne 24. januarja 1954.

Mrzlo nedeljsko jutro je danes. Termometer na zunanjem oknu kaže —13° C, aneroid nekaj milimetrov nad normalo; ozračje je nekam omrenjeno, torej se obeta lep dan. Hajdi na tramvaj proti Šentvidu! Vstopilo je nekaj smučarjev in izletnikov s palicami. Šipe v vozu so oledenele. V Šentvidu posije sonce. Odhod 9^h 15'. Na cesti

⁴ Gl. Viseči mostič preko Save v Mednem. PV. 1934, 350. — Ob letošnji 20-letnici mostu priporočamo sedanjim lastnikom, da bi ga v korist domačinom in izletnikom kar najskrbneje vzdrževali.

⁵ Jos. Novak, Šmarna gora. Ljubljana 1928, str. 7.

⁶ Rud. Badjura, Izbrani izleti. Ljubljana 1953, str. 24.

steptan sneg, trd ko led; treba je oprezno stopati. V Vižmarjih krenem s ceste dol po stopnicah na shojeno stezo, nato po poljskem kolovozu proti Brodu. Brila je rahla burjica, v uhljih me je ščemelo, pod stopali je rezko škripalo. Sonce še brez moči. Pred mostom krenem na cesto. Železno ogredje na mostu vse v ivju. Bogve, ali je pesnik Fran Levstik kdaj v takem mrazu obiskal svojo oboževanko Franjo Koširjevo v hiši, ki še sedaj stoji kot starinska stavba na levem savskem bregu. Zglasim se v dobro znani gostilni, kjer si naročim kosilo na povratku.

V znožju Gore krenem desno v malo znani smeri vkreber. Tla na strminah so že kopna, grede in police pa pokriva srenast sneg. Na razpotju zavijem levo po stezici na Zatrep in dalje po »poti svobode«, z nje na Mazijevo stezo. Sonce že prigreva, snamem si rokavice, slečem ameriški suknjič in si ga ogrnem. Kar toplo je bilo. Če bi bil debelushen, bi se že znojil. Iščem, da bi opazil kak cvet teloha. Vse je že iztrebljeno ob poti. Grdobe, grabeži, ki ste še popje izruvali! Celotaki so med njimi, ki oddajajo telohovo cvetje na ljubljanski trg naprodaj. Ali bo res treba celotakih zakonito zaščititi? — Pri Rogljicah dospem na »svojo« pot. Dobro je že shojena. Kmalu mine 30 let, odkar sem jo izsledil. Ob 10^h 50' prispem k triangulacijski koči na vrhu Grmade. Tu srečam prva dva izletnika mladince; doslej na vsem vzponu ni bilo žive duše, a je tako sijajen dan. Kje ste, Ljubljanci zaspanci? Na zapadnem pobočju pridem zopet na sren. V njem so vidni sledovi smrnih parkeljcev in zajčjih šapic. Revna je divjad v trdi zimi, kaj šele, če jo bega pasje bevskanje in preži nanjo lovčeva puška.

Pod Gorjancem me je kar zaneslo v nasprotni breg, čeprav Šmarne gore nisem imel v današnjem načrtu. Tod se je pomikalo že več izletnikov proti vrhu. Počasi so stopali v živahnem razgovoru. Samohodec sem jih prehiteval. Pri kapelici sv. Antona puščavnika so nekateri vlekli za drog in pozvanjali. Prej je visela tam vrv, a so jo objestneži večkrat utrgali. Točno ob 11^h 30' sem pri cerkvi stopil gori na teme. Na razglednem pomolu mi je običajni cilj. Tam postojim in pozdravim svoje ljube znance in znanke: Triglav, Kepo, Golico, Stol, Storžič, vrhove Grintavcev; vse pokriva bela odeja. Cerkev najdem zaklenjeno. Že nekaj nedelj ni bilo tu mašnika, znanega planinca, ki se je pred leti v družbi pok. prof. Mlakarja dvignil celo na Mont Blanc. — Zato pa je bilo na Gori tudi manj ljudi, kar seveda čutijo tudi v gostilni, ki je od lani v upravi PD Ljubljana. V gostinski sobi je lesen stropnik, ves okajen, z vrezano letnico 1754. Torej doživi letos svojo 200-letnico. Pestra bi bila kronika, če bi jo mogel kdo napisati!

Malo pred poldnem jo mahnem po bližnjici dol na romarsko pot. Na spodnjem ovinku krenem na najbližji sestop, na Zgornjo kuhinjo. V 25 minutah sem bil že v Tacnu. Pri Gradovih sem dobil naročeno kosilo. Zabelil sem ga z merico rdečine, ki jo je rodila bizeljska trta. Te ni bila prizadela pomladanska pozeba, kakor tudi ne šišenskega vinograda, ki ima tako ugodno lego, da mu ne more

nobena slana nahuditi. — Obiskal sem še svojega sošolca Toneta, sedaj prebolevnika, ki domuje v sosedni vili. Zopet je zgovoren in dovtipen, zbadljiv in zabavljiv naš Obloški Tonček, kakor smo ga nazivali po vzorcu Jurčičevega junaka v Rokovnjačih. —

Odtrpal sem po polzki cesti proti Šentvidu. Sonce je ni bilo nič odtajalo. Ali res ne zmore sedanja Velika Ljubljana tega, kar je nekdanj opravljal skromni podjetnik Magister s svojim primitivnim motornim vozilom? — Čez pol ure sem sedel na tramvaj in o pol štirih (po starem času) sem bil že doma v svojem kotu.

Tako mi je potekal in uspel ta kar idealni zimski izlet na oba šmarnogorska vrhova.

Leopold Stanek: ✓

KLIC GORA

Ko leta se vedno bolj zapira kakor sitemu detetu ob materinih prsah ali piščančku ob koklji. Sedim v gorki sobi. Mrak postaja z vsako uro gostejši. Vse zavese so spuščene. Mračen je svet, mračen jaz. Uspava me godba kapelj, ki enakomerno štropotajo po strešnih žlebovih. Nenadoma vse utihne. Kaj se je zgodilo? Planem k oknu in odgrnem zastore: pričelo je snežiti in polaganje belih preprog je povsem neslišno. Ob vseh oknih strmijo velike otroške oči v beli svet. Radost seva iz njih. Tudi v meni se je nekaj prebudilo.

Konec mračne jeseni, bela opojnost je tu! A kje je še vse prebujajoča pomlad in vse prežarjajoče poletje?

Spomini so neuničljivi! Vso zimo se hraniš z njimi.

* * *

Konec avgusta ali v septembru je verjetno najboljši čas za planinstvo. Vreme je zanesljivo, ozračje čisto, gore vedno bolj samotne. Pripravi se telesno in duševno pa hajdi na pot! Z morjem si letos že opravil, tem lepši in zdravstveno učinkovitejši bo sedaj oddih v hribih. Pojdeš z družbo, družino ali sam. Pomni: nedisciplinirani sopotniki so ti v breme!

Kdor ne zna molčati,
z mano se ne brati!

Ko se voziš v gorenjsko stran, uživaš lepoto čistega jutra, kot ga uživa že stoletja v našo zemljico zaljubljeni človek. Gledaš triglavske začarano kraljestvo, kot ga je nekoč veliki Vrbenjec. Lepota rodi lepoto!

Na železniškem križišču se mota množica letoviščarjev. Med njimi od daleč opaziš znanca iz študijskih let. Do Kranjske gore bosta sopotnika.

»Na Bledu uživaš počitnice? Presneto si imeniten!«

»Tako je nanese. V Domu književnikov. Bled ima res svetsko družbo. Zadnjič sedim sam pri mizi. Prisede lepa dama. Tujka. Pomeniva se po angleško. Razgovor mi je odkril, da je to tretja Hemingwayeva, tudi že ločena, žena. Napravim ji poklon: 'Znano mi je, da je vas še najraje imel...' Potuje z Rooseveltovo po naši zemlji.«

»Imenitno doživetje!«

»Je pisateljica. Zmenila sva se, da bom prevajal njeno knjigo v slovenščino. — V juliju pa sem bil na kongresu germanistov v Göttingenu.«

Kakšno srečo imajo nekateri ljudje v življenju! Srečo? Ali mar ni to sposobnost? Od kod pa sposobnost? Dar narave? Ali ni krivična? Drugim vse, tebi pa ostaja zapeček! Ali ne tudi večja povezanost z zemljo in domačnost? Kar tolaži se! Poglej, ti se mučiš ure, preden dospeš na vrh, mimo tebe pa švigajo avtomobili tujih znamk. Samo prah zapuščajo za tabo. Samo prah... Smehljajoči obrazi te v udobnosti pomilovalno pozdravljajo. Kje bodo že, ko prikrešeš na vrh!

Toda, kaj so doživeli? Nič! Utrujenost, ki mi leze v noge, pot, ki mi curkoma lije izpod oprtnika, spočenjata čudežne stvari: glava se ti jasni, pljuča dihajajo sproščeno, misli so trdne in jasne, srce en sam vrisk! Peš hoja dela modreca in poeta. Ceniti jo znajo le severnjaki. Zdaj se smeješ domislicam razigrane družbe, zdaj pred njo ali za njo samcat tolčeš s palico ob kremenito cesto in opazuješ cvet, drevesno grčo ali hrošča, ki brzi čez pot, zdaj zoblješ jagode rdečke in črnice — adijo mesto, služba, vozila, svet!

Kako boš užival uspeh vzpona, če se nisi trudil! Kako boš vsaj malo v mislih podoživljal napor in smrt ujetnikov, ki so gradili to cesto, če v nekaj minutah zdrčiš po njej? Gotovo boš švignil tudi mimo zanimive samotne kapelice ruskih jetnikov, saj še pešec zgreši pot do nje, če ne zavije po bližnjici. Trudi se, morda se tudi tebi kdaj sreča nasmehlja... Morda je to zapoved, ki tebi velja!

* * *

Vršič je ena izmed naših najlepših, najvabljivejših planinskih izletniških točk, ki si jih lahko privoščijo tudi slab »nedeljski« turist, nekoliko bolehav tip ali celo otrok. Znamenit kraj po preteklosti — meja z Italijo, imenitno visokogorsko izhodišče. Tri kočje bodo gotovo imele koticček tudi zate. Novi poštni domek je sicer tesen, toda prijeten.

Škoda, da se ne morem privaditi kajenja in z mano še kdo. S čistimi pljuči prideš ves zasopljen na vrh, pod streho pa te brž zadimijo. Kadilec res ne trpi čistega zraka. Kjer je slabo zračenje, je to res nadloga. Najraje bi jih postavil ven, kjer jih bo na sedlu pošteno prepihal. Če vleče primorec, se kar pripravi, da boš vedril, lahko tudi kak dan. Ta čas si boš lahko ogledal galerijo zanimivih značajev. Kako je naša planinska družba nešteto krat še nevjgojena!

Premnogi prineso sem gor vse svoje zahteve, zagledani vase jih še stopnjujejo, samo da bi se uveljavili v družbi z najrazličnejšo omiko.

Harmonika, pijančevanje, vsiljivost vsake sorte motijo miru željnega planinca. Beži pred njimi!

* * *

Sestop v Trento te vodi (po peš poti) po prijaznih tratih in senčnih dobravah, končno po golem skalovju, kjer se poznajo razvaline strašne zime pred nekaj leti. Kdaj se bo tu obnovilo bujno zelenje? Plazovi so strašna sila.

Hladno, čisto jutro po enodnevnem deževju s prvim snegom na vršacih (23. avgust!): oko se ne more nagledati barv in slikovitih podob v skalah. To je drugačna pot kot navzgor, ko si ob počasnem koraku upiral pogled samo kvišku, sedaj moraš paziti na vsako stopinjo, ko te kar zanaša, oko pa bi se rado paslo na vseh straneh. Tišina nedeljskega jutra v Zgornji Trenti — komaj tu in tam zaječi lesa ali se odpro vežna vrata. Na pragu se pokaže ženica v črni obleki.

Izvir »hčere planin« je dobil nov dom. Tu si ga boš lahko kar »pri viru« privoščil pošteno merico... Do doma nadclavajo novo, širšo cesto. Za pešca? Za vozila. Kam naj se pešec umakne pred prahom in drvenjem? Če bi Kugy oživel na svojem spomeniku, bi se prav verjetno tudi on umaknil od glavne žile in se približal samotni pešpoti. Morda bi zlezel kam tja na vzvišeno skalo v botaničnem vrtu, da bi lepše gledal proti Trenti. Lepe so Kraljeve freske v samotni gorski cerkvi, okrog nje čudovita zelena preproga. Naprej po vijugasti soteski gledaš pestrost na vsak kilometer: slapove, njivice kot vrtičke, gledaš in premišljaš, kakšna je tu zima, kadar ga namete dva metra in čez.

Od Trente do Soče se trda cesta vleče. Kar začni enakomeren marš, saj si bil Bilečanec njega dni... Samo v korak zmoreš kilometre v soncu in brezvetrju, v opoldanskem času, s polno opremo.

* * *

V Soči slišiš mnogo letoviščarjev južnjakov — se izplača preživeti nekaj tednov tu! — Pošteno kosilo nas odtešča in nam vrne sile, le grlo se razvaja in nima nikoli dovolj tekočine. To pa za pot ni primerno. Še tri ure hoda do Lepene! Na mostu čez Sočo se ustavi in na ozki, večmetrski razjedeni steni študiraj, koliko sto tisoč let je bilo treba, preden je peneča se voda opravila to delo, predrla in zlizala živo skalo.

Prav je, da so na svetu tudi stranske doline in samotne poti. Tistih, ki drvijo po glavnih, tukaj ni več. Veš, kaj pomeni za živčnega intelektualca (nekoliko živčni smo vsi sodobni meščani) tri ure hoda po lepi, samotni, neobljudeni dolini, ob vodi, ne da bi srečal človeka ali žival? Šele tik pred navpično steno ždi v kotičku čudovito naselje z bajnim gradičem. In če v nedeljo zvečer ne najdeš niti enega turista v domu, se ti priljubi še bolj. Razmišljaš, kako si sre-

čen, da si šele med prvimi turisti, ki so zvovali ta košček paradiža. Spiš lahko kjer koli v domu, spremenjenem šele nedavno v planinski dom iz italijanske stražnice, o čemer pričajo železne oknice z linicami. Oskrba še ni popolna: na jedilniku je vrsta jedi, ki jih ni dobiti. Dobro je, če si lahko sam kaj skuhaš; vino je pokvarjeno, kar pa pošteno naprej povedo. Železne postelje z nadstropji niso kaj prida trdne in te dramijo vso noč, kadar se kdo premika.

Strm vzpon v ključih (800 m!) rano zjutraj. Na sedlu med divjimi skalami najdeš sledove italijanske žičnice, ki jo kaže obnoviti — neposredno v gorski svet te ponese. Kakšen hlad veje tod, preden sonce prodre do sem! Glej, slana! Pač zgodnja in gotovo prva v letošnjem poletju. In kakšna — koprive so pozeblc, kar me nekako tolaži, da le niso taka izjema... Sredi kopriv pa polno ko lešnik debelih gozdnih jagod. Že v ključih si jih ob počasni hoji lovil v zgodnjem jutru z napetimi očmi, nudil si jih družici, ona pa tebi, sedaj jih lahko tu nabereš cel šopek. Kot junija v dolini! Koliko pomladi lahko vsako leto doživiš, kdor laziš po strminah, da ne veš, ali je to od »cvetja v jeseni« in zapoznelih jagod rdečk ali zaradi družice, ki te spremlja na poti...

Že si v planinskem stanu Duplje in če imaš srečo (s tem zaupanjem vedno pojdi na pot...!), boš videl pastirja, ki žene na pašo: dolge vrste drobnice se vlečejo v hrib, bele in črne ovce in koze, vse drobi s sklonjeno glavico, vmes meketanje, bekanje, pastirjev glas ali rog — doživiš eno izmed najlepših planinskih idil.

Krnsko jezero, najvišje ledeniško jezero (1393 m), tak biserček, toliko hvaljen in tolikokrat popisano, da se čudim, zakaj se tam ne tare zvedavih ljudi. A ta dragulj je daleč od ljudi, težko dosegljiv. Nobena prava lepota se ne valja po cesarskih cestah. Tukaj odpri dušo: nad tabo sinje nebo ko ribje oko, pred tabo zelenkasto jezero, ki odseva nebo in zelenje navpičnih sten ob krajeh. Obstani in se napij žlahtnosti! Poigraj se z lačnimi ribicami, ki bi ti sčasoma še kožo obglodale, tako so sestradanc. Kar lovijo te za roke. To redko doživiš. Verjetno tukaj narava bolj mačehovsko skrbi za svoj zarod.

Odslej si v samem skalovju, skoraj brez zelene bilke. Za voga-lom se že prikaže krnati Krn — naš cilj. Presneto si še daleč! No, čaj, skuhan z jezersko vodo, nam je teknil za zajtrk in moči so obnovljene. Kmalu smo na ledeniškem Polju (1530 m) pri skromnih, molčečih in dobrih tolminskih pastirjih, ki te ljubeznivo sprejmejo in ti nudijo čudovite, kar goste sirotke, mleka, toplega in mrzlega, masla in sira, kar želiš.

Ti divja gora, ali te bom zmogel s svojo polovično vitalno kapaciteto? Zanašam se na svoje dobre noge in krepko srce — oboje materin dar. Vzpon (čez 700 m) nam olajša pametna misel na razbremenitev: zakaj bi vse vlekli gor, pa spet nazaj? Vso nepotrebno navlako od nahrbtnikov z najrazličnejšo šaro tja do kompota pustimo pri pastirjih, sami pa s srajco in svitrom za pasom primemo palico v roke pa hajdi v hrib! Pastirji pridejo tudi v eni uri na vrh, mi bomo pa v treh!

Kakšni skladi, ploščadi na tej in oni strani!

»Prid', zidar, se les' učit!«

Zgodnji planinci se že vračajo. Tu je kar živahen promet: Tolminci stopajo v močnih copatah (mastni gležnji bi bili tako premalo zavarovani!) in z dolgo preklo v rokah. Družba, nikar se preveč ne mudi s počivanjem! Glejte, izza Krna se vlečejo megle. Doslej je bilo nebo ko umito. Škoda bi bila, če bi nas napralo, poleg tega je takle planinski dež lahko usoden, če te dobi na poti.

No, vse gre po sreči, čeprav čutim srce v senceh kot kladivo. Le lepo enakomerno, z voljo.

Še malo, še malo do sedla, pa se ti bo odprl Gregorčičev raj. Celó morje bomo baje videli. Ah! Kje pa! Vso južno stran pokriva neprodurna megla! In zdaj opazuj zanimivo igro narave: z juga pritiska gosta megla, ki pa jo krivec po celem grebenu vali nazaj in v zraku spreminja v nič. Prekrasno! Ta veter od severa z mrazom po deževni noči in s snegom nam je preskrbel zanesljivo vreme — do grebena.

Kje je zavetišče pod vrhom? V megli lahko spregledaš markacijo, zgrešiš in ga boš kaj težko našel. Včasih kdo tava krog njega in ga ne najde. Evo ga, pohleven, toda odlično opravlja svoj namen. Pred počitkom še na vrh, ki je nekaj minut nad kočo. Sonce prodira, pritiska in zdi se ti, da v izmučenih očeh kar vidiš tiste ultravioleto žarke...

»Ali si ali nisi?« se čudi znanec in ne verjame mojim močem. Mož pa misli, da sem še vedno sposoben priti samo do »Tička na Gričku«...

Zdelalo me je res. Kaj Mount Everest — zame je to vrh sveta, več bi ne zmoget (si mislim zdaj, toda če te bo znova poklicalo tam z gora?).

Čisto z roba zobatega vrha (2245 m) nad prepadno steno strmiš v severni odprti svet, na jug ne moreš: kaj je tam daleč v okviru? Snežna piramida? Grossglockner? Bajno ozadje! In tu spredaj? Tu, tu je naš svet: Triglav ko na dlani, v novem snegu, vmes pa temne lise. Podobo zmaja vidijo moje oči.

»Ti si nepoboljšljiv mistik!« me graja kolega.

»Brez nekih podob bi bil svet najbrž precej dolgočasen...« vrnem milo za drago. »Saj poznaš Zolajevo mnenje...?« —

Kje je Vrsno? Kobarid? Tolmin? Le v presledkih se pred mano odpre grozotno vrtoglavo brezno: svetla kača se vije v dolini med naselji.

Pravi razgled s Krna je samo v jutranjih urah, škoda, da ne moremo prenočiti! Čas je — nevarna človeška iznajdba.

Krnu pogosto treskanje strel razbija vršične skale, kolikor jih niso preoblikovali Italijani v prvi vojni: ves vrh je preluknjan in še nadalje po celem grebenu. Zarili so se v urejene podzemne jame in se obstreljevali z Avstrijci na sosednem hribu. Upravnik zavetišča še dandanes vlači les iz bunkerjev za svojo kurjavo. Baje se najdejo še človeške kosti...

Škoda je oditi z vrha, težko se poslavljaš, ko ne veš, če boš še kdaj tu stopal. Sestop je užitek za pljuča in srce, ne pa za kolena, ki klecajo in trpijo. Blagor mladim nogam, ki v copatah ali v gumi-jevkah skačejo po ploščatih skalah kakor skokonoge srne. Pri pastir-jih se mi ne nalokaj dobre sirotke, vso pot te bo slabila! Pač pa je vzemi kako zelenko s seboj — še dolgo mi boš hvaležen! Tukaj nekje ob jezeru ali pa vsaj pri Bogatinskem sedlu (kjer je idealen prostor in tudi že zidovje) bi morala tičati planinska postojanka, kajti tura iz Lepene na Krn in na Komno na en dan je le prehuda (10—12 ur). Premalo užiješ. Zlasti pod večer se vleče in vleče, da ti že vse pre-seda. Kaj se mara tem letoviščarjem tu na Komni, ki delajo kratke dnevne izlete (med njimi so cele skupine Angležev)!

* * *

Ko pa pozimi v spomilih obnavljaš poletne podvige, se ti pa zdi najlepše prav tisto, kar si zmagal z največjim naporom! Taki smo ljudje.

Fr. Planina:

PO GORAH OKROG TRŽIČA S KARTOGRAFSKIMI NALOGAMI

(Storžič — Košuta — Dobrča)

Gore v okolici Tržiča so bile v Planinskem Vestniku že mnogokrat opi-sane. S svojim več ali manj pesniškim peresom so se jih lotili Aljaž, Lapajne, Topolovec, Jug, Wester, Mlakar, Lipovšek, Salberger, Mohorič itd. Večinoma so ti opisi osebne refleksije z gorskih tur in je v njih premalo stvarnih podat-kov, ki bi se mogli nanje opreti pri sestavljanju novega zemljevida za turiste. Za pok. Janka Mlakarja, našega najplodovitejšega planinskega pisatelja, je n. pr. kar značilno, da ob svojih duhovitih domislicah in razpoloženjskih orisih le malokdaj čuti potrebo, da bi se ozrl po pokrajinskih oblikah, navajal ledin-ska imena ali razglabljal o njih. Edino Šašel se loteva teh vprašanj, toda le s koroške strani. Tuma in J. Prešern pa obravnavata površinske oblike in imena samo zahodno od Tržiča.

PZS bo v letu 1954 izdala drugi planinski zemljevid, ki bo izdelan na isti način kot zemljevid Julijskih Alp in bo njegovo ploskovno nadaljevanje. Ob-segal bo ozemlje v istem pasu na vzhod in predočeval Kamniške Alpe ter Karavanke od Lesc na zahodu do Motnika, Šmartna ob Dreti in Črne na vzhodu, s severnim robom bo zajel del Pece in Obirja, z južnim pa ravnino pri Mengšu in Skofji Loki. Leta 1952 smo v ta namen pregledali osrednji del Kamniških Alp in Ráduho, za poletje 1953 nam je pa ostalo predvsem reko-gnosciranje Karavank in stranskih skupin Kamniških Alp. Ker so v literarnih opisih marsikje pomanjkljivosti in nejasnosti in so se spremenile tudi mar-kirane poti in planinski domovi, sem odrinil v avgustu s študentom Tomažem v Tržič z namenom, da prehodim in pregledam gore v njegovi okolici s karto-grafskimi očmi, torej drugače, kot to dela večina naših turistov. Oborožila sva se z različnimi topografskimi kartami in izpiski iz strokovnega slovstva.

Ko sedaj pregledujem svoje popotne zapiske, brskam po vsej dostopni planinski literaturi, primerjam najrazličnejše zemljevide in skupaj s tovarišem dr. V. Bohincem in V. Kopačem končujem osnutek za imenoslovje v bodočem zemljevidu, sem mnenja, da je potrebno povedati našim planincem, kakšna vprašanja se porajajo pri takem delu. Pri tem ne mislim na različne netoč-nosti v risbi reliefa, ki ga posnema tov. Kopač iz beogradskih topografskih kart, in na razne tehnične težave. Predvsem bi rad pokazal, kako je treba

ugotavljati imena in jih lokalizirati, pri tem pa upoštevati po možnosti vse, kar je zbranega v naši planinski literaturi, to na terenu preveriti in dopolniti.

V Tržiču sva pregledala orientacijsko tablo PD, da sva se razvedla o markiranih poteh, ki so pa žal nekoliko preveč shematično vrisane. Pri Krvinu na Slapu, kjer Bistrica pada v lepem slapu čez odporne, pokonci postavljene werfenske laporaste apnenice, se odcepi na desno najprej stara, potem nova cesta na Lom. Nova cesta še ni vrisana v jugoslovanski specialki. Šla sva dalje po dolini do izliva Lomščice, ker naju je orientacijska tabla v Tržiču opozorila na slap Lomščice. Ta ni zarisan v nobeni specialki in ne v Knafelčevi karti. Od zgornje tovarne celuloze kreneš po levem bregu Lomščice in si v 5 minutah pri slapu, ki je vreden ogleda. Obenem imaš še prijetnejšo pot kot po cesti. Steza se vzpenja skozi gozd. Ves čas slišiš šum potoka, ki se meče skozi skalovje po dnu strmega jarka, zgoraj po robu je potok speljan v lesene rake in zajet v cevi za tovarno celulozo. Naselje ob izlivu Lomščice imenujejo ljudje Čadole, tako stoji tudi v beograjski specialki in v Kraglovi Zgodovini župnije Tržič. V zakonu o upravni razdelitvi LRS iz leta 1952 je pa imenovano Čadovlje, prav kakor vasica v občini Goriče. Imena krajev bodo pač morali ugotoviti naši jezikoslovci s pomočjo zgodovinarjev, ki bodo pregledali arhivske vire. To delo je zelo nujno, ker jih sedaj vsak po svoje piše. Dotlej pa se moramo v glavnem držati uradnih imen, ki so po štirih povojnih spremembah zakona o upravni razdelitvi — tako upamo — vsaj kolikor toliko premišljena in prečiščena. Ko sva prišla iz gozda na novo cesto, sva še ves čas opazovala divjo Lomščico, ki dela skoke čez skale. Tik pod cesto je preklana skala kot Žagana peč. Pod šolo se na levo odcepi markirana pot na Konjščico, Belo peč in Javornik. Malo dalje sva zavila v gostilno Javornik, kjer sva kmalu zapletla v pogovor dva domačina. Eden od njiju — lomski grobar — je vedel ime za koto 1164 m onstran Dolžanove soteske, ki je doli v dolini mihče ni znal imenovati. To je Počivalnikov rob (ali robič), kjer je stegnjen in je gozd last kmeta Počivalnika. Seidl imenuje to koto 1164 Samuša. V Lomu imenujejo goro na svoji južni strani Kokovnica, Knafelc, Badjura in Brilej pišejo Kukovnica (obe imeni izvirata pač iz izraza Kolk, Kuk), v Križah ji pravijo Kriška gora. Pomol v zahodnem grebenu nad cerkvijo sv. Jožefa je Velika Mizica. Kragl jo piše »Velka mizca« in govori zraven o Čičovci. Od tam je najlepši pogled na Tržič. Nekako na sredi je v grebenu škurbina Vrata, izpod nje se vsipljejo na lomsko stran velika melišča. Zahodno od Vrat se vrstijo na slemenu Blažunova, Mežnarjeva in Kovarjeva senožet, na Mežnarjevi stoji Koča na Kriški gori. Na vzhodu se dviga iz Kokovnice Tolsti vrh ali kakor izgovarjajo Lomljani Tonsti vrh. Iz severnega pobočja štrlijo Veliki turen, Grebenec in Mali turen. Tik nad spodnjim Lomom je Brdčev rovt, nad njim Kovačevo kopišče z opuščnim rovom nekdanjega rudnika. Takih stvarnih podatkov je v naši planinski literaturi in v zemljevidih vse premalo. V beograjski topografski karti so vsa pobočja Kokovnice čisto prazna. Vendar planinec iz kante rad izve, kaj so posamezni objekti, ki jih spotoma opazuje. Domačina sta nama pripovedovala tudi, kako je med vojno nemški funkcionar prepričeval ljudi, da so nemškega pokolenja. Vsak primek je razložil po nemško, kar pri raznih Tišlerjih i. pd. ni bilo težko. Primožič, ki v Lomu prevladuje, je bil po njegovem Primaschütz, najboljši strelec. Pravila sta tudi o nekem fantu iz Loma, ki je bil več let pilot in je večkrat priletel z avionom v tesno lomsko dolino in večkrat zaplesal okrog domačega zvonika. Sedaj vozi les, a kar po tleh. Med takim pripovedovanjem najlaže ujamemo kako pristno obliko domačega ledinskega imena. Kmečki človek misli, da mora tujcu povedati imena, kakor jih rabijo turisti in zemljevidi, in ne zaupa, da bi bila imena, ki jih že stoletja uporabljajo domačini, prava in kaj vredna.

Cesta se strmo vzdiguje od spodnjega Loma, kjer je ob cerkvi središče vasi, proti zgornjemu Lomu, ki ga sestavljajo zaselki Grahovše, Hrib in Slaparska vas. Veličastna piramida Storzca¹ s pečevnato severno stranjo se vedno

¹ Ravnam se po Badjurovem mnenju, da je pravilno pisati Storzec in ne Storžič, ker so to obliko rabili vsi starejši avtorji, posebno Valvasor, Scopoli, Hohenwart in Freyer in je še ostala v živi govorici. Mislim pa, da ni potrebno pisati Kranjski Storzec, saj ga domačini nikdar tako ne imenujejo in ostala dva »storzca« (Pristovski in Remšeniški) celo Badjura imenuje drugače, namreč Storžič.

bolj primikla. Na severni strani doline se kaže lepa Bela peč, pod njo v pobočju Rekarjevca kmetija. Ob poti stojijo na mnogih krajih lični spomeniki z imeni partizanov, ki so prav na tem kraju padli. S senožeti se vračajo kosci in grabljice. Pod potjo ves čas poje poskočno pesem potok Lomščica. Na Vampih se odloči na desno markirana steza na Poljano, nekoliko dalje na Hruševem kopišču pa na levo steza na planino Javornik. Na razpotjih so povsod pribite kažiopotne tablice. Čeprav ima vsak planinec svoj tempo hoje, bi bilo vseeno prav, da bi bili na takih tablicah navedeni časi nekakšne srednje hitre hoje ali pa višinska razlika, da bi se turist, ki prvič hodi po teh poteh, približno orientiral. Naši markacisti bi opravili pomembno kulturno delo, če bi na značilnih krajih, ki jih ljudstvo posebej imenuje, postavilo tablice s temi imeni; n. pr. Vampi, Hruševo kopišče itd. S tem bi napravili turistu pot bolj zanimivo, olajšali orientacijo, obenem pa pomagali ohranjevati jezikovno bogastvo ljudskih imen, ki nam hitro in za vedno propada. Stari Suhodolnikov oče nad Kokro n. pr. še ve imenovati vse jarke, robove in grebene po Kočni, vse jase in pobočja v okolici domačije, toda njegov mlajši rod jih ne pozna več. Tako se nam za vedno izgubljajo izvorni produkti ljudske jezikovne tvornosti. Le redki planinci (Tuma, J. Prešern, Badjura, Kopač, Gams) so se lotili zapisovanja gorskih ledinskih imen. Naši jezikoslovci upoštevajo besedni zaklad samo iz leposlovnih del, bogato izbiro terenskega imenslovja pa popolnoma spregledujejo. Ko nam bodo pomali stani lovci, pastirji in gospodarji gorskih domačij, se nam bo godilo, kakor da smo šele prišli v te kraje in moramo šele odkrivati in poimenovati naše gorske pokrajine. In vendar so vse to storili že naši dedje in to s tankim čutom za pokrajinske oblike in za jezik. Tudi planinci sami se pre malo zanimamo za te stvari. V vseh 53 letnikih PV n. pr. ni nobenega spisa, ki bi kaj podrobneje opisal Jelovico ali Menino.

Na Senožetih sva se ustavila pri koscu, ki je klepal koso za prihodnji dan. Košnja je bila v polnem teku na strmih Srpičih onstran jarka. Vrh 1716 m, ki ga specialke in Knafelc imenujejo Veliki Javornik, pravijo domačini Ženiklovec; Javornik je planina, ki sega do njegovega temena.

Malo pred večerom sva dospela do Doma pod Storžcem, ki je za ta kraj kar veličasten. Po velikosti bi ga primerjal Aljaževemu domu v Vratih. Spodaj ima veliko in lepo obednico, zraven zaprto verando, kuhinjo, prostor za oskrbnico in prenočišče za lovce, v I. nadstropju celo vrsto sob. Ta večer smo bili samo štirje gostje v njem. Sicer je bilo res sredi tedna, a Tržič je prav ta dan (5. avg.) praznoval svoj občinski praznik kot spomin na prve partizane, ki so tega dne leta 1941 padli tu zraven, kjer sedaj stoji Dom. Spomenik sva si ogledala naslednje jutro na trati 5 minut od Doma. Na njem je napis: »Na tem mestu je počila prva partizanska puška dne 5. VIII. 1941, tu je bila prelita kri prvih partizanov, ki so na poziv KPJ šli v borbo proti fašizmu.« Zato sem pričakoval, da bo v Domu več gostov. Pa so menda praznovanje predstavili na prihodnjo nedeljo. Oskrbnica je vsem štirim gostom določila ležišče skupaj v lovski sobi, čeprav smo si bili tuji in je v Domu dovolj sob na razpolago, da bi lahko oba para ločila. Dokler je bilo še svetlo, bi rad od nje zvedel kaj o okolici Doma. Bila je sicer seznanjena z najnovejšo modo in se je postavljala z najmodernejšimi hlačami, toda o svetu in o poteh okrog Doma ni vedela ničesar. Ko se je že zmrabilo, sem više gori pri pastirskem stanu naletel na vodjo obveščevalne postaje GRS v Lomu in sva z njim prešetala topografijo okolice. Za planino, ki ob njenem spodnjem robu stoji Dom, ima avstrijska specialka ime Šic Polana, naša pa Sirc planina. Pastirji in domačini ne vedo nobenega podobnega imena. Planino imenujejo Jeséne, tako piše tudi Lapajne v PV 1921. Ker govorijo: Jeséne, v Jeséne, bo pravilna pismena oblika pač Jesénje, kakor jo uporabljata tudi Badjura in Krajevni leksikon, ne pa Jesen, kakor pišeta Knafelc in Brilej. V slemenu od Vel. Storžca na sever je pokazal Nagelrove črte, kjer stoji križ kot spomin na 9 smučarjev, ki jih je pred leti tam spodaj zasul plaz, dalje Šijo, Škarjev rob, Javorniški preval, Ženiklovec, planino Javornik, zadaj so še vrh Mali Javornik ter Jekarica in Stajnarica; onstran doline se dviga podolgovata gora Konjščica s planinami Sp. in Zg. Konjščica, vrh je Javorče, skalna stena pod vrhom pa

Bela peč. V severni steni Storžca se dviga strm jarek Zrelo, ki pridrži na greben med Malim in Velikim Storžcem. V zahodnem delu Storžca sta jasni Psica in Begunjščica, proti Tolstemu vrhu sta veliki trati Velika (Zgornja) in Mala (Spodnja) Poljana, ki ju loči Grebenec. Noč nam je preprečila nadaljnje rekognosciranje in šli smo nazaj doli v Dom, najin novi znanec pa dalje v Lon.

Dom pod Storžcem ima po navadi dodano nadmorsko višino 1150 m. Toda ta višina velja za sedanji pastirski stan v Jesénju, ki je bil do otvoritve Doma 1950. leta spremenjen v kočjo za planince. Sedanji Dom stoji nekaj nižje ob spodnjem robu planine in ima — po karti sodeč — višino 1100 m. Postavljen je precej vstran od velikega turističnega prometa in je za sedanje razmere gotovo prevelik. Verjetno je pa ob lepih nedeljah, ko se spremeni v gostilno za Tržičane, še premajhen. Glede oskrbnice bi izrekel utemeljeno željo, ki naj bi veljala za vse planinske domove: Oskrbnice ne smejo biti le natakarice, ampak naj bodo razgledane voditeljice planinskih postojank in naj natančno poznajo vso njihovo turistično okolico.

Zjutraj nama je Storžčeva stena pogledala že na posteljo. Ko sva potem ubirala stezo čez planino in čez strmo melišče, je bilo nebo težko sivo in je začenjalo pršiti. Že pri Domu se odcepi prva pot mimo spomenika in čez Srpče ter pod Belo pečjo mimo Rekarja, druga steza pa na Javorniški preval in dalje proti Jezerškemu. Pri pastirskem stanu vrh Jesénja drži na desno steza čez Poljano na Tolsti vrh z odcepom z Zgornje (Velike) Poljane po grebenu na Storžec. Malo dalje je razpotje steze skozi Zrelo in steze čez Škarjeve peči na Storžec. Nobena še ni vrisana v specialki. Ubrala sva krajšo in zanimivejšo pot skozi Zrelo. Od daleč je videti ta jarek zelo nepristopen, toda pot je lepo speljana po robu ob jarku in je marsikje podobna Tomiškovici poti iz Vrat. Proti vrhu gre čez gladke plošče in pride na greben v škrbini tik vzhodno od Malega Storžca. Tako vsaj je razvidno z orientacijskega zemljevida, ki visi v Domu. Tudi iz navedb tur v Brilejevem priročniku se vidi, da je Mali Storžec v grebenu med Vel. Poljano in omenjeno škrbino. Zato sem se čudil, ko sem v letošnji 1. številki PV našel na zemljevidni skici, ki je pridelana Gamsovemu članku »Razgledi s Storžča«, Mali Storžec označen — ne v grebenu, ampak v rebrskem robu južno od žlebine, ki se strmo spušča izpod vrha Vel. Storžca na planino Javornik. Takoj, ko dvigneš glavo nad rob škrbine, se ti odpre obsežen razgled po vsem Gorenjskem in še daleč okoli. Od severa naokrog se vrhovi takole vrstijo: Košuta, Vrtača, Begunjščica, Stol, Mali Storžec tu pred nama, Škrlatica, Razor, Rjavina, Triglav, Kanjavec, Krn, Črna prst in druge bohinjske gore, Ratitovec, Porezen, Blegoš, Goljaki, Lubnik, Hrušica, Nanos, Tošč, Javorniki, Snežnik, Krim, Šmarna gora, Rog, Kum, Krvavec in Greben, spredaj Storžčevi sosedje z Zaplato, Veliki Storžec nad nama, Pristovski Storžec, Varnikov Grintavec, pred njim pa Bukovec, Fevča, Stegovnik, Mali Javornik in Ženiklovec. Na grebenu bi kmalu pohodil črnega gada, ki je ležal zviti na stezi. Oblaki so se nekoliko razvlekli in tu in tam je že posijalo sonce. Pot po grebenu na vrh je zanimiva. Na vrhu sva se odpočila in dodobra razgledala po ljubki »Storžčevi deželici«. Od podnožja do Kranja so nasejane vasi ob belih cestah, vmes se prepletajo liase gozdov, največja med njimi Udin boršt, ki omejuje tržiško progo po vsej vzhodni strani. Na planini Javornik tik pod nama stoji obnovljena Krničarjeva kočja, pastirski stan. Na novo je postavljena tudi kočja na Veliki Poljani. Natančno vidiva cesto, ki drži na Kališče, kjer so Kranjčani hoteli postaviti nov planinski dom. Daljni razgled je tak kot z vrha Zrela, le še bolj odprt.

V gorovju jugovzhodno od prevala Bašeljski vrh 1631 m, ki ga večina napačno imenuje Bašeljsko sedlo (to je po Gamsovih zapisih slemo jvzh. od njega), je v imenoslovju prava zmeda. Od slemena, ki se strmo spušča na severno stran, se vlečejo na jug in jugovzhod trije hrbti ali riglji. Prvi se znižuje med jarkom Belice in Suhe proti Sv. Miklavžu in Mačam in ima gladka, zgoraj rušnata pobočja. Koto 1744 (ponekod 1745) nad Bašeljskim vrhom imenuje avstrijska specialka (v nadaljnjem označena z asp) Sedlo vrh, kar bi potrdjevalo pravkar omenjeno Gamsovo pripombo; Knafelic piše Kope, Badjura pa jo omenja pri razgledu z Ljubljanskega gradu v Izbranih izletih

kot Plošence (pač izgovorna oblika za Plošnice kot polkence za polknice). Po skici v Gamsovem članku so Plošnice zahodno pobočje tega riglja, vendar bi ne bilo pogrešeno, prenesti ime tudi na vrh, če drugega ni. Koto 1541 v južnem delu tega hrbita nad Kališčem imenuje asp Gališč vrh, kar je pač spakedranka iz Kališča. Drugi, bolj pečevnati hrbet, ki moli med dolinico Suhe in jarek Dolgo njivo, zaznamuje jugoslovanska specialka (v nadaljnjem jsp) v celoti Mali Grintavec, medtem ko navaja asp ime samo za severni del, kjer se ta hrbet v koti 1812 (ponekod 1815) stika s tretjim hrbotom, in jo imenuje Vaneš vrh. Po njej sta ime prevzela Lapajne v PV 1921 in tujsko prometna karta Kranja. Wester in karta Slov. Matice pišeta Vaneš, Gams ima v karti ime Vaneš, v besedilu pa Vanež. Knafelc je ta vrh označil Grintovec, za njim Mazi Grintavec. Badjura omenja v Izbranih izletih Lanež z Malim Grintavcem. Po tem se ne da presoditi, ali je Lanež ves drugi hrbet in je Mali Grintavec njegov severni vrh ali narobe. Iz opazke v Ljudski geografiji, da je Lanež porinjen v Jekarico (zg. del doline Reke na sev. strani grebena), bi sklepal, da je Lanež kota 1812. Toda to se ne sklada z oznako, da je »lanež« snežniški greben. Gams označuje Vaneš samo pečevnati severni del grebena, južni del pa imenuje Mali Grintavec (v besedilu Mali Grintovec). Kaj je prav? Žal mi bilo nikogar, ki bi ga mogel vprašati za ta imena. Ker čez te laneže ni markiranih poti in so turistom zaradi neznatnejših višin manj zanimivi, so malo obiskani in malo poznani. Po mojem je Lanež zgornji, severni del grebena, njegov vrh 1812 je pa Mali Grintavec² in ni ta nekje niže in južneje.

Največ nejasnosti je pri imenovanju tretjega grebena, ki se spušča vzh. od Dolge njive proti zgornji Bistrici. Po obliki je ta greben pravi lanež in ga Knafelc tudi imenuje Vaneži. Najvišji vrh 1854 (ponekod 1853) označuje asp iz leta 1881 Srednji vrh (Cjanovca vrh). Ime Srednji vrh imajo tudi jsp, Knafelc, Mazi, Badjura in Gams. Matični zemljevid, tujsko prometni zemljevid okolice Kranja, Lapajne in Wester pa ga imenujejo Zaplata. Malo južneje je kota 1818 (ponekod 1817), ki jo imenujeta stara asp in Ravenstelnov zemljevid Mali Grintouz, kranjska tujsko-prometna karta Mali Grintavec, Knafelc in Mazi Zaplata, Badjura pa Cjanovca. Mnenja sem, da je pravilno imenovati višjo koto Srednji vrh, nižjo pa Cjanovca. Ime Zaplata je veljalo po Badjurovi razlagi prvotno za daleč vidno gozdno krpo sredi travnatoga pobočja, ki ji sedaj rečemo Hudičev boršt (po Gamsovo Hudičkov boršt). Saj pravimo zaplata krpi na hlačah, ne pa hlačam. Vendar se je pravi pomen Zaplate zabrisal in prenesel na vsa goro, ki ima spredaj vrh Cjanovco, malo bolj zadaj pa Srednji vrh. Prepričan sem, da bi me zvedel nič zanesljivega, četudi bi spraševal kakoga domačina. Ta imena so tako pomešana, da bi bilo treba izprašati več domačinov in pregledati še arhivske vire.

Z vrha Storžca sva se spustila po pečeviti strmini na sleme proti Javorniškomu prevahu. Od strani sva dobro videla, kako bivak stoji na lepi polici, od spodaj bi si mislil, da kar visi v severni steni. Pot gre čez Rob nad Staro planino in nad Nagelnovimi čermi. Sleme se nekoliko izravna in ima značilno ime Šija, kar je že označeno v jsp. Na vzhodu strmo pada v deber Reke, na zahodu pa v kamico z Jesénjem. S Šije se odcepi na levo dol steza čez Škarjice in Staro planino v Dom pod Storžcem. Najina pot gre nad Škarjevimi pečmi in se preloži na vzhodni rob, ki se po njem naglo niža med ruševjem in ma-

² Zelo nedosledna je pisava imena Grintavec (Grintavec sam, Mali in Bavški ter osrednje gorovje Grintavec). Naši najresnejši turistični pisatelji pišejo zdaj Grintavec, Grintavec (Badjura v Sto izletih in Izbranih izletih), zdaj spet Grintovec, Grintovec (Badjura v Ljudski geografiji). Westru je tiskarski skrat v lanskem Planinskem vestniku spadal naslov »Grintovecem v slovo«, sicer dosledno rabi Grintavec. Da piše R. Kočevar v isti številki Grintovec, je razumljivo, saj so mladim plezalcem imena postranska stvar. Ime Grintavec izvira pač od pridevnika grintav, ki ga izgovarjamo grintov. Naši starejši in mnogi mlajši planinski pisatelji (Frischauf, Seidl, Chodounsky, Herle, Švigelj, Franc in Josip Tomižšek, Tuma, Pavel in Josip Kunaver, Ogrin, Brilej, Mazi, Jug, Topolovec, Lipovšek, Blažej) so vsi pisali Grintavec. Josip Tomižšek je na to ime posebej opozoril v PV 1937, str. 232. Vendar navaja Slovenski pravopis še v novi izdaji leta 1950 pridevnik grintav in kamen dolomit, iz katerega je tak grintav, kameniti vrh, imenuje grintavec, vrh sam pa piše Grintovec. Razen Valvasorja, ki je pisal Grintauz, so vsi Nemci pisali Grintouz, ker so slišali takšno izgovorjavo. To funkcično obliko so povzeli tudi Kocbek, Florjancič in Kosier ter pozneje Knafelc in v zadnjem desetletju nekateri mlajši so-trudniki PV.

cesni na Javorniški preval 1465. Tam čez drži pot iz Loma na Jezersko. Nad Gabrčevo senožetjo so ob kolovozu štirje mrzli studenci s koriti. Pod potjo so na senožeti, ki je strma kot smuška skakalnica, hiteli spravljati seno, ker se je nebo grozeče prevleklo s črnimi oblaki. Ko sva prišla na planino Javornik pod Ženiklovcem, so bili zato vsi stanovi zaklenjeni. Gledala sva skozi šipe v čedno pospravljeni kuhinje, a nikjer ni bilo nobene kuharice, ki bi nama postregla. Rad bi bil tudi poizvedel imena vrhov, robov in poti v bližini, a doli v jarek je bilo predaleč hoditi po informacije. Na planini je pot kar izginita, ker je čez in čez gladka ruša, markacije pa tudi ni bilo nobene. Tisti, ki markira (Badjura bi rekel »lisa«, čeprav je slikanje rdečih kolobarjev mnogo več kot le lisanje), ne misli, da bo planinec v dvomih, po kateri strani naj gre s planine naprej, da bo spet zadel na pot. Nerodno je, če moraš vrisavati pot karta ti jo kaže na desno, iščeš markacije na desno in levo, pa ni ne poti ne nikogar, da bi ga vprašal. Zakaj ne bi na takem kraju postavili table ali napisali smer na steno kake staje? Končno sva našla rdeči kolobar, ne na levi, ne na desni, ampak v sredi na skali v položnem pobočju in sva bila čez kratek čas v Dolu. Tam je tabla, ki kaže navzgor na Belo peč in planini Zgornja in Spodnja Konjščica. Kolovoz na levo navzdol je tudi markiran, a nič ni označeno, kam drži. Ubrala sva kar po njem in prišla skozi lepe gozdove do Rekarjeve kmetije. Iznad Rekarja se spušča kolovoz v Lom, midva pa sva šla naprej in sva pri Pavšlju komaj opazila markacijo, da sva zavila čez dvorišče in čez travnike. Nekaj časa sva še sledila nekim starim lisam, potem sva pa kolovratila sem in tja ter se končno prebila do Blejske planine, ki sedaj pripada Tičevli kmetiji. Nameravala sva mimo Tiča, Strmčana, Pinča, Urha in Kušpegarja v Zgornjo Dolino in v Puterhof, pa sva se raje obrnila proti Lomu po stezi, ki gre s Konjščice in ima novejšje markacije. Tako sva obkrožila dolino Lomščice, za zemljevid sva marsikaj dognala, marsičesa pa ne, ker je pač ta navada, do PD dobro zaznamuje tiste poti, ki vodijo planince in z njimi denar do njihove kočje, drugih poti mu pa ni mnogo mar.

V Trziču so se naju usmili čisto neznanzi zasebniki, ko sva brez uspeha iskala prenočišče v hotelu in po gostilnah. Naslednje jutro sva jo mahnila skozi Dolžanovo sotesko in Zgornjo dolino, ki so jo partizani imenovali Rdeča dolina, do Lukca in od tam strmo gor na Kal. Kdor prvič hodi po tej poti, ga markacije tu in tam spravijo v zadrego. Na rebri pod Kalom se pot cepi skoro pravokotno in sta obe stezi markirani. Ko se na slepo odločiš za prvo in se dvigaš po njej, ugotoviš pod vrhom, da tudi druga pride tja gor. Zakaj niso zaznamovali samo krajše? Na Kalu se odpre pogled v dolino Mošenika, ki gre po njej cesta skozi Sv. Ano na Ljubelj. Mošenik pišejo Badjura, Knafelc, Kragl in Krajevni leksikon, medtem ko imata matična karta in jsp Moščenik. Tudi pisava Ljubelja je sporna, Sašel in Tuma namreč pišeta Lubelj in Tuma razlaga, da izvira ime iz korena lub, t. j. vbočen žleb. Kal je preval med dolinama Bistrice in Mošenika, na njem je gozdarska hiša in razvalina kmečke hiše. Nad prevalom stoji na južni strani lepo oblikovani kucelj 616 m z imenom Kogel, ki ga jsp piše Kobu. V pobočju nad ljubeljsko cesto sta kmetiji Osoje in Čisovnik, ki jih pa nekateri domačini izgovarjajo Vasóvje in Čizóvnik. S Kala gre pot po vzh. pobočju Bele peč 1330 skozi lepe gozdove, onstran ozke grape se kaže gozdnati Macesnovec, ki ga mnogi proti določilom Pravopisa pišejo Mecesnovec. S poti je več odcapov, tudi markiranih. Mimo požganega, nekdanjega mogočnega Doma sva prišla do nekdanje Klemenčeve kočje 1505, sedanjega Doma na Kofcah. Od oskrbnika in mladega pastirja sva izvedela mnogo podrobnosti o topografiji Košute, ki se vleče kot ogromna pregraja od Sv. Ane skoro do Jezerskega. Od zahoda se v njej vrste: Veliki vrh 2088, Kofca gora 1967, Kladvo 2095, Škrbina 1867, ki je včasih šla čeznjo lovska steza, Tegoška gora 2023, Macesje 2079, Košutnikov turen 2134, Tolsta Košuta 2057, prehod čez Meli in Mala Košuta 1740. Ko primerjam doma razne zemljevide in spise, se nejasnost spet veča. Sašel n. pr. pozna Hudi Turen nam. Vel. vrha, Veliki vrh nam. Kladva; naša specialka piše Tegovska gora, stara avstrijska označuje Mesisih nam. Macesja itd.

Od kočē sva šla po širokem, travnatem nigliju na pobočje Košute. Gra-ničar, ki je ležal v senci samotne smreke, nama je rad dovolil, da sva šla na mejo. Čez Otroške čeri, čez Vambergarco sredi pobočja in čez Zelene jame sva prispela na greben ter dalje na Veliki vrh. Ta pot še ni vrisana v jsp. Z Vel. vrha sva videla tlik pod seboj planino Koroško in Sv. Ano, pred nama pa je stala Ljubeljska Baba 1866 in za njo samotno koroško hribovje proti Spodnjemu Rožu in Guram. Po povratku v kočō smo spat reševali planine, poti in kmetije, toda preveč bi bilo, da bi vse to naštevval.

Naslednjega dne sva vrisavala pot z Ravni mimo Matizovca do Plaza. Matizovčevi so kosili senožet nad hišo. Z očetom smo pregledali še zahodni del Košute, kjer se greben znižuje in se Pri štangi 1588 obrača proti Sv. Ani. Ravno nam nasproti je zijala jugozahodno od Velikega vrha ogromna odprtina v pobočju, t. im. Birški plaz, ki je videti, kakor da se je tod kodo ve kdaj podrla skalovje v dolino. Res je vse pobočje spodaj pokrito z ogromno nasi-pino, ki jo je celo geolog Penck, raziskovalec polcedenitve Alp, sprva razlagal kot učinek podora. Ko sva prišla v dno h Košutinemu potoku, sva strmela nad ogromnimi balvani, ki pokrivajo ne le tisti del pobočja, ampak vso dolino. Nekateri so tako veliki kot kaka hišica. Vsa ta množica balvanov je nakopi-čena prav do glavne doline, tako da sva hodila ob njih dobre 4 km. Toliko skalovlja in tako daleč po dolini bi se pač ne moglo masuti od skalnega podora. Prof. Melik je ugotovil balvane še daleč doli ob Mošeniku in šteje ves ta material za moreno ledenilka, ki se je v ledeni dobi pomikal z južnih pobočij Košute. Skalovje se je rušilo na ledenik, gotovo tudi pri večjih podorih, in ta ga je polagoma tovoril po dolini, dokler se ni stajal. Del Sv. Ane okrog znane Ankelove gostilne imenuje Na plazu in mislijo, da je tu stal v davnini Tržič, pa ga je plaz porušil. Košutin potok je v jsp imenovan Geben, a doma-čini so mi rekli, da Geben izvira šele niže doli v grapi za Gebenovo kmetijo. Planine Šije, ki je označena v jsp v pobočju Košute, niso poznali. Morda je to zarasla Kramarjeva planina. Izpod Blejčevih čeri sega v dolino Beli plaz.

Od Ankelove gostilne sva šla nekoliko po cesti navzgor, čez most v stransko dolinico mimo Tomince in k Tomincevem slapu. V kotel, ki sva vanj priskakala po strugi od skale do skale, pada po steni kakih 12 m visok curek vode. Menda je više gori še več slapov. Nekoliko pred Tomincevim sla-pom gre na levo navkreber strm kolovoz, ki naju je privedel mimo Medvedove do Balentove senožeti. Tam zmanjka poti po grapi. Zato sva zlezla v strmo senožet, kjer je gospodar kosil. Senožet je bila hudo razrita od divjih prašičev. Na vrhu senožeti je bila neka gozdna steza, ki naju je pa kmalu pustila na cedilu. Potem sva se prebila na Črne vrhe po strminah, da sva se skoraj v kolena grizla. Po gozdni preseki, ki je napravljena po severovzhodnem gre-benu Dobrče, sva se hitro dvigala, prišla v bukov gozd in lezla po suhem listju navpik, naletela pod pečevjem na veliko rumenkasto zvončico (Campa-nula thyrsoidea) in po dolgih mukah prišla kar po celem na vrh Dobrče 1634. Že med hojo sva se razgledovala nazaj po Košuti in po slemenu, ki se od Koče niža čez Kal in Pirmance 871 proti Tržiču. Na vrhu se pa razgled odpre spet na vse strani. Toda hoja brez poti po vseh teh strminah in goščah je zamorila najino vncmo za razgledovanje in rekognosciranje. Pa težav še ni bilo konec, ker je tudi južna stran Dobrče, kjer je več steza, zelo slabo mar-kirana. Ne več, ne kje se markacije začno, ne kje se končajo. Vse bi bilo treba obnoviti, saj je Kostanjevčeva kočā na Dobrči na tako lepem položaju, da se nama je zdelo, kot da sva v avionu nad Gorenjsko ravnino, ko sva končno sedela na verandi in spat ugotavljala, kaj vse leži okrog naju v tem lepem koščku našega gorskega sveta.

Vse to je bil le delček dela za novi planinski zemljevid Kamniških Alp in Karavank. Čeprav bo v marsičem pomanjkljiv, bo vendar — upamo vsaj — precejšen korak naprej v planinski kartografiji. Le škoda, da se je PZS odlo-čila za tako obsežen zemljevid in se nismo lotili zemljevida samo osrednjega dela Kamniških Alp, ki je najbolj potreben in bi ga bili lahko podrobno in natančno obdelali ter izdali v mnogo bolj priročni obliki.

RATEČE, RATEŠKO PASTIRJENJE IN ŠE KAJ

Pozdravljene Rateče, — ti ljubka in slikovita vas v najzapadnejšem kotičku naše Gornjesavske doline, ki je starejšim Dolincem še vedno le Dolina.

Tesno si, gorska vas, proti severu naslonjena v breg naših Zapadnih Karavank, zaraslih prav do vrha Petelinjeka, Peči in Kopja z gostimi smrekovimi gozdovi, ki so med njimi položene lepe senožeti z belimi seniki, kakor da so tamkaj raztegnjeni veliki zeleni prtovi z belimi kolobarji.

Skozi to gorsko vas, stisnjeno v zatišje, drži bela cesta, ki premosti tri vaške hudournike: večjo Trebižo, manjši Kravnjak in še manjši Potok, ki imajo izvir visoko gori v Karavankah. Od ceste se na sredi vasi ocepijo štiri vaška stranska pota. Ob cesti, potokih in poteh stoje tesno druga do druge enonadstropne, belo pobarvane kmečke hiše z gospodarskimi poslopji od zadaj ali v isti vrsti. Raz hišnih oken nas pozdravljajo polargomije, roženkravt in rožmarin ter rdeči gorenjski nageljni. Samo dvojje ali troje hiš ima še leseno nadstropje in ob njem na sprednji strani lično speljan, lepo rezljan, lesen hodnik, ki se nam z njega nasmihá cela rajda samih rož.

Ob vhodu v vas nas pozdravi na nizkem zelenem gričku v 16. stoletju zidana bela farna cerkev s svojim čokastim zvonikom z rdečo streho, obdana okrog in okrog z visokim zidom. Ne daleč od nje proti zahodu se ob vasi skriva med vrtnim drevjem cerkvice sv. Tomaža z zvonikom iz 13. stoletja. Okrog cerkvice leži z zidom okvirjeno rateško tiho domovanje.

Rateče so stara slovenska naselbina, kjer domuje pri živini, na polju, v senožetih in gozdovih gospodar, v hiši pa gospodinja, ki skrbi, da je hiša vedno v najlepšem redu in do skrajnosti snažna. Njena skrb je tudi, da se hiša od znotraj vsako leto dvakrat pobeli.

Po vsej pravici si morejo Ratečani, ki so prijazni, izredno dobri in do-
vzetni, močno samozavestni in krepko izražene osebnosti, reči:

»Vesel mor'mo bit
vesel'ga srca,
ker smo iz luštnega kraja,
iz Rateč doma«.

in njih fantje v tihi noči zapeti na sredi vasi »Na Gorici«:

»Prelepe so planine,
te rateške gore«.

Med te rateške gore je v tisoč in tisoč stoletjih vedno mlada narava izoblikovala: na južni strani Rateč dolino Planice, na južnozpadni strani pa dolino pod Mangrtom, ki jo Ratečani navadno imenujejo »Za jezeri«, misleč na Mangrtski jezeri, ki sta bili nekđaj obe rateška last.

O dolini Planici pravi dr. H. Tuma: »Planiška kotanja spada med najlepše Julijskih Alp. Veličastna je stena Šito z Jalovcem v ozadju.« Uroš Zupančič primerja »krasno, prelepo divjo ograjeno, romantično« dolino Planice »lepi zeleni zibelki naše Save«. Jos. Wester piše: »Planica je najdivnejša naša alpska dolina.« Zopet na drugem mestu v Planinskem Vestniku je brati: »Planico obrobľajo na zapadu raztrgani grebeni Ponc, na jugovzhodu straži vhod v ta planinski raj Mojstrovka, a v koncu doline kraljuje ponosni Jalovec. Ta najlepša dolina v naših Alpah!«

Zato se ni čuditi, da je dr. M. Potočnik že leta 1928 zapisal v Planinskem Vestniku: »Bog živi modre ljudi, ki naj nam dajo planinske postave, ki nam ohranijo Planico in Martuljek, kakor sta.«

In dolina pod Mangrtom? O njej piše dr. H. Tuma v svojem spisu »Mangrtska skupina«, objavljenem v Planinskem Vestniku leta 1913:

»Mangrt odpada, kakor vse Julijske Alpe strmo proti severu. Pod seboj nima pravicte doline, marveč objemlje s panogama Ponca in Forke, najširšo

kopanje severne strani Julijskih Alp. Ako Mangrsko kopanje prekaša po svoji divjosti Planica, prekaša Mangrška kopanja te in ostale doline po harmoniji in veličini vseh faktorjev, ki mogočno vplivajo na človeka. Strmo se dviga iz kopanje, porasle z gozdovi in pregrnjene z zelenimi pašniki, severna stena do 1400 m visoko. Na ta orjaški podstavek je skoraj v sredi postavljen lep storžec Mangrtov. — V vzhodnem kotu se vzpenjajo visoko gori prodomi in plazovi ter tvorijo snežne klanice Jagnjičnih Prodom in Zagač, med in nad njimi kipi v nebo piramida Vevnice. V zahodnem kotu mole po vrsti lepo obražena vrhova Malega Mangrta in Strmega Nosu ter vrhovi Malih Špic. — Ves breg kopanje okoli in okoli je v zelenih gozdih in ob izhodu, kjer se gozdni rebri od vzhoda do zahoda bližata, sta vloženi obe Mangrški jezera. Nikjer v Julijskih Alpah ni združena taka grandioznost alpskih skladov, take oblike vrhov, zelenje gozdov in pašnikov in modrozeleno zrelo jezerske vode kakor tod. Z estetičnega gledišča moramo Mangrški kopanju priznati prvenstvo med dolinami Julijskih Alp.

Ves ta prelestni gorski svet je — na žalost — danes v laški oblasti, četudi nekako do polovice vzhodne strani Mangrske kopanje v rateški posesti. Po rapalski pogodbi iz leta 1920 načrtana meja se je po pariški pogodbi iz leta 1946 spremenila le v toliko, da gre tukaj državna meja med Jugoslavijo in Italijo od Predela čez Predelski Grintavec, Skalo in Visoko Špico na Mangrt in od tod čez Vevnico mazaj na Strug in Ponce, na zapadne obronke vršace Planice in da je Jalovec, »naš fant od fare«, prost laške nadleže.

Če se planinci in planinski pisatelji tako živo zavzemajo za Planico in dolino pod Mangrtom, kako ne bi za ti dve dolini živeli Ratečani, ki so njih posestniki, doline Planice v celoti, doline pod Mangrtom do polovice? V teh dveh dolinah imajo Ratečani sočne pašnike za svojo drobnico in jalovo živino — krave pasejo le na dnevnem pašniku v Ruteh, ki leže ravno tako onkraj državne meje.

Toda »tempora mutantur et nos mutamur in illis — časi se spreminjajo in mi z njimi« in po tem latinskem reku so se spremenili tudi običaji in navade v Ratečah. Živino še gonijo na pašo, krave v Rute, jalovo živino zaženo sredi meseca rožnika na planino pod Mangrtom, ovce — koz nimajo več — takoj, ko sneg skopni, v Planico, nekaj pa tudi na pašnike pod Mangrtom. Ali pri zagonu ovac na pašo in dogonu s paše v planini ni več starih, lepih običajev — zamrli so, le spomin na nje še živi, ali tudi ta odmina.

Pa kakšni so bili običaji in navade še pred dobrim pol stoletjem?

Preden so Ratečani zagnali ovce in koze v planino, bodisi v Planico bodisi na planino pod Mangrtom, so jih na dan sv. Ahacija — 22. rožnika — pomolžli, prinesli pomolženo mleko pred farovž, kjer so postavili bakreni planinski kotel (350 l) za sirjenje. Pod kotlom so zanetili ogenj in cerkvena ključarja s spravnikom, ki bi mu danes rekli gospodar planinske kože in pastirjev ter sirar v planini, so posirili mleko. Sir in skuto so dali župniku, da bo vsako nedeljo med vso pašno dobo zmolil očenaš za zdravje in dobro pastirjev in živine v planini. Nato so kotel pomili in ga s posodo za mleko in sirjenje, s hrano za pastirje in s slamo za ležišča odpeljali v pastirski stan v Planici. Manjši bakreni kotel so s posodo in drugimi potrebščinami na paši prepeljali na planino pod Mangrtom.

Ta navada je zdaj popolnoma prešla, pač pa so vaščani še pred drugo svetovno vojno nosili domačemu župniku na ta dan po en dinar. Sirjenje pred farovžem so imenovali kozarija.

Na kresni dan — 24. rožnika — so po jutranji maši večjo skupino drobnice — ovac in koz — odgnali v Planico, manjšo skupino pa pod planino pod Mangrtom. Ovce in koze so imele na desnem ali levem ušesu urezana znamenja. Vsak gospodar si je omislil posebno znamenje, kar je še danes v navadi. Ta znamenja so morali spravnik in pastirji dobro poznati, da se mleko pri molži v planini ni zamenjalo in da so se ovce in koze pri odbiranju v jeseni ali tudi med letom, ako je bilo to potrebno, izročale pravemu gospodarju.

Preden je drobnica in tudi druga živina odšla iz hleva na pašo, jo je gospodar poškopil z blagoslovljeno vodo, na hlevski prag pa je položil blagoslovljen prajkelj — butaro cvetne nedelje —, preko katerega je potem stopala

živina. V vsem tem je bila izražena želja, da bi se živina vračala v hlev, pa bilo z dnevne paše ali s paše v planini.

Pri zagonu drobnice v planino je šel pred ovčami pastir, imenovan ovčji mojster, pogonjača (sta bila pastir — poganjč in pastir) in pob. Pred kozami je korakal kozji mojster, poganjal jih je pastir — kozar. Pozneje, ko je bilo manj koz, so opustili kozjega mojstra in koze je gnal na pašo samo pastir — kozar.

V istem redu kakor v Planico, so odgnali drobnico na pašo v planino pod Mangrtom, kamor so zaganjali na pašo tudi teleta, telice in vole — terce, za vožnjo nesposobne. Te je pasel pastir — volar.

Po prihodu v planino so spravniki in pastirji v pastirski koči uredili stanovanje ali bolj ležišča in namestili posodo za mleko in sirjenje. Posoda je bila razen bakrenega kotla vsa lesena.

Spravnik je imel ležišče ob vratih, ki so držala v shrambo za sir in skuto — imenovano klet, — da ne bi kdo nepoklican prišel do sira in skute in si ju neopravičeno prilastil, saj je bil on odgovoren za sir in skuto. Pastirji so si uredili ležišča na pogradih ob steni. Porednež se je spomnil in zapel domačo rateško:

»Je postelj postvana felih skopo,
če pobič ven pade, kaj mat' porečo.«

Spravnikovemu pomagaču je bila za ležišče določena klop za kotlom, zato so ga klicali Za kotvam, a mi bi mu danes rekli zakotlar.

Ker so shrambo za sir in skuto imenovali klet, se je to ime sčasoma razširilo na celo pastirsko kočo, zato je današnji Tamar v Planici pri domačinih tudi še Klet.

Za razsvetljavo v pastirski koči so rabili trske iz borovega lesa, ki so jih pripeljali s seboj.

Tretji dan po dohodu v planino, na dan Vedernikov (sv. Janez in sv. Pavel) — 29. rožnika — so prišli v planino na mero gospodarji ali njih hlapci in dekleta v rdečih krilih, v belo naškrobljenih ušpeteljnih in v belih predpasnikih. Gospodarji so najprvo uredili pod napušči kočje ogradi, na levi strani kočje za molžo — imenovano po domače moža —, drugo na desni strani kočje pa za prenočišče koz, ako jih ni bilo preveč. Možja je bila proti vходу zožena tako, da je mogla priti na molžo samo po ena ovca ali koza. Ogradi so nazivali tamar, ki je danes lastno ime planinske postojanke v Planici.

Ko sta bili ogradi urejeni, so dekleta pomile žehhtarje in jih izročila gospodarjem ali hlapcem, da pomolzejo ovce in koze. V žehhtarjih je ostalo namenoma nekaj vode, s katero so začeli gospodarji ali hlapci polivati dekleta. Najbolj polito deklet je bilo ponosno na to, suho deklet je ostalo v nekaki sramoti.

Da niso bili gospodarji in dekleta ta dan lačni, so prinesli za brašno s seboj meštco — polento kuhano v smetani —, katere so bili vselej deležni tudi pastirji.

Po količinah mleka namolženega ta dan, ki je bil nazvan merni dan, in nato vlitega v skodelico z zarezi v notranjosti — imenovano nafa — je spravniki izračunal, koliko sira bo jeseni, ko preneha paša, dobil vsak gospodar od svojih ovac ali koz.

Merni dan je bil nekaj za Ratečane praznik. Na ta dan je namreč okrog leta 1800 padal »krvavi« dež. Ratečani so se tedaj zaobljubili, da bodo ta dan praznovali.

Po mernem dnevu so začeli pastirji redno pasti. Ovce, ki še niso bile mlečne, so zagnali na višje ležeče pašnike, kjer so ostale vso pašo navadno brez stalnega pastirja, zato je moral eden pastirjev iti pogosto ovce nadzorovat in jih po potrebi zavračat. Jarce so izločili in zagnali na odročeni pašnik, da niso prišli v dotiko z mlečnimi ovčami. Jarce je pasel jarčji pastir. Mlečne ovce so pasli po dva ali trije pastirji po pašnikih v dolini ali po lažje dostopnih pobočnih pašnikih. V vsakem tropu je imela samo ena ovca zvonec,

obešen okoli vratu. Če je bila kaka ovca preveč nagajiva, je morala — po mišljenju pastirjev — nositi zvonec za kazen tri dni zaporedoma.

Koze so pasli visoko gori po pečinah. Koze v tropu, ki niso bile gospodarjeve, ampak katerega drugega Ratečana, so imenovali ceklarice.

Pastirjeva obleka je bila: platnena srajca, rasaste ali platnene hlače, širokokrajni klobuk domačega izdelka in lesene cokle. Čez ramo je nosil pastir krušno torbo, v kateri je bilo brašno za čez dan, opiral pa se je na dobro okovano palico. Nekako do l. 1860 je spremljal pastirja še hud pes, da je varoval čredo pred volkovi ali medvedi.

Proti večeru so pastirji prignali mlečne ovce in koze h koči na molžo. Molzli so navadno štirje pastirji, dva sta načela ovce in koze molsti takoj po dohodu v možo, druga dva pa sta jih pomolzla do čistega. V možo so zaganjali ovce in koze poganjači in pob; pomagal je redno tudi jarčji pastir, ki je moral priti vsak večer v kočo.

Po molži so zagnali ovce počivat pod smreke blizu koče, koze so ali ostale v ogradi ali pa so odšle same pod skalnate previse. V Planici so ovce počivale pod smrekami okrog pastirske koče v Zelju, kakor se imenuje planinica, kjer je stala pastirska koča in kjer stoji danes planinska postojanka Tamar. Tu se moramo še zdaj čuditi redkim, starim, visokim in široko zrastlim smrekam, preostalim še iz dni, ko je bila ovčjereja v Ratečah eden glavnih gospodarskih dohodkov.

Ratečani so tedaj redili do 1000 ovac, od teh do 400 mlečnih, in do 300 koz. V Planici, kjer je bila svojčas glavna paša za ovce in koze, so namolzli ob vsaki molži do 80 litrov mleka, na planini pod Mangrtom pa nekaj manj.

Po molži je bila večerja, ki jo je medtem skuhal spravnik. Večerjali so trikrat na teden meščto, ostale dni pa druga kmečka jedila. Meščto so zajemali z lesenimi žlicami kar iz kotla. Po večerji so šli počivat. Pastirji so ležali oblečeni in v coklah.

Zjutraj so vstajali že ob pol štirih, odšli po ovce in koze ter jih prignali na molžo. Po molži je bil zajtrk, enak večerji. Po zajtrku so odgnali ovce na pašo, vsak dan na drugi pašnik. Koze so odšle same v pečine, za njimi pa pastir.

Čez dan sta ostala v koči spravnik in zakotlar. Spravnik je siril, zakotlar je pomival posodo, pripravljal in odnašal drva, nosil vodo in kuril pod kotlom. Spravnik je siril redno le podnevi, a ponoči tedaj, kadar je bilo mnogo mleka. Zadnje dni paše je siril samo za plačo v blagu, za sebe in za pastirje.

Južine ni bilo. Pastirji so vzeli v malhi s seboj na pašo kruh, suho meso ali slanino in meščto, če jim je ostala od večerje ali zajtrka. Ako ni bilo ne enega ne drugega, je moral pastir ves dan prebiti ob kruhu in vodi, čeprav poje planinska pesmica:

»Na planincih lušno biti,
tam je dosti mleka piti.«

Med pašno dobo so gospodarji ali kateri domačih dostikrat prišli v planino pogledat svojo drobnico, pa niso prišli praznih rok. S seboj so prinesli za priboljšek spravniku in pastirjem žganje, narejeno iz špirta in tobaka. Takrat je bil za pastirje slovesen dan. Ovce in koze so dobile ob tej priliki lek — otrobe pomešane s soljo. Ob povratku so ponesli gospodarji s seboj skuto, ki je bila in je še danes prava kmečka poslastica.

Skuto, kuhano v koruzni juhi, so uporabljali in je uporabljajo starejši Ratečani za zdravilo proti bolečinam v trebuhu in proti prehlajenju.

Paša v planini je prenehala v soboto pred angelsko nedeljo.

Spravnik je ta dan že zgodaj dopoldne odpeljal planinski kotel, sir in skuto ter vso sirarsko posodo na pripravljenih vohov v vas. Kotel in posodo so shranili v snažno klet, sir in skuto pa je spravnik odpeljal na svoj dom in zaklenil. Dobil je šopek od roženkravta in rožmarina ter nageljna ter si ga pripel za klobuk.

Med tem časom so pastirji segnali s pašnikov drobnico in jalovo živino, če je bila pri njih na paši in jo razvrstili po tropih v nekako rajdo: najprej ovce, za njimi koze in nazadnje jalovo živino ter jih okinčali s planinskim

cvetjem in ravšjem; sebi so pripeli za klobuk, oni v Planici planike, oni iz pod Mangrta pa ravšje.

V vasi je bilo tisto soboto že v ranih jutranjih urah vse živo. Dekleta so vezala šopke iz rožmarina, nageljnov in roženkavta, ki so jih ozaljšale s pozlačeno peno. Fantje so pripravili precej velike zvonce z lesenimi kambami, ki so jih dekleta ovenčala s cvetjem. Možje in žene so to prijetno delo nadzirali in prigovarjali, če jim ni bilo kaj po volji. Deca pa je nestrpno čakala, kdaj bodo šli fantje in dekleta pastirjem nasproti, da se jim bo pridružila z venci in ovenčanimi palicami v roki.

Ob določenem času so fantje in dekleta v praznični domači noši in s šopki in zvonci, ovenčanimi s cvetjem odšli pastirjem naproti, večja skupina pastirjem iz Planice do Trebeža, današnjih skakalnic, ki jim Ratečanke rade pravijo tudi skakice —, manjša skupina pa pastirjem s planine pod Mangrtom daleč tja do Blate, v ravnico proti Beli peči, ki je vsa danes pod laško oblastjo.

S fanti in dekleti je šel tudi spravnik, ki je nesel s seboj kupljeno žganje.

Ob sestanku se je cela procesija ustavila, da so pripela dekleta pastirjem šopke za klobuk, da so fantje obesili najbolj priljubljeni ovci ali kozi kakor tudi najbolj priljubljenemu živinčetu v tropu zvonec s kambo okoli vratu in da je spravnik ponudil vsakemu pastirju žganje. Nato se je cela procesija med petjem in vriskanjem napotila proti vasi. Na obeh straneh vasi so procesijo sprejeli gospodarji z domačimi in veselega živ-žava ni hotelo biti ne konca ne kraja.

Ko so prišli v vas, so ovce in koze zagnali na večje dvorišče, kjer so jih gospodarji odbrali in odgnali na svoj dom; jalova živina je sama našla pot v svoj hlev.

Po tem opravilu so na spravnikovem domu začeli deliti sir po ključu, ugotovljenem po količini mleka, namoženega na merni dan v planini. Teh-tali so na funtovski tehnici in pisali s kredo. Sira je bilo navadno do 60 starih centov (3300 kg). Na plačo spravniku in pastirjem ga je odpadlo tri do štiri cente.

Na angelsko nedeljo so se pastirji preoblekli v novo obleko; staro, ki so jo nosili med vso pašo, so oddali v pranje. Lepo preoblečeni in s šopki za klobukom so prišli to nedeljo v cerkev k maši.

Po stari zaobljubi so šli pastirji 8. kimovca na božjo pot na Višarje. S seboj je vzel vsak pastir za brašno stisljenec — trd hlebec sira, posirjenega od zadnje molže v planini. Te izdelke iz sira so primerjali med seboj in se bahali z njimi. To bahanje in prerekanje je povzročilo včasih tudi male pre-pire, ki pa so bili nato skoraj poravnani.

Drugo nedeljo po vrnitvi s planine je bil pastirski praznik, ki so ga pastirji z dekleti in fanti, s harmoniko, petjem in plesom obhajali v gostilni.

Fantje so dražili harmonikarja:

Gosc, zagodete
zastonj adno
s'm možna pozabu —
doma za pečjo.

Dekleta v smeh, iz smeha v petje:

»Ta lanskan moj pobič
je ravhov tobak,
pa ta letašen ravhar
je ravno glih tak.

V odgovor pa fantje:

»Dečva, le glej,
da anga pravga doboš,
da t'bo s'jav in orav,
ti pa zibala boš.

in nagajivka je med smehom in plesom sledila nagajivki tja v pozno noč.

Pastirji so imeli tudi to lepo navado, da so šopke nosili za klobukom celo do žegnanske nedelje. Marsikdo je šopek kot drag spomin na ljubljeno dečvo shranil v skrinjo.

Pašo v planini so pastirji menjavali. Vsak pastir je pasel eno leto v Planici, drugo na planini pod Mangrtom, tretje leto pa spet v Planici, saj je tudi za nje veljal latinski rek: »Variatio delectat — sprememba razveseljuje.« Če je ta sprememba vsakokrat razveselila tudi nje, se ne more reči.

Ali sprememba je bila na eni kakor na drugi planini pred sto in več leti povezana z dokaj mučno skrbjo, posebno takrat, ko so se še po naših krajih potepali volkovi in medveda. Pastirji so morali v teh hudih časih močno paziti na zaupano jim drobnico in govedo. Toda kljub pažnji in čeprav so imeli ob sebi hude pse in čeprav so takrat več ovcam obesili zvonce okoli vratu, se je pripetilo, da je izginila kakšna ovca ali koza, ki jo je na hitro ugrabil volk ali medved. Ko so pastirji čutili volka ali medveda v bližini, so ponoči kurili blizu ovcjih in kozjih staj ogenj in stražili celo noč. V nevarnosti, da volk ali medved napade stajo, so pastirji zažgali plamenice — smrekove kolce, močno poštrkane s smolo — zagnali velik hrup in krič in jih vrteli pred seboj, da bi prestrašili in pregnali divjo zver.

Ko so kmetje v vasi zaznali za tako nevarnost, so šli v trumah z vilami, kosami in sekirami — pušk takrat še niso imeli — zasledovat medveda ali volka. Toda le redkokdaj so ju izsledili. Stari Ratečani vedo samo za tri primere, da so izsledili medveda in ga tudi ubili, a volka nobenega. Volkovi so izginili brez sledu.

Nekako pred sto leti je v kranjsko-gorski dolini Pišenci v Klinih ustrelil medveda France Vandot, po domače Turnov iz Kranjske gore.

Leta 1859 ali 1860 — natančno ne ve nihče — so v pozni jeseni ob prvem snežnem poprhu našli sled, ki je držala iz Pišence preko Slemena in Planice po Ovčji strani na Grunt in od tod skozi Vratca za Ponco. Rateški gonjači so bili takoj na nogah, med njimi tudi Gregori Jože, po domače Čop. Medveda so izsledili za Visoko Ponco, kjer si je že pripravil zimski brlog. Čop, ki je bil oborožen s puško, je pomeril, sprožil in tako dobro zadel medveda, da je obležal. Mrtvega medveda so privlekli v dolino in ga z velikim pompom pripeljali v vas. Pravijo, da so ga vozili po Ratečah gori in doli ter vedoželjnim vaščanom na dolgo in široko pripovedovali, kje so ga dobili in kako so ga ustrelili, le o svoji strahopetnosti so previdno molčali. Ugibali so, kaj bi naredili z medvedom. Hudomušneži so jih nagovarjali, naj ga za kazen, ker je poletil ugrabljaj ovce, pretrgajo na dvoje. Drugi hudomušnež pa je zaklical: »Premajhna je ta kazen. Oženimo ga!« Ljudje v smeh, a zmagali so pametni. Medveda so dejali iz kože, meso razdelili in glonije je bilo konec, le spomin na ta dogodek medlo beži med Ratečani.

Tretji primer se je pripetil za Kebrovo glavo pod Mangrtom. Terjanceva brata Lenart — na kratko Lenc in Gregor, doma iz zadnje, na samotni livadi proti prvemu Mangrtskemu jezeru stoječe hiše v Beli peči, sta v pozni jeseni tamkaj napravljala drva za kopo. Stanovala sta poleti in pozimi v kožarici — bajti, narejeni iz smrekovega lubja. Nekega jutra sta v poprhu ponoči padlega snega zasledila medvedovo sled. Ker sta bila oba prava hrusta liki grški bajeslovni Herkules in imela pri sebi puško, sta se dogovorila, da zasledujeta medveda. Lenc je šel po sledi prvi golih rok, za njim pa Gregor s puško. Na kraju, imenovanem Skednjiči, prideta do medveda. Medved se postavi na zadnje šape in se zakadit v Lenca, Objameta se in se začneta stiskati. Lenc je bil toliko prisoben, da je glavo trdo podtaknil medvedu pod rilec, da ga medved ni mogel ugnizniti. Tako trdo sprijeta se stiskata in medved obrača Lenca vedno proti Gregorju, da ta nikakor ne more priti do strela. Ko Lenc ne more več vzdržati medvedovih kličev, zakliče bratu: »Streljaj mene ali medveda, jaz ne morem več vzdržati.« Gregor, iz strahu za brata, pomeril in sprožil. Strel odletel tik Lencove glave in smrtno zadene medveda. Medved stisne v poslednjem trenutku še enkrat prav močno Lenca in pade na tla. Lenc je bil rešen. Toda preteklo je precej časa, preden je Lenc

postal zopet stari hrust. — Tudi ta resnični dogodek se že potaplja v morje pozabljenja, kateremu naj ga tukaj otmem.

Pastirji v planini so za časa paše doživeli še druge nevšečnosti.

Andrej Tof, ki je danes v 74. letu svoje starosti, je kot mlad pastir — kozar doživel tale vzburljiv dogodek:

Nekega lepega sončnega dne je po utrudljivi hoji po pečinah legel na pripravno tratico med skalovjem, se po prsih razgalil in utrujen trdno zaspal. V spanju začuti na prsih nekaj hladnega, se prebudi, zaspano pogleda in vidi ležati na svojih prsih v svitek zvitega gada. Prestrašen in vendar še priseben pomisli, kaj mu je storiti, da ga gad ne piči. Sklene prav mirno ležati in tiščati usta, da mu gad ne more zlesti v nje — saj je slišal od starih ljudi, da kača spečemu človeku rada zleze v usta in od tod v želodec — in s pritrtimi vekni opazovati gada. Po nekem času, ki se je mlademu Andreju zdel cela večnost, se gad odvije in polagoma zleze na tla. Andrej skoči pokoncu in se hitro umakne. — Andrej Tof zatrjuje, da ga še danes stresa mrzlica, če se spomni na ta dogodek.

Mena Makovec je kot mlado deklo večkrat namesto kakega kozjega pastirja pasla koze. Koze pa imajo to grdo navado, da ob količkaj gršem vremenu ubeže v bližno zatišje, v Planici vselej v Lope pod Skednji. Ob hudi nevihti z bliskom, treskom in gromom so koze začele meketati, Mena pa jokati. Čim bolj so koze meketale, tem bolj je Mena jokala in klicala na pomoč, dokler ni nevihta ponehala, na kar je bilo spet vse dobro in Mena vesela pastirica.

O kranjskogorskih pastirjih, ki so pasli svojo živino na planini onkraj Vršiča gre govorica, da so jim cigani nekoč pokradli sir.

Prišla je večja tropa ciganov, moških in žensk, z godbo in žganjem na planino. Premeteni cigani so se začeli s pastirji prijazno pogovarjati, uganjati burke in jim pridno ponujati žganje. Godec je igral in udarjal vedno bolj poskočne, omamljeni pastirji pozabivši na kočo in na živino, se z vročekrvnimi cigankami spuste v raj, ki postaja vedno bolj strasten. Ta dirrendaj izkoristijo ob strani zaostali cigani z vodjo vred, se prikradejo do koče in v kočo ter kradejo sir. Vodja svoje tovariše bodri: »Vsak je dober, naj bo moker ali suh.« Klet je na mah prazna, o tatičih ciganih pa ne duha ne sluha, Godba poneha, ciganke se umire in skoraj ni nobenega cigana več na planini. Ko se pastirji od rajanja in žganja ovestijo, drug drugega debelo gledajo, zlasti še, ker sira ni več v koči. Kaj je bilo potem, zgodba molči.

Take prigode so mi pravili Ratečani in Ratečanke iz svojih mladih let, ko so pasli živino v planini.

Ovce in koze v Planici kakor tudi tište na planini pod Mangrtom niso bile nobeno leto varne pred gadi, ki jih nikjer ni manjkalo. Piščena ovca je navadno poginila, ako je niso pravočasno našli in ozdravili. Pripovedujejo, da si je gad neko leto izbral v Planici celo odpadel kozji rog za svoj dom. Tega, tako udobno udomovljenega gada so opazili pastirji le, ko so videli neko ovco nemirno odskočiti, kar jim je bilo znamenje, da jo je gad pičil. Šli so takoj gledat. Tam so našli gada in ga ubili.

Za vsakega ubitega gada, ki mu je pastir odrezal glavo in jo prinesel učitelju, je dobil v stari Avstriji krono, ki je bila v tistih časih kaj lepa nagrada. Pastirji so tekmovali, kdo bo več gadov pobil in tudi več kron dobil.

Tudi kamenje, ki se je samo od sebe ali ob dežju sprožilo v pečinah, je vsako leto poškodovalo ali celo ubilo posamezne ovce ali koze. Če je ovca obolela, so ji odstrigli košček ušesa, da ji je nekaj krvi odteklo, in ovca se je pozdravila. Ravno tako ovce niso bile varne pred strelom, če so se ob hudi nevihti zatekle pod macesne. Nekoč je strela, ki je udarila na Slemenu v macesen, pobila na mah nad 40 ovac.

Pa tudi pastirji sami so bili v stalni nevarnosti, kadar so po strmih pečinah seganjali ovce. Ponesrečili so se Andrej Kavalari, Urban in Anton Branc ter gospodar Marko Benet, na planini pod Mangrtom pa pastir Jancz Oman. Po spominu je bil Andrej Kavalari prvi, ki je leta 1815 padel čez pečine in se ubil.

Po vrnitvi s planine, so gospodarji in pastirji takoj naslednji dan gnali ovce v Zelence — korenski izvir Save — na pranje. Ko so se ovce posušile, se je začela striža, ki so jo opravile ženske. Pastir je dobil ta dan za priboljšek klobaso, kruh in žganje.

Po končani striži so pastirji zagnali ovce na pašo v Karavanke: na Ravne, Suše in Planino nad vasjo, nazadnje tudi na senožeti v Trebižah.

Odrbane ovce so pasli po sončnih senožetih, da so se zredile in postale pitanci, ki so jih zaklali okrog sv. Martina.

Ob sv. Mihaelu — Mehiljevo imenovanem — so kostrune, ki so bili celo leto doma, pripustili k ovcam.

Na Martinovo nedeljo so gospodinje pripravile večjo pojedino, na katero so gospodarji povabili pastirje, sosede in prijatelje. Posedeli so dalj časa in se slednjič, ako je bil godec pri roki, tudi zavrtili. Tega pa v Ratečah gotovo ni manjkalo, saj je znal skoro sleherni starejši Ratečan nategovati harmoniko. Za šalo so ob tej priliki ukradli domači gospodinji, kar jim je prišlo pod roko. Gospodinja je morala ta dan dobro zaklepati kuhinjo, shrambe in klet, da ni kaj zmanjkalo; seveda je bil ukradeno blago pozneje povrnjeno, le ukradena potica ali jagnječja pečenka je prišla na mizo in bila med smehom podarjena gostom. To pirovanje — po domače martinjanje — se je letno menjavalo med sorodniki. Ta navada je trajala še do leta 1903.

Pastirju, ki je pasel ovce jeseni, je pa gospodar za božič kupil obleko.

Pozimi so ovce prezimovale po hlevih v senožetih po Trebižah. Te hleve, ki so v prtiličju zidani, zgoraj pa leseni, so rabili gospodarji v dvojen namen: Spodnji del je bil hlev za ovce, zgornji pa shramba za seno, torej pravi senik. Ovce v teh senožetnih hlevih so krmili pastirji ali hlapci. Z ovčjim gnojem iz teh hlevov so gnojili senožeti, zato so bile te senožeti takrat zelo bujne in dajale mnogo sena.

Današnji dan ovac več ne zaganjajo v te hleve, marveč jih puste čez zimo v gospodarskih poslopjih v vasi. Hleve po senožetih uporabljajo danes: spodnji prostor za shrambo orodja ali tudi listja, zgornji pa za seno, zato so ta poslopja pri nekaterih seniki, pri drugih pa hlevi.

Ob Mehiljevem pripuščene ovce so kotile ob Svečnici. Jagnjeta so odstavljali za štiri tedne, nato so ovce spet molzli in delali sir: Kdor je prišel gledat jagnjeta, je moral reči: »Urok jim ne dej, tako so l'pi« ali pa »Urok ne bod', tako so l'pi.«

Ker so Ratečani v starih časih molzili krave, ovce in koze, so imeli masla na pretek, da so lahko vse petke v letu ž njim belili. Žgance so belili s tropinami — žunta imenovanimi — zato so premožnejši kmetje še danes žuntarji, toda danes že z nekakim posmehljivim prizvokom.

Ob sv. Juriju — po rateško Jurnu —, ki nam »zakuri in pokaže duri«, so pastirji zopet nastopili službo in vnovič oprane in ostrizene ovce zagnali v Karavanke na pašnike kakor jeseni, senožeti pa so morale tokrat ostati nedotaknjene in čakati s svojo rastjo na senoseke.

Po pašnikih v Karavankah so pasli ovce do dneva, ki je bil po rateških nepisanih zakonih že od pamtiveka določen za zagon ovac in koz v Planico ali v planino pod Mangrtom. Stari Ratečani in njih pastirji so se v tistih časih sveto držali latinskega pregovora: »Serva ordinem et ordo servabit te — vzdržuj red in red bo vzdržal tebe.«

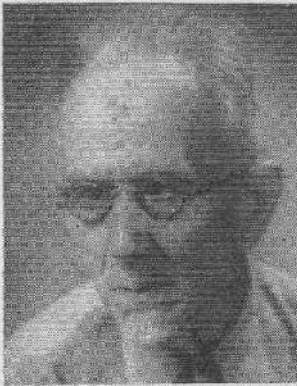
In danes? Starih, lepih običajev ni več, le ovce še gonijo Ratečani vsako leto dvakrat, jeseni in spomladi na pranje in jih strižejo, kar opravljajo še vedno dekleta in žene. Kakor že rečeno, pasejo ovce deloma v Planici, deloma na planini pod Mangrtom, stalnih pastirjev nimajo več, tudi ovac ne molzejo več.

Viri:

- Novak Vilko: Ovčanstvo pod Stolom in v Planici (Etnolog XV/1042, str. 89—95).
Lavtižar Josip: Planica (Slovenec 1920), Kranjska Sibirija iz knjige »Razgled po domovini in kronika župnije Rateče na Gorenjskem« (rokopis).
Rateška ustna izročila.

Tine Orel:

OB GROBU DR. JOSIPA TOMINŠKA

Umrli je izreden mož. Njegovo ime se je v slovenski kulturni javnosti s spoštovanjem izgovarjalo 55 let. Smrt ga je odtrgala od dela, ki se ga je vse življenje strastno oklepjal. Pred enim mesecem mi je še pisal o zasnovi treh večjih razprav in večje publikacije, ki bi vsebovala njegovo korespondenco z dr. Tumo in dr. Kugyjem. V sanatoriju je do zadnjega mislil na sadove svojega neugnanega, bistrega duha. Zadnji dve leti je delal v senci smrti, ki je prežala nad njim, možem nadčloveške delavnosti in energije, vsestranskega duševnega in telesnega razvitka. Boril se je z njo z delom ne s počitkom, dokler mu ni zaprla njena usodna senca izmučenih oči. Položili smo ga v zibelko večno snujoče narave, njegov živi, iskri in razgledni duh pa v častitli hram slovenske kulture kot večni zgled, kot neumrljiv spomenik, aere perennius, trajnejši od bronu.

Planinstvu je bil velezaslužni pokojnik zapisan od otroških pastirskih let, saj je Portova domačija na Slatini krog in krog obdana z visokim hribovjem, s planinami in snežniki, kakor pravijo v Zadreški dolini Ojstrici in grebenom okoli nje. Kot deček je plezal po drči na Menino, na Rogatec, kot četrtošolec prišel l. 1888 preko Vodol na Ojstrico in sestopil preko Škarij v Plestje, kot maturant je preko Okrešlja in Žrela potoval peš na Koroško in se povzpela na Dobrač. Kot profesor v Kranju in Ljubljani je obhodil vsa rajdo domačih alpskih vrhov. Pozneje zaradi prevelike zaposlitve ni našel časa za večdnevne ture. Sodeloval je pri planinski organizaciji v njenih prvih letih in od l. 1908 do l. 1941 urejeval danes najstarejšo slovensko revijo Planinski Vestnik. Vodil je literarno-znanstveni odsek pri GO SPD in opravil velikansko delo kot sijajen, duhovit in pobuden korespondent, kot recenzent in pisatelj najrazličnejših spisov, razprav inotic. Njegove razprave o pomenu planinstva, o njegovi ideologiji so dvignile kulturno vrednost revije in njen organizacijski, iniciativni značaj. 33 let se je trudil, da dvigne revijo po vsebini in obliki na evropsko višino in v tem tudi uspel. Njegova pomirjujoča, spravljiva in ljubezniva osebnost je v reviji ves čas združevala vse rodove slovenskih planincev. S svojim širokim obzorjem, z obzirnostjo, ki mu je ležala v krvi, z avtoriteto, ki je izvirala iz njegovih nadpovprečnih sposobnosti, je poravnava naprotja in odpiral vrata najrazličnejšim sodelavcem revije, ki ob problemih gorništvu in planinstva že 54. leto združuje duhovno in telesno kulturo. Bil je rojen za to, da planinstvo harmonično povezuje s kulturno tvornostjo, saj je bil vedno zvest večnemu prizadevanju človeštva, da slehernemu dejanju vdihuje tudi duha in s tem tudi planinskim storitvam daje vsaj relativno trajno vrednost. Zavedal se je pedagoškega namena in pomena planinske literature in ji je zato posvetil del svojega plodovitega življenja. Z navdušenjem je pozdravil razmene, v katerih se po osvoboditvi razvija šport, telesna vzgoja in planinstvo, in to svoje navdušenje teoretično razložil v najtemeljitejšem ideološkem članku »Fizkultura in planinstvo v vzajemnosti«. Bil je pozoren in obziren pisec prigradnih člankov ob raznih obletnicah, cele vrste spominskih spisov zaslužnih planincev, velik delež prosvetnega razvoja in napredka našega naroda pa je prikazal v dolgi vrsti solidno urejenih letnikov, ki podajajo obračun planinskega, kulturnega in organizacijskega dela na slovenskem ozemlju. 33 njegovih letnikov je pod njegovim razumevajočim vodstvom ohranilo več kot tri desetletja slovenske zgodovine s prav posebnega

vidika. To je zgodovina slovenstva v njegovi ljubezni do narave in do domačije sploh.

Te naloge je vršil poleg nešteti drugih. O vsem, kar je delal kot profesor, ravnatelj, član prosvetnega sveta v Gradcu in Beogradu, kot prosvetni in telesnovzgojni organizator, kot slavist, klasični filolog in strokovni učitelj telovadbe, o vsem je tudi sproti pisal. Literarno je začel delovati l. 1899 v Ljubljanskem Zvonu s člankom o Puškinu in v Popotniku s člankom o telovadbi.

Kot šolnik in vzgojitelj je napisal latinsko slovnico, prvo slovensko-grško slovnico s pripadajočo vadnico in Ksenofontov slovar. Vrsta razprav o latinščini in grščini je izšla v Pedagoškem Letopisu, ki mu je bil v dobi osmih letnikov tudi sourednik. Nepregledna je serija člankov in razprav o najrazličnejših šolskih, učnih in vzgojnih problemih. Kot slavist se je bavil s prešernoslovjem in priobčeval članke in ocene najrazličnejših del v Ljubljanskem Zvonu, Slovanu, Popotniku in drugod. Bil je prvi slavist, ki se je uprl Žigonovi in Puntarjevi teoriji o matematični arhitektoniki v Prešernu. Izdal je v petih zvezkih Zbrane spise dr. J. Mencingerja z literarno zgodovinskim uvodom in opombami, Bleiweisov zbornik, Nemško slovenski slovar itd. Napisal je več jezikoslovnih razprav, med njimi o rodnem »Narečju v Bočni in njegovi sklanjatvi«. Leta 1905 je po bistrogledni oceni Aškerčeve pesnitve o Primožu Trubarju polemiziral z Aškercem v spisu »Anton Aškerce v boju za herojstvo«. V tedanjem kulturnem boju se je držal nad njim z objektivno presojo, stoječ na stališču, da žolčni strankarski prepiri narodu več škodujejo, kakor koristijo. V tej in drugih ocenah je uveljavil svojo duhovitost, ironijo, razgledanost in izredno prožnost. Bil je odbornik Slovenske Matice in je v tem svojstvu odlično sodeloval pri kulturnem življenju pred prvo svetovno vojno (Stritarjeva proslava, Gajeva proslava, Vilharjeva spomenica, bil je cenzor rokopisov, med njimi mnogih Cankarjevih). Bil je tajnik odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi in napevov in jih je sam nabral nad deset tisoč. Sadove njegovega dela najdeš v najrazličnejših revijah, listih in zbornikih.

Kot strokovnjak za telovadbo je delal od zgodnje mladosti do pozne starosti kot organizator in pisatelj. Aktivno je gojil vrsto športov, v Ljubljani je bil vodja mladinskih iger in je uvedel v klub Hermes nogomet.

Delal je kot javni delavec pri Glasbeni Matici (bil ji je 12 let predsednik), v Aeroklubu (prvi je pri nas začel z jadralnim letalstvom), v Sabljaškem klubu, Protituberkulozni ligi, Profesorskem društvu, Zgodovinskem društvu, Putniku, Protialkoholnem društvu, Profesorski samopomoči, Češkosl. in Bolgarski ligi itd.

Poslovlili smo se od moza, kakršnih slovenska intelektualna sredina ni mnogo premogla, naj tehtamo katero koli področje njegovega javnega dela. Do zadnjega časa je ohranil neverjetno vitalnost in strast do dela, kakor da bi se ne mogel otrestiti odgovornosti za stanje naše kulture. Da zadnjega je vodil obširno korespondenco, pisal, govoril, razmišljal in spremljal naše javno življenje kljub težkim skrbem, ki jih je imel s svojo telesnostjo. Ni mu ušla nobena količkaj važna novost s šolskega in pedagoškega področja, ves čas je zasledoval dogajanja v naši povojni literaturi, se zanimal za folkloro, slavistiko, za vsa pomembna vprašanja, ki so zadnja leta pretresala našo družbo in je do vseh zavzemal jasno, odločno stališče, ki je rastle iz njegovega izrednega osebnega bistva. V njegovih spisih in govorih je uveljavljal nek poseben esprit, ki ga je sam imenoval oblikovitost: originalen v besedju, dikciji in frazeologiji je znal ogrniti tudi najbolj preprosti zadevi, o kateri je pisal, plašč pomembne splošnosti. Z jasnim smislom za potrebe časa in naroda je v delu iskal in našel soglasje svojega duhovnega življenja.

Dr. Josip Tomišek se je rodil 4. marca 1872 na Slatini med Bočno in Gornjim Gradom trdnemu kmetu Portu. Iz samotnega, a prelepega planinskega okolja Zadrebčke doline je dvanajstletni Portov Joža odšel v gimnazijo v Celje in jo leta 1892 z bleščečim uspehom končal, tako da ga je nemški inšpektor v celjskem lokalnem listu slavil kot izreden primer. Odliko je imel v vseh predmetih, najmočnejši pa je bil v matematiki. Bil je izredno izurjen v telovadbi in se je l. 1895 na univerzi usposobil za telovadnega učitelja na srednjih šolah. Na univerzi v Gradcu je od l. 1892—1896 študiral slavistiko in klasično filologijo ter se usposobil za profesorja slovenščine, latinščine in grščine v tesnem sodelovanju s slavistom dr. V. Oblakom. Leta 1898 je promoviral za doktorja filozofije. Na celjski gimnaziji je učil že leta 1895, leta 1896 pa je kot suplent nastopil službo v Kranju. Tu je ostal do l. 1904, ko je odšel na študijski dopust v Berlin. Od jeseni l. 1904—1910 je učil v Ljubljani na I. drž. gimnaziji, nekaj ur pa tudi na nemški in na višji dekliški (poznejšem liceju). Leta 1910 je odšel v Gorico za ravnatelja na največji zavod v Avstriji z nalogo, da pripravi slovenske in laške paralelke. Nalogo je spretno in natančno izvršil, leta 1911 pa je odšel v Maribor in prevzel ravnateljske posle na tamošnji gimnaziji. Že leta 1912 je bil imenovan za člana deželnega šolskega sveta kot zastopnik srednješolskih profesorjev in za nadzornika telovadbe za slovenski in italijanski jug (Kranjska, Primorska, Istra, Dalmacija in Južna Tirolska). Ob zlomu Avstrije je od »sobote na ponedeljek« vzpostavil iz popolne nemške gimnazije popolno slovensko in pomagal otvoriti slovensko realko. V Mariboru je delal kot pedagog, šolnik, urednik in organizator javnega življenja. Ostal je tu do leta 1943, ko je bilo njegovo stanovanje zbombardirano. Nato se je preselil v Celje, kjer je po osvoboditvi še vedno javno deloval. Umril je v sanatoriju Emona v Ljubljani 22. marca ob tričetrt na štiri zjutraj.

Mitja Sarabon:

Pred pomladjo v gorah (1951)

*Tišina brez glasu in brez besed,
ko da umrle večne so menjave
veselja, žalosti, neba, narave —
in vse prekril je sneg in molk in led ...*

*Tišina v zemlji in nad njo — in mrak,
ki tke nenehno v svojo vezenino
človeka in žival in korenino,
prostora kroge, časov vseh korak.*

*Le v duše zadnjem dnu k duha obali
privijajo spoznanja se valovi
in péni se življenja šumotanje.*

*Z globin v globine misli vro slapovi
in le v očeh odseva lesketanje
in tiho spaja se s snega kristali.*

DRUŠTVENE NOVICE

Pok. dr. Josipu Tominsku je slovenska javnost izkazala poslednje časti 23. marca ob 16. uri na ljubljanskih Zalah, kjer je spregovoril o njegovem delu in njegovi osebnosti njegov dolgoletni sodelavec in prijatelj prof. Josip Wester, v imenu PZS pa se je od njegovih posmrtnih ostankov poslovil predsednik Fedor Košir, javni pravobranilec LRS, Pevski zbor sodnih nameščencev je zapel dve pesmi, nakar so krsto prepeljali v Celje in jo položili na katafalk v terminu zagrnjeni gledališki veži. 24. marca se je gledališka veža polnila s Celjani, ki so se hoteli posloviti od svojega častnega meščana, in z venci, ki jih je bilo čez 50. Ob 11. uri so se začele pogrebne slovesnosti. Komorni moški zbor pod vodstvom ravnatelja Glasbene šole prof. Egona Kuneja je zapel Gallusov koral, nakar je spregovoril predsednik Sveta za prosveto in kulturo prof. Anton Aškerc — v imenu MLO Celje-mesto, v imenu PZS in uredništva Planinskega Vestnika pa ravnatelj I. gimnazije prof. Tine Orel. Častno stražo ob krsti so imeli prosvetni delavci in zastopniki mesta in organizacij. Pogrebni spreved, ki se ga je udeležilo 5000 ljudi, posebno mladine, je krenil po Ljubljanski cesti na Stanetovo ulico, po Cankarjevi ulici in Teharsko in na pokopališče. Ob grobu je zapel mladinski pevski zbor II. gimnazije pod vodstvom tov. Vrečeta, v imenu kluba kulturnih delavcev mesta Celja pa se je od pokopnika poslovi Fran Roš, v imenu Opleševalnega društva njegov predsednik Rado Jenko, v imenu učencev iz Maribora pa ravnatelj mariborskega muzeja prof. Bogo Teply. Mesto Celje je s pogrebom nadvse dostojno počastilo spomin častnega celjskega meščana dr. Josipa Tominska.

III. redna skupščina Planinske zveze Slovenije v Mariboru. — 3. in 4. aprila se je v Mariboru vršila po dveh letih redna skupščina Planinske zveze Slovenije, slovenski planinski parlament. Ugledno PD Maribor s predsednikom ing. Friderikom Degnom na čelu, je poskrbelo, da so se zastopniki planinskih društev iz Slovenije oba dneva udobno počutili in odnesli iz štajerske metropole najlepše vtise. Skupščino so s svojo navzočnostjo počastili člani Izvršnega sveta podpredsednik dr. Marjan Breclj, dr. Zoran Poklič in državni sekretar dr. Danilo Dovgan. Uvodni govor je imel v soboto, 3. aprila ob 15. uri predsednik PZS tov. Fedor Košir. Govor približujemo v celoti. V prihodnji številki bomo v skrajšani obliki poročali o bogatem delu skupščine, predvsem pa sklepe, ki jih je skupščina sprejela na predlog komisij.

Svet gospodarjev. 28. II. t. l. je zasedal v prostorih Trgov. zbornice v Ljubljani Svet gospodarjev PD, ki ga je sklicala Gosp. komisija PZS. Zasedanja so se udeležili zastopniki 33 od skupnega števila 82 društev. Izostanek 22 društev, ki nima nikake postojanke, je razumljiv, ni si pa

mogoče razložiti, zakaj se zasedanja ni udeležilo ostalih 27 društev, ki se morajo vsa več ali manj boriti z gospodarskimi problemi. Zasedanje je vodil načelnik Gospodarske komisije tov. Skrajnar Tone, referate pa so podali tov. Sršen Vekoslav na splošno o gospodarskih problemih, tov. ing. Perko Nace o gradnjah v letu 1952/53 in predlog investicijskega načrta za dobo 1954/55, tov. Kavčič Rudi o knjigovodstvu PD-jev, iskanju novih finančnih sredstev ter o najemanju obratnih in investicijskih kreditov, tov. dr. Urbanc Anton o finančnih problemih Planinske založbe in Planinskega Vestnika, tov. Berden Vaslij o zemljiškooknjižni ureditvi imovine PZS ter tov. Dečleva Janko o spremembi pravilnika in navodil za gospodarsko poslovanje GO PZS in PD.

Po pregledu izvršenega dela na gospodarskem področju v razdobju 1952/53 je Svet gospodarjev sprejel vrsto sklepov.

IZ OBČNIH ZBOROV

Delo PD Javornik se je v preteklem poslovnem letu odražalo predvsem na gospodarskem polju, kar ugotavljamo tudi iz zapisnika občnega zbora tega društva, ki se je vršil dne 23. I. t. l. v Fizikurnem domu na Javorniku. Društvo je oskrbovalo tri postojanke, t. j. Staničevo kočo pod Triglavom, Kovinarsko kočo v Zaiski planini in kočo Pristavo v Javorniškem Rovtu, katero je šele dne 17. maja 1953 izročilo svojemu namenu. Vse kočice so bile aktivne zlasti pa Pristava, ki je izkazala din 160067.—, njena ekonomija pa din 35673.— dobička. Zahvala za tako dober finančni efekt vseh teh postojank in njihovo dobro oskrbo gre predvsem društvemu gospodarju tov. Wilmanu Janku, gospodarju Pristave tov. Isteniču Matiji, gospodarju Krme tov. Mikliču Antonu in gospodarju Staničeve kočice tov. Sušniku Jožetu in njenemu oskrbniku tov. Baragi Mirku. Obisk postojank ni bil najboljši. Članstvo je padlo od prvotnih 641 na 590. Odstopili so trije mladinci in 5 pionirjev, na novo pa je pristopilo 12 članov. Popolnoma pravilna je zato bila ugotovitev tajnika tov. Mirtiča, da je izgube pionirjev malomarnost pri organizacijskem delu, ker je šlo za važnejše gospodarsko torišče dela. Socialni sestav članstva je sledeči: 217 delavcev, 90 nameščencev, 2 kmeti, 30 dijakov, 55 mladincev, 79 pionirjev in 147 ostalih poklicev. Najmanj je mladine v starosti od 14—18 let, kar predstavlja komaj 10% celokupnega članstva. Društvo se je udeležilo v večjem številu proslave 60-letnice slovenskega planinstva v Vratih in proslave 50-letnice obstoja Gornjesavskih planinskih društev na Vršču. Organizirali so več sankarskih tekem iz Pristave na Javornik in zmagovalce nagradili s planinskimi slikami. Novih naročnikov za Planinski Vestnik so pridobili

46 tako, da ima društvo sedaj skupno 76 naročnikov. Največ zaslug ima pri tem tov. Mikljič Dragica. Adaptacijska dela kočje Pristava na Javorniškem rovču so sicer nekoliko zavrla tudi delo markacijskega odseka, ki pa je v glavnem le izvršil vsa na zadnjem obnem zboru planirana dela. Popolnoma pa se bo posvetil temu delu v tem letu, za kar mu je tudi društvo stavilo na razpolago kredit dinarjev 20.000.— Za predsednika društva je bil ponovno izvoljen marljiv in delavni tovarš Krajeec Franc.

Občnega zbora PD Kamnik, dne 24. I. t. l. se je udeležilo 70 članov. Zbor so pozdravili tov. Bučer Tone v imenu PZS, tov. Janko Alfred, predsednik MLO Kamnik in dr. Svetozar Frantar za TD Kamnik. Društveni predsednik tov. Benkovič Karl na zboru ni bil navzoč, ker je bil službeno zadržan, zato pa je bilo prečitano njegovo pismeno poročilo.

Alpinstični odsek je pokazal veliko dejavnost. Rakova rana odseka pa je bila pomanjkande potrebnih denarnih sredstev za opremo plezalcev. Že samo dejstvo, da stane oprema za enega alpista od 80.000 do 100.000 je bilo vzrok, da odsek zadnja štiri leta ni pridobil nobenega novega člana. Odsek šteje 12 članov, od katerih pa vsi niso več aktivni plezalci. Odsek je zelo aktivno sodeloval tudi v propagandi in zbral vse gradivo za kamniško jubilejno številko Planinskega Vestnika. Preplezali so več klasičnih smeri in nekaj težjih ponovitev, v zimski sezoni pa izvedli več daljših zimskih tur. V marcu so naredili tudi prvi zimski vzpon preko južne stene Kogla. Vsa svoja prizadevanja pa so usmerili v organizacijo odprave v švicarske Alpe, kjer so dosegli lepe uspehe. Denarna sredstva za to odpravo so dali poleg društva in PZS še MLO Kamnik in nekateri podjetja. Kljub precejšnjim denarnim sredstvom — nabrali so okrog din 140.000 — so morali živeti zelo skromno. Vrh Materhorna so dosegli 28. avgusta 1953. Povzpeli so se še na Mali Materhorn in z južne italijanske strani na Breithorn, visok 4125 m.

Markacijski odsek je le obnovil markacije na obeh poteh, ki držita na Stari grad in ju očistil razne navlake. Večje prizadevanje je pokazal gospodarski odsek, ki je končal z adaptacijo kočje na Kamniškem sedlu in v popolno zadovoljstvo planincev oskrboval kočjo Stari grad ter kočji na Kamniškem in Kokrškem sedlu. Z adaptacijo kočje na Kamniškem sedlu so pridobili novo prostorno obednico in več spalnic v zgornjih prostorih. Pod obednico pa so pripravili tudi zimsko sobo. Vse postojanke so se izkazale sicer aktivne, najslabše pa se je odrezala kočja na Starem gradu, ki je izkazala le din 7700 dobička. Poraja se vprašanje, če morda le ne bi kazalo to postojanko oddati Turističnemu društvu, ki naj bi jo s pomočjo MLO preuredilo v moderno turistično postojanko. Saj je sam nadzorni odbor prišel do zaključka, da ta postojanka ne vrši več one naloge, za katero je bila ustvarjena — namreč, da bi prav ta, ki naj bi bila najdonosnejša nižinska postojanka s svojimi presčki pomagala sanaciji njihovih visokogorskih postojank. Za kritje neporavnanih računov adaptacije kočje na Kamniškem sedlu je MLO prispeval din 591.000 subvencije, ki pa jo bo moralo društvo vrniti. Kočo na Starem gradu je obiskalo

2925, kočjo na Kamniškem sedlu 3100 in kočjo na Kokrškem sedlu 2419 obiskovalcev. Članstvo je nekoliko padlo in šteje danes 780 članov. Sklenili so predlagati skupščini PZS, da se jim dodeli v upravo dom v Kamniški Bistrici. Predlog utemeljujejo s tem, da bi z dodelitvijo tega doma sanirali društveno gospodarsko plat, sicer pa Kamniška Bistrica teritorialno itak pripada PD Kamniku. Predlagali so, naj bi vsak član PD postal naročnik PV. Za potrebe AO-ja je društvo določilo din 30.000.— kredita. Za predsednika društva je bil izvoljen tov. Koder Lojze.

Občni zbor PD Radovljica se je vršil dne 31. I. 1954 v kavarni Triglav. Udeležba članstva ni bila številna. Društvo je bilo v preteklem letu zelo marljivo in je doseglo lepe uspehe. Največjo dejavnost sta pokazala gospodarski in markacijski odsek. Vse svoje sile so predvsem usmerili v gradnjo Valvasorjevega doma pod Stolom (4180 m) ter na oskrbo Pogačnikovega doma pri Križkih jezicah ter Roblekovega doma na Begunjski, manj prizadevani pa so bili za vzgojna vprašanja. Nedvomno je to tudi vzrok, da je članstvo padlo na 894 članov. Na Planinski Vestnik je naročenih samo 89 članov in bi bilo priporočiti društvu, da tudi v tem pogledu stori potrebne korake. Po zgledu nekaterih inozemskih planinskih društev so hoteli uvesti na vrhu Stola samoprodajo razglednic, ki se pa ni obnesla. Pri prvem poizkusu so našli v skrinjici sicer še odgovarjajoče število razglednic in ustreznih znesek, ko pa so obnovili zalogo, je nekdo odnesel razglednice in denar. Potrebno bo pač še mnogo dela na vzgojnem področju, preden bo kulturna raven naših planincev dovoljevala tak način samoprodaje.

Obe postojanki sta aktivni. Pogačnikov dom je imel 1724, Roblekov dom pa 2517 obiskovalcev. Ogromne izdatke je imelo društvo s prenosi živil in pijač na obe postojanki. Da bi se oskrba Pogačnikovega doma pomenila, so se odločili, da bodo v bodoče ves material prenašali preko Sovatne in ne več preko Vršiča in iz Trente. Prep. pa bodo morali seveda popraviti to pot. Gradnja Valvasorjevega doma pod Stolom je že toliko napredovala, da bo v zgodnji spomladi dom že zasilno oskrbovan. Polno razumevanje za to gradnjo je pokazal OLO Radovljica, ki je tudi preskrbel vsa potrebna finančna sredstva. Za predsednika društva je bil izvoljen tov. Černe Božo, sicer pa so ostali v glavnem na svojih mestih vsi prejšnji funkcionarji. Na predlog delovnega predsednika tov. dr. Jakoba Prežerna je občni zbor izglasoval posebno zahvalo odstopivšemu predsedniku tov. Olipu Pavlu in gospodarju tov. Pavlinu Jožetu, ki sta vsa leta od osvoboditve aktivno sodelovala v društvu. Ob koncu pa je občni zbor poslal maršalu Titu pozdrave in čestitke k njegovi ponovni izvolitvi za predsednika republike.

Planinec PD Litostroj v Ljubljani so zborovali 28. I. 1954. Navzočih je bilo 46 članov. Društvo obhaja letos 5-letnico svojega obstoja in je edino društvo, ki še obstaja v podjetju Litostroj. Četudi je v dobi rekvizitov štele znatno več članov, jih ima danes še vedno 271, in to samo agilne in zavedne planince. Društvu se ni treba ukvarjati z gospodarskimi problemi, ker nima postojanke, zato pa je njegova

dejavnost toliko večja na ostalem delovnem področju. Izvedlo je 24 skupinskih izletov, se udeleževalo z močnimi delegacijami vseh večjih planinskih manifestacij, skrbelo za razna predavanja in pridno zbiralo naročnike za Planinski Vestnik. Uspeh ni izostal. Od 8 naročnikov v letu 1952 so je število naročnikov zvišalo do konca leta 1953 na 104, obetajo pa še vedno nove naročnike. Vsekakor zelo lep uspeh, h kateremu moramo društvu samo čestitati.

Alpinistični odsek šteje 9 članov, od katerih pa dva nista več aktivna. Izvršil je 13 tur in 37 vzponov, od tega enega prvenstvenega, pet zimskih in 14 smučarskih. K dobri organizaciji društvenega dela znatno prispevajo poverjeniki, ki jih ima društvo v vseh oddelkih tovarne in jih je vseh skupaj 8. V tekočem letu bodo skušali vključiti v svoje vrste še več mladine in delavstva, resno pa bodo pričeli razmišljati tudi o gradnji bivalca. Potrebna denarna sredstva naj bi našli s sodelovanjem podjetja in sindikata, računajo pa tudi na pomoč PZS.

Predsedniško mesto je bilo ponovno zaupano tov. Smerajcu Marjanu. V imenu PZS je občni zbor pozdravil funkcionar tov. Sršen Vekoslav. Ob zaključku je sledilo zelo uspešno skriptno predavanje tov. Janka Blažaja o Julijskih in Kamniških Alpah.

Občni zbor PD Gornji grad se je vršil dne 31. I. 1954 v prostorih planinske sobe pri Veršniku. Od 240 članov, kolikor jih šteje društvo, se je zboru udeležilo 82 članov. Občni zbor so pozdravili zastopniki ZKS, LMS, ZB NOV, KUD-a, TD Partizana, Lovske družine, Občinskega ljudskega odbora ter Ljudske milice, PZS pa je poslala brzojavne pozdrave.

Kakor ugotavljamo iz predloženih poročil društvenih funkcionarjev, je bilo društveno delo razgibano in piodno. Članstvo je v preteklem letu sicer nekoliko nazadovalo, vendar pa v glavnem na rovaš novoustanovljenega planinskega društva Solčava, s čimer je društvu odpadla skupina v tem kraju, poleg tega pa še skupini v Lučah in Novi Stitli. Propagandni odsek je organiziral dvojje planinskih predavanj — predaval je znani alpinist tov. Debeljak iz Celja — sodeloval pri planinski štafeti, priredil tri družabne večere, maškerado, izvedel več skupinskih izletov ter organiziral proslavo ob otvoritvi planinskega zavetišča na Menini planini. Člani društva so izvedli s tremi ponovitvami spevoigro, katere čisti dobiček so poklonili gradnji nove koče na Menini planini. Pozabili tudi niso na poslednje bivališče soustanovitelja svojega društva pok. Kocbeka, katerega grob stalno negujejo. Ob 60-letnici slovenskega planinstva se mu je poklonil celotni odbor in mu položil lep venec planinskega cvetja. Ob tej priliki so priredili tudi manjšo razstavo planinske literature in planinskih slik z originalno fotografijo pok. Kocbeka. Delaven je bil tudi markacijski odsek, ki ima na skrbi 12 poti v skupni dolžini 63,5 km. Na raznih mestih so namestili 12 orientacijskih tabel. Mnogo pa so se bavili tudi z gospodarskimi problemi, saj že nekaj časa marljivo zbirajo gradbeni material za novo kočo na Menini planini. Vrednost doslej zbranega gradbenega materiala in vloženega dela za to postojanko znaša že din 672.500.—, medtem ko so v planinsko zavetišče, ki

so ga lansko leto otvorili skupno s pašniško zadrugo, investirali lastnega denarja din 27252.—. Poleg tega so člani izvršili pri ureditvi zavetišča 55 in pri prvih delih za gradnjo nove koče 190 prostovoljnih delovnih ur. Poagitali so nekoliko tudi za Planinski Vestnik, ki ima med člani samo 13 naročnikov. Upajamo, da se bo društvu tudi pri tem izkazalo in na prihodnjem občnem zboru objavilo več naročnikov.

PD Majšperk je izvedlo občni zbor dne 19. I. t. l. v knjižnici TVI v Majšperku. Društvo po štirih letih obstoja šteje 98 članov. Ker društvo ne oskrbuje nikake koče, mu je prihranjeno reševanje gospodarskih problemov in se zato izživlja predvsem v organiziranju skupinskih izletov. Izvedli so vrsto izletov na Notranjsko (Nanos-Postojnska jama), na Pohorje, v Savinjske Alpe, v Julijce, na okoliške vrhove (Donauška gora, Boč), kakor tudi na vrhove sosednje Hrvaške (Ravna gora, Ivanščica, Kalnik). Za organizacijo izletov so našli polno razumevanja pri Upravi Tovarne vojenih izdelkov, upravnem odboru TVI, še posebno pa pri tov. direktorju Jeretu, ki je sam vnet planinec. Število naročnikov na Planinski Vestnik so povečali trikratno. Danes je že skoraj vsak drugi član društva tudi naročnik. Za trdno pa upajo, da bodo to število zvišali. Ob priliki izletov pa so tudi markirali in čistili pota. Za predsednika društva je bil ponovno izvoljen tov. Kelner Franjo.

Društveno delo PD Mengeš v preteklem letu je bilo zelo razgibano in so bili temu primerno doseženi tudi uspehi. Iz poročil, ki so jih podali na svojem občnem zboru dne 24. I. t. l. društveni funkcionarji, je razvidno, da je dom na Gohovcu že pod streho in da bo 1. maja t. l. že slovesno otvorjen in izročen v uporabo. Za društvo, ki obstaja šele dve leti, lep uspehi! Konec leta 1952 je bilo komaj 141 članov, do konca leta 1953 pa se je dvignilo na 255. Porast članstva beležijo v glavnem le pri pionirjih in mladincih. Vključili bodo v društveno življenje še mladino iz vajeniške šole. Imeli so tudi več predavanj s filmi ali diapozitivi, ki so vsa odlično uspela in bila zelo dobro obiskana. Pozabili tudi niso na skupinske izlete, ki se jih je udeleževala predvsem mladina. Društvo je v stalnem stiku z ljudsko oblastjo in predstavniki političnih organizacij in je za svoje težave pri vseh vedno tudi našleto na polno razumevanje in pomoč. V propagandne svrhe je društvo namestilo lično izložbeno omarico, kjer se poleg objav za prireditve obvestila za prostovoljno delo itd., priobča tudi društvene novice ter razne zanimivosti iz planinskega sveta v obliki fotografij, razglednic, skic in člankov. Eno izložbo so namenili tudi propagandi za Planinski Vestnik. Dalje so organizirali več delovnih akcij pri gradnji doma, kjer so vedno prednjačili člani upravnega odbora. Posebno je pohvaliti tovariša Šimenca Pavla, ki ni nikdar zamudil niti ene udarniške akcije. Razveseljivo je dejstvo, da nam je PD Mengeš hkrati z zapisnikom občnega zbora poslalo tudi naslov 19 novih naročnikov na Planinski Vestnik. Posnemajte!

Novi odbor bo tudi nadalje vodil dosedanji predsednik tov. Mulej Jože.

PD Gozd Martuljek je dolgo časa previjalo težko krizo. Občnega zbora ni sklicalo že dve leti, odbor se že davno ni več snajal k sejam, članarine ni nihče pobiral. Planinsko kočjo na Gozdu na Vršiču, ki je izkazovala že dokaj visok deficit, je PZS društvu odvzela in jo izročila PD Kranjska gora, poravnala pa je iz svojih sredstev tudi vse deficit. Društvu je nasvetovala, da čimprej skliče svoj občni zbor in izvoli delovne ljudi v svoj odbor ali pa razpusti društvo in se vključi v PD Kranjska gora. Potrebno po poživljalni dela v društvu so občutile kmalu tudi tamošnje krajevne množične organizacije, ki so sestavile iniciativni odbor za sklicanje občnega zbora PD Gozd Martuljek in na dan 19. I. t. I. sklicale občni zbor. Od prejšnjega upravnega odbora se je občnega zbora udeležila samo blagajničarka ter tov. Klandrova iz nadzornega odbora. Zaradi tega tudi ni bilo podano nikako poročilo društvenih funkcionarjev. Občni zbor je vodil tov. Pintar Jože ml. Soglasno so se izrekli proti razformiranju društva in izvolili povsem nov odbor, ki ga bo vodil tov. Robič Jože, medtem ko je bil za tajnika izvoljen tov. Pintar Jože star. Odbor si za tekoče poslovno leto ni naložil nikakih konkretnih nalog. Ker odbor ne ve, kdo vse je včlanjen v društvo, se je novoizvoljeni blagajnik zavezal, da bo osebno obiskal vse prebivalce in pobral članarino od onih, ki se bodo izrekli za vstop v društvo. Dalje so sklenili, da bo smel postati član njihovega društva samo oni, ki stalno biva na njihovem področju, oz. ima na tem področju svojo hišo. Sklenili so tudi predlagati skupščini PZS, da jim dodeli v upravo Lipovčve kočjo v Martuljku. Razpravljali so o zaščiti nacionalnega parka v Martuljku, kar velja za Martuljek že od leta 1949.

PZS je zastopal tov. Bučar Tone, OLO Radovljica predsednik tov. Kristan Milan. Udeležil se ga je tudi Joža Cop.

Občnega zbora PD Kranjska gora dne 24. I. t. I. se je udeležilo le okrog 30 članov, razven tega pa še zastopniki PD Rateče, Mojstrana in Jesenice. Društvo je v zvezi z gornjesavskimi društvi proslavilo 50-letnico svojega obstoja na Vršiču. Ker tedaj društvo nekaterim članom ni moglo podeliti častnih diplom, so to storili na občnem zboru. Častno diplomu so prejeli tov. Klofutar Peter, ki že 47 let deluje v društvu, tov. Smolej Franc, ki je najstarejši član društva in je svoječasno zbiral prostovoljne denarne prispevke za gradnjo Tičarjevega doma na Vršiču in tov. Sefman Karl, dolgoletni društveni sodelavec, ki se še vedno živahno zanima za društveno življenje, čeravno že dalj časa ne biva na njihovem teritoriju. Tov. Klofutar pa je bil za svoje planinsko delovanje na proslavi 60-letnice v Vratih odlikovan od PZS tudi s srebrnim častnim znakom. Nabavili so 22 novih posteljnih mrež, s železnih postelj in 33 odej ter za vse skupaj izdali din 159.000.— Sredstva za nabavo tega inventarja so dobili iz svojih postojank, ki so jih proti sklepu skupščine PZS oddali v zakup. V to so bili pristijeni, ker jim je njihova kalkulacija pokazala, da je ta način upravljanja vsekakor rentabilnejši. Vrnili so PZS tudi vsa obratna sredstva. Medtem ko se na-

haja kočja na Gozdu v dobrem stanju in je Mihov dom večkrat premajhen in bi potreboval predvsem ločeno spalnico, je kočja v Krnici v zelo slabem stanju in je nujno potrebna popravila. Koča bo razpaila, če se društvu ne bo posrečilo dobiti potrebnih investicij. Društvena propaganda ni bila uspešna. Ugotovili so, da bodo morali posvetiti vsakogar več pažnje vključitvi in vzgoji mladine in za njo organizirati čim več skupinskih izletov. Govora je bilo tudi o zopetni vzpostavitvi postaje GRS v Kranjski gori, ki naj bi jo organiziral tamkajšnji AO.

PD Idrija je dne 24. I. t. I. podalo obračun svojega dela ob navzočnosti 51 članov. V svojem poročilu se je društveni predsednik tov. Jeram zahvalil vsem sodelavcem za sodelovanje, pohvalil tov. ing. Gantarja, ki si je zelo prizadeval pri gradnji kočje na Hleviški planini. Zahvalili se je tudi kolektivnu rudnika živega srebra in Gozdni upravi v Idriji za vso materialno pomoč, ki sta jo dala društvu. Grajal pa je LO MO Idrija, ki za njihovo delo doslej ni pokazal nikakega razumevanja. Društvu je uspelo pritegniti mladino, ki zavzema danes 38% celokupnega članstva. Živahno je bilo delo propagandnega odseka. Samo proslave 60-letnice slovenskega planinstva v Vratih se je udeležilo 83 članov društva, med njimi tudi najstarejši člani. Dostojno je društvo proslavilo 50-letnico svojega obstoja in med drugim organiziralo razstavo, ki je pokazala ves razvoj idrijskega planinstva. Število naročnikov na Planinski Vestnik so dvignili od 21 na 70. Članstvo je padlo od lanskoletnih 481 na 437 — v glavnem zaradi ukinitve Rudarske industrijske šole. Izvedli so vrsto izletov v Julijce in Savinjske Alpe ter k svojim postojankam, v počastitev 10. obletnice primorskih brigad na Okroglici pa je odšlo večje število planincev peš preko Otlice, Predmeje, Cavnja in Kuceljna, druga skupina pa je napravila isto pot iz Okroglice nazaj v Idrijo. Za razvedrilo sta bila prirejena dva plesa v Idriji in Sp. Idriji. Propagandne članke so objavili v dnevnem časopisju in Planinskem Vestniku. Tesne stike so navezali s PD Trst, katerega člani radi zahajajo predvsem na Javornik. Med letom so formirali tudi 15-članski alpinistični odsek. Spomladi so pričeli z gradnjo nove kočje na Hleviški planini, ki je bila jeseni že pod streho. Marljivi člani so izvršili preko 5000 ur prostovoljnega dela. Markarijski odsek se je prav tako izkazal pri svojem delu in samo pri manikiranju opravil 250 prostovoljnih delovnih ur. Odsek vodi nadzor nad 15 markiranimi potmi. Na novo je markiral pot na Jelenk in sicer po severni strani iz glavne ceste Idrija—Most na Soči, na prošnjo občinskega odbora ZB Idrija je pa tudi markiral poti in dohode iz vasi Vojsko v Tiskarno Slovenije in na Partizansko grobišče na Vojsčici. Sklenili so, da bodo v tem poslovnem letu dokončali z deli na Hleviški planini, preskrbeli pitno vodo na Javorniku, adaptirali postojanko na Sivki, ki je najaktivnejša njihova planinska postojanka, priredili skupinski izlet na proslavo 20-letnice Planice v Planici, organizirali sanjske tekme iz Kovačevega rovta, organizirali čim več izletov in dokončali transverzalo na svojem področju.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Rudolf Skuhra: Sturm auf die Throne der Götter (Naskok na prestole bogov). Založba Heinrich Schefler, Frankfurt a/Main, 1952. Na zunanaj po svoji opremi, lepem papirju, tisku, odličnih ilustracijah in skicah odlična knjiga je po svoji navdse bogati vsebini še lepša. Naslov sam nam pove, da obravnava ekspedicije v Himalajo, na njene najvišje zemeljske vrhove, kjer po veri domačinov prestolujejo bogovi, ki svoje prestole obupno branijo z velikansko oddaljenostjo od kulturnih središč, z dežjem, monsumi in z divjimi snežnimi viharji, ki jim človek skorajda ni kos. Knjiga opisuje samo uspehe in neuspehe različnih odprav od leta 1921 do 1950.

Na podlagi avtentičnih poročil udeležencev in resne planinske literature opisuje pisatelj brez hlastanja za kakimi efekti vse poizkuse zadnjih tridesetih let v živahni in lepi besedi in nam tako živo predstavlja vse tiste neizmerne napore, ki so veljali toliko življenj, da so bili z dragocenimi izkušnjami, ki takrat sicer niso dovedle do najvišjih vrhov, v letu 1953 doseženi najvišji mogoči uspehi: Everest, Nanga-Parbat in nekaj preje Anna-Purna. Bereš knjigo, bereš jo in se ne moreš ločiti od nje, čeprav nisi planinec. Nič ni pisatelju zameriti, če nekoliko obširneje obravnava različne nemške odprave — saj nikjer s hvalo ne pretirava — kajti tukaj so mu bili viri najbližji in doseženi uspehi tudi veliki. Vsak bralec po teh opisih prav lahko sledi vsem kolonom iz Darjeelingu preko štiri tisoč in več visokih prelazov iz Indije v Tibet, iz Kalkutte v Srinagar v Kašmiru do Nanga-Parbata. Velikih zmag ne pripisuje samo belemu plemenu. Morda je to redka knjiga, ki slavi tudi nosače domačine iz rodu Šerpa, ki so se od navadnih kulijev v letu 1921 razvili v prave planince: tudi oni so hoteli, da se dosežejo vrhovi,

bili so v najvišjih legah le še tovariši in so si postavili najlepši spomenik v zgodovini osvajanja osem tisočakov, ko so trije od njih ob priliki naskoka na K 2 leta 1939 darovali življenje, da rešijo življenje enega sahiba-belca, gospoda.

Danes, ko je padel Everest in ko je prvič stopila človeška noga na vrh Nanga-Parbata, se lahko napravi bilanca do leta 1950 dosežnih višin in darovanih življenj kar po poglavjih knjige same: Everest, Kangčenzonga ali kratko Kanč, Nanga-Parbat, Anna-Purna in K2. Slika je sledeča:

1. Everest. Poizvedovalna ekspedicija 1921, doseženo severno sedlo 1800 metrov pod vrhom, žrtev dr. Kellas. Odprava 1922, dosežena višina 8320 metrov, žrtev 7 domačinov. — 1924, dosežena višina 8600 m, žrtvi Mallory in Irvine. — 1933, dosežena višina 8570 m. — 1936 in 1938, dosežena višina 8160 m, brez žrtev. Vse to so bile angleške odprave in pri odpravi 1938 nastopa kot udeleženec danes tako slavljeno Šerpa Tensing.

2. Kangčenzonga (Kanč), 8603 m. Tukaj prevladujejo Nemci, ki so dosegli 1929 višino 7020 m, mešana odprava 1930 pa 7459 in premagala mimogrede štiri sedemtisočake, potem ko vrha ni mogla zavzeti. 1931 so Nemci sami dosegli 7360 m, potem ko so ugotovili, da vrha v dosedanji smeri zaradi velikega snežnega previsa ni mogoče osvojiti. Žrtev Hermann Schuller in en domačin.

3. Nanga-Parbat, 8125 m. — Tudi tukaj prevladujejo Nemci. Že 1895 je tukaj brez sledu izginil Anglež Mumery z enim domačinom, mešana ameriško-nemška odprava 1932 z Merklom in Aschenbrennerjem, je dosegla s taboriščem VI višino 6800 m brez izgub, nemška 1934 z Merklom, Aschenbrennerjem, Wielandom Schneiderjem, Welzenbachom in Drexlom pa okrog 7700 m. Število žrtev pa je bilo v tem primeru nezaslišano:

Poleg šestih domačinov so našli smrt člani odprave Drexel, Wieland, Welzenbach in Merkl. Še hujše izgube je imela nemška odprava 1937, ki je sicer dosegla 6690 m, izgubila pa je devet nosačev in udeležence odprave Hartmanna, Pfefferja, Wienu, Fankhauserja, Mühlritterja in Göttnerja. Njih taborišče je zasul plaz. Nemški odpravi 1938 in 1939 sta izkopal 8 nosačev iz leta 1934 in truplo Merkla. Dosegli so višino okrog 7000 m, v glavnem pa so se omejili na iskanje novih potov. Ni čuda, če se proslavlja danes zmaga nad tem vrhom nič manj od zmage nad Everestom, ki toliko žrtev ni zahteval.

4. Anna-Purna, 1950 premagani prvi osemtisočak, je bil domena Francozov. Naši bralci so o tem bili dovolj obveščeni.

5. K2-8611 m (osem metrov višji od Kanča, če je meritev pravilna). — Že pred približno 50 leti je vojvoda Abruški dosegel nekako 6400 m, Francozi 1936 že 6720 m, 1938 Američani 7925 m in isti 1939 z Wiesnerjem 8380 m. Ta odprava je zahtevala žrtve Wolfeja in treh nosačev. — O tem, kakšen je ta vrh, kaj pomeni njegovo osvajanje in o odpravi 1939 smo obširneje že poročali (PV 1953, str. 189) in se ti podatki krijejo s podatki v tej knjigi.

Po osvojitvi Everesta in Nanga-Parbata bodo na razpolago bogate izkušnje za bodoče odprave, katerih cilj bo verjetno Kanč in K2.

Dr. Pr.

Letopis avstrijskega alpskega društva 1952 (Jahrbuch des Österreichischen Alpenvereines 1952, Universitätsverlag Wagner, Innsbruck), ki smo ga s precejšnjo zakasnitvijo nedavno prejeli, je v vrsti enakih letnih publikacij že 76. knjiga, ki jo je izdala ta planinska organizacija. Letopis je po obsegu nekoliko skromnejši, kot predvojni letniki (ima le 188 strani), toda po zunanji opremi, slikovnem materialu, priloženih zemljevidih in vsebinsko tehtnih in aktualnih člankih dostojno predstavlja visoko alpinistično in literarno raven avstrijskega in nemškega alpinizma. — Prvi štirje članki nas vodijo v inozemska gorovja: H. Wiedersich poroča o znanstveni odpravi sekcije Göttingen Nemškega Alp. društva in geografskega instituta univerze Göttingen v

Maroko, pri čemer so alpinisti raziskali tri glavne gorske skupine Visokega Atlasa, Džebel Toubkal (4165 m), na katerega se je tudi Slovenec dr. Reya že povzpel, glcj, Gore in ljudje 1946, str. 165. M'Goun 4071 m in Ayachi 3757 m, ter nekatera vmesna gorovja, medtem ko so znanstveniki preučevali v glavnem geološke probleme, poledenitve, snežne meje itd. — Paul Naber podaja pregled etiopskega gorskega sveta, ki ga je spoznal kot član Hartlmaier-jeve vzhodno afriške ekspedicije v l. 1939.

— Abesinija ima po njegovem poročilu vse polno izrazito plezalskih gora, 500—1000 m visokih navpičnih sten v monolitnih zvonikih, stebrih in roglijh gorovij tik Adu (Damo Galila, 2560 m, Sematitā, 3024 m) itd. Štiritisočaki v Abesiniji niso redki (Abuma Jozef, 4190 m, Čoké, 4153 m, Gugé, 4200 m ob jezeru Margerita, Enkwoló, 4340 m v deželi Arussi itd.).

— Posebno zanimanje popotnikov pa vzbuja skupina Ras Dašan v provinci Semien-Tselemti, kjer stoji vrh Ankvuā, 5050 m, ki je najvišja vzpetina v Abesiniji; prvi jo je zmagal ital. konzul Romegialli leta 1936. — V krajšem sestavku obravnava Walter Kluge pristop na Kilimandžaro od severne strani. — Zelo zanimiv in dokaj izčrpen pa je članek Hellmuta Schöner-ja o sovjetskih odpravah v Pamir in Tienšan v letih 1928—1947. — Pisatelj je podal v njem dober pregled sovjetskega alpinizma v tem razdobju, dva čudovita posnetka Pik Lenina (7127 m) in Pik Stalina (7495 m) in dva zemljevida nazorno pojasnjujeta skrbno sestavljeno zgodovinsko gradivo. Iz tega pregleda je jasno razvidna razvojna linija sovjetskega alpinizma, ki je v početnih fazah forsiral množičnost vzponov in znanstveno-raziskovalno delo učenjakov, katerim so bili pridelnjeni alpinisti kot nekakšni »postreščki«, katerih glavna naloga je bila, spraviti znanstvenika tja, kamor brez pomoči alpinistov ne bi mogli priti; značilna je tudi klasifikacija alpinistov po izvežbanosti in prestanih izkušnjah v alpiniste USSR 1. stopnje, 2. stopnje itd., kar ne ustreza našemu pojmovanju, a je imelo važno posledico, da so se smeli udeleževati najtežjih odprav le mojstri alpinizma in da je bilo zato število nezgod sorazmerno

zelo majhno. Glavni uspehi sovjetskega prizadevanja v Pamirju in Tienšanu so znani: Vzpon na Pik Lenin, ki so ga zmagali le nemški člani rusko-nemške ekspedicije iz l. 1929, med njimi tudi napol Slovenec Erwin Schneider, dalje prvenstveni vzpon na Pik Stalin, najvišji vrh Sovjetske zveze, ki ga je izvedel najboljši sovjetski alpinist I. M. Abalakov, pomembna odkritja mnogih prelazov, ledenikov in manjših vrhov ter mnogo drobnega dela na polju mineralogije, topografije, geografije, geologije, meteorologije, zoologije, botanike in rudosledstva (n. pr. važno odkritje dragocenega molibdena v masivu Talgar leta 1940). — Alpe so zastopane z opisom vzpona na štiritisočake Berner Oberlanda (Heinrich Klier) z zelo lepimi posnetki, plezalnimi turami v Bergellu, v Alpah med Ortlerjem in Bernino ter težkimi in najtežjimi plezalnimi vzponi v Wilder Kaiser (Fleischbank, Totenkirchl itd.), katerim je priložen tudi zgodovinski pregled vseh prvenstvenih plezalnih tur v tem gorovju od leta 1919—1952. — Slede podobni plezalni opisi iz Civette in spomini Hermanna Buhla (zmagovalca na Nanga Parbatu), spomini na težavne plezarije v Dolomitih. — Jako poučna so izvajanja o prehrani gornika, ki jih je na osnovi dolgoletnih izkušenj napisal univ. profesor dr. Arnold Durig; pisatelj obravnava v poljudni obliki ne le hranilno vrednost raznih jedil, temveč daje tudi umestne nasvete o pijačah, o samostojni pripravi jedil, o njih množini in kakovosti, o kon-

servah, termoskah itd. — Zaključni članki se pečajo z gorskimi filmi, ki jih pisatelj Alfonz Plankensteiner deli na gorskokulisne, na gorsko razpoloženske filme in gorskofilmske drame; z izkušnjami in razvojnimi možnostmi pri uporabi lavinskih pov ter z etnografskim in memoarskim drobižem. Letopisu sta priložena dva zemljevida: Pregledna karta Hochschwaba 1:25 000, ki spada med redne letne izdaje Avstr. in Nemškega Alpenvereina in v odlični tehniki podaja po današnjih pojmih dovršeno sliko terena, in zemljevid planinskega zavetišča Vzhodnih Alp, ki v treh barvah ponazoruje stojišča in porazdelitev planinskih koč in domov v vzhodni polovici alpskega ozemlja: z rdečo barvo so zaznamovane avstrijske in nemške koče, z modro zavetišča »prijateljskih« inozemskih planinskih društev in z zelo slabo vidno temnorjavo barvo koče vseh drugih planinskih organizacij (med te spadamo tudi mi) in zasebnih lastnikov. — Ne morem kontrolirati, ali so navedbe o nemškem, avstrijskem in italijanskem ozemlju izčrpne in točne, v slovenskih Alpah so pa zaznambe jako nepopolne in zastarele, saj n. pr. koče na Pohorju in v Zasavju sploh niso navedene, medtem ko jih v Jul. Alpah, v Savinjskih planinah in v Karavankah mnogo pogrešamo. Tudi imenoslovje je mešano in zmešano, poleg pravih slovenskih imen najdemo še vedno Prassberger Alpe, Deschmann Hütte, Isonzotal, Veldezer See, Bachergebirge, Steiner Alpen itd., itd.

Dr. A. B.

RAZGLLED PO SVETU

Pomen imenoslovja goratih predelov poudarjajo mnogi voditelji inozemskih planinskih društev. »Saxa loquuntur« — gore govore o zgodovini zemlje, pa tudi nomina loquuntur, imena govore o človeku, ki je doslej živel v gorah.

Dr. Karl Blodig, ki živi 95 let star v Bregenzu, je 70 let član AV in se je v svojem dolgem življenju povzpел na vse alpske štiritisočake.

Klasične ture niso samo ture iz nedanjen dni, marveč so lahko tudi tipične, značilne ture sodobnega časa. Dr. K. Hausmann, oboževalec Lea Maduschke in Tonija Schmida, šteje za take klasične ture tri, ki drže na »klasične« vrhove. Greben Zmutt na Matterhornu kot tip »stare« kombinirane ture v Zap. Alpah, jugovzhodni raz na Guglia di Brenta, »stolpa vseh stolpov« in jugovzhodni raz Velike Bischofsmütze v Dachsteinu kot prototip najtežje tehnične plezarije.

Kraške pojave v Apneniških Alpah obravnava F. Lobbichler v lanski oktobrski številki »Bergsteigerja« in jih ponazoruje z lepimi fotografijami iz Vzhodnih Julijcev. Številka prinaša slike Triglava in njegove sosesčine, Komne in Krna, slike škrap, vrtač, žlebičev in sifonov iz našega gorskega sveta.

DAV (Nemški Alpenverein) ima 114 000 udov in 252 sekcij. Skupščina se je vršila v Bad Reichenhallu in se je s posebno resolucijo na bavarsko deželno vlado izrekla zoper gradnjo novih žičnic in vzpenjač v visokih gorah in za omejitev avtomobilskega prometa, saj so gore poslednje zatočišče, kjer moderni človek lahko še najde osebnost prostost, osvježujočo prirodno lepoto in tihoto. To je tudi pomembno za razvoj tujskega prometa, torej tudi gospodarsko utemeljeno. Spričo 300 smrtnih nesreč v Alpah v l. 1953 se DAV obrača na vse vzgojitelje, društva in odseke, naj mladini neprestano zabičujejo, kakšnih tur se lahko lotevajo: takih, ki so jim kos

s svojimi sposobnostmi in s svojo opremo. DAV noče biti podjetje za ekspedicije. Managerstvo v alpinizmu ni dobro. DAV bo čuval tradicije pravega, romantičnega gorništvva. — Vsi člani DAV so zavarovani za primer nesreč za transportne stroške za 300 DM, za smrtno nesrečo za 600 DM, za primer invalidnosti pa za 3000 DM. DAV ima recipročne pogodbe z ÖAV, CAI, s PZS, OAK. Na njihovo glasilo je naročenih komaj 5—10% članov posameznih sekcij.

Eiger je 22. avg. 1953 spet terjal dve žrtvi. Uli Wyss in Karl Heinz Gonda, prvi Švicar, drugi Nемец iz Vzhodne Nemčije, sta priplezala že do »pajkas«, ga preplezala in bivakirala drugič 200 m pod vrhom, kjer ju je zajel snežni vihar. Kljub temu sta dosegla greben, pa se podala spet v severno steno, najbrž zaradi opasti na grebenu. 30 m pod vrhom ju je vzel plaz.

Uli Wyss je bil eden najboljših švicarskih plezalcev in ud monakovske sekcije »Bergeist«. Gonda je emigriral iz Vzh. Nemčije največ zaradi gora. V lanskem poletju je plezal severno steno Velike Zinne in sev. zap. steno Civette sam.

Novo reševalno pripravo sta izumila Francoza M. Soden in dr. Jaudel. Gre za nosila iz lahke kovine, v katerih bo ponesrečenec lahko popolnoma iztegnjen in ne bo čutil nobenih sunkov in pretresov pri transportu. Nosila se pritrjujejo na pleča reševalca, toda tako, da jih reševalec ne čuti in mu ne ovirajo rok pri plezanju. Kakor Marincrjeva priprava so tudi ta nosila na jeklenem kablu.

Protiv spominskim ploščam v gorah piše Hellmut Schöner v lanski novembrski številki Bergsteigerja, češ, najlepša lastnost planinca in alpinista je skromnost. Naj se zadovolji s pokopališčem, če ga je zatela smrt v gorah! Pomisliti je treba, kakšna bi bila podoba sten v Gesäuse, Wilder Kaiser, Watzmannu, če bi vsak pone-

srečenec dobil ploščo tam, kjer se je ponesrečil. Na stotine plošč bi jemalo korajžo in veselje po lepih smereh. Čemu bi tudi vsakomur, ki se ponesreči na cesti v Münchenu, ne vzdali plošče? Schöner se boji teh »znamenj« zato, ker število plezalcev in s tem seveda število ponesrečencev v Alpah leto za letom raste.

Nemško-avstrijska ekspedicija v Karakorumu se pripravlja za l. 1954. Vodil jo bo Mathias Rebitsch iz Innsbrucka. Podprle jo bodo — prvič soglasno — vse tri merodajne organizacije: DAV, ÖAV in nemška himalajska ustanova. Rebitsch se je udeležil Bauerjeve ekspedicije na Nanga Parbat l. 1938 in bil l. 1952 v Cordillerah. Drugi udeleženec, drug. Erwin Schneider iz Halla na Tirolskem, je znan kot »zbiralec sedemtisočakov« in je bil l. 1934 na Nanga Parbatu, v Pamirju in na Cordillerah. V ekspediciji bodo tudi znanstveniki: geograf dr. Pillewitzer, geofizik dr. Wienert, sedaj v pakistanski službi, geofizik Erwin Schneider itd. Za ekspedicijo so že določeni zdravniki dr. Paul Bernett, Anderl Heckmair, Gerhard Klamert, Ernst Klause, fotograf, Sepp Maag, Adolf Meyer. V Karakorumu je pet osemtisočakov od štirinajstih, ki jih poznamo, število sedemtisočakov pa je večje od vseh v ostali Himalaji. Glavni cilj ekspedicije je Gasherbrum II (8035) v Baltoro-Karakorumu, ki ni pretežak in ne plazovit. Drugi vrhovi, ki pridejo v poštev, so: Broad Peak (8047 m), Hidden Peak (8068 m) in po event. sprazumu z Amerikanci tudi K2 (8611 m). Stranski cilji ekspedicije: Baltoro-Skyang Kangri (7544 m), Gasherbrum VI z juga (7190 m), Gasherbrum V (7121 m) in prelazi zapadno od Savojskega ledenika. Znanstveni cilji ekspedicije obstoje v glaciologiji in kartografiji Karakoruma ter v geofizikalnih študijah.

Namen ekspedicije je, »da nemški himalaizem povede na pravi tir«.

Na K2 se odpravljajo tudi Italijani pod vodstvom prof. Arditia Desia.

Spominsko slovesnost v čast dr. Kugyja so imeli 11. okt. 1953 tudi italijanski in avstrijski planinci v Ovčji vasi (tega imena sicer niso omenjali ne prvi ne drugi, oni poznajo le Valbruno in Wolfsbach). Odkrili so mu spominsko ploščo v hiši Antona Oltzingerja, ki je umrl l. 1928. Na

čelnik sekcije ČAI Trst, dr. Chersi, je pozdravil zastopnike: dr. Paula Kalteneggerja, zastopnika beljaške in celovške sekcije ÖAV, beljaških »Naturfreunde« (R. B. Blatnik in Kugyjeve dunajske sorodnike ter razne prijatelje. Chersi je očrtal Kugyjevo osebnost in poudaril »preprostost spominske plošče v Ovčji vasi, ki pa spominja na Kugyja prav tako kakor spomenik v Trenti, čigar tvorec, pa če bi tudi bil največji mojster, bi imel mnogo truda, preden bi obrazil Kugyjeve poduhovljeni obraz in fine roke virtuozov.« Napis na spominski plošči se glasi: »La sezione di Trieste del Club Alpino Italiano ricorda che in questa casa dimoro durante l'estate per un ventennio il Dott. Giulio Kugy, esploratore delle Alpi Giulie, scrittore e poeta della montagna.« (Tržaška sekcija ČAI spominja, da je v tej hiši skozi dvajset let v poletju bival dr. Julij Kugy, raziskovalec Julijskih Alp, pisatelj in pesnik gora.) Navzoči so obedovali na Rifugio Nordio e Deffar na drugi strani Kanalske doline. Kočo je adaptiral ČAI iz obmejne stražarnice na južni strani Ostrnika. Popoldne so šli udeleženci na Rifugio Gortani na planino Macesnik (Mezesnikalpe), od koder so uživali pogled na Kugyjeve najljubše gore, na Viš in Poliški Spik.

Paul Preuß je bil poleg Dülferja utemeljitelj modernega plezalnega stila. 3. okt. 1913 se je smrtno ponesrečil v severnem razu Velikega Mandkogla v Gosau, ki ga je plezal sam. Bil je nasprotnik umetnih pripomočkov. Njegovo temeljno načelo je bilo: Plezalni detajl je rešen šele tedaj, če ga zmagáš tudi v sestopu. Značilno zanj je bilo spoštovanje do gore, zato ga je S. Casara imenoval »kavalirja gora«. Njegovo ime je zvezano z Guglio di Brenta, Malo Zinno in Wilder Kaiser. Ko je začel z velikimi kombiniranimi turami v Zap. Alpah (greben Innominata, Aiguille Noir, Aiguille Blanche de Peuterey), se je njegova zvezda utrnula.

Ženske na Himalaji. Prva je bila Amerikanka Mis. Bullock - Workman, ki je v zač. 20. st. s svojim možem prišla na vrh nekaterih šesttisočakov in na vrh sedemtisočaka Pinacle Peak. Mount Bullock se imenuje po njej. Druga je žena prof. Dyhrenfurtha, ki je l. 1934 z možem prišla na

7430 m visoki Queen Mary Peak in s tem dosegla ženski višinski rekord, ki drži še danes. L. 1949 je bila Švicarka Anneliese Lohner na Piramid Peaku (7132 m). Četrta je Francozinja Claude Kogan, ki je 28. avg. 1935 kot vodilna v navezi zavzela 7135 m in 7140 m visoki Nun in Kun. S tem je kot ženska tvegala več kot vse druge doslej. Z njo je bil duhovnik Vitoz, misijonar, ki živi v vznožju te gore in je našel najlažji dostop, dr. Guillennin, Michel Desorbay, oba že izkušena člana ekspedicije v Južni Ameriki in na Spitzbergih. Sherpa Hang Tarkay je spremljal že jurišno navozo na Annapurni (Herzog-Lachnal). Plaz je prvi požkuz onemogočil. Vsi so bili ranjeni, vendar Claude Kogan ni odnehala in z Vitozom ponovno naskočila vrh. Od taborišča III. na vrh sta hodila 15 ur, sestopala 5 ur. Nazadnje so se na tej gori umaknili l. 1946 Angleži. Koganova je v ekspediciji prebila svoj dopust. Bilo je vsega 6 Šerp in dva indijska oficirja. Ekspedicija je prišla goro od zapada. Koganova je stara 35 let, doma iz Nizze, kjer vodi konfekcijsko trgovino. V Zap. Alpah je oblezla v kombiniranih turah skoraj vse vrhove. Tu je vodila neko navozo tudi po južnem grebenu Aiguille Noire de Peuterey. Letos ima velike načrte v nepalskih gorah. Praviijo, da je majhna in čedna. Mož ji je umrl l. 1951 kmalu potem, ko je prišel iz Andov.

Gesäuse spada med najredkejše prirodne znamenitosti v Evropi, pa tudi na svetu, pravi dr. Robert Hösch, ki je v daljšem članku utemeljil nesmiselnost tehnokratskih načrtov z Anizo od Hieflaua do Admonta. Ozka dolina, silna višinska razlika med Anizo in vrhovi Gesäusea (1800 m), v dolini pa avtocesta in železnica, kaj takega se zlepa kje ne vidi. Aniza in Krimmlski slapovi naj ostanejo taki, kakršni so po narodi, četudi gospodarska nuja narekuje drugače: če smo že prisiljeni k težkim žrtvam, potem radi vsaj tisto obdržimo, kar nam je najdražje in največ vredno. Komercialno stališče res narekuje dolinsko zaporo nekje med Hieflauiom in Gstattebodnom, toda samo za krat-

kovidnega gospodarstvenika. Vprašanje je, kaj bo Avstriji več donášalo — elektrarna na Anizi ali narodni park Gesäuse, kolikor se spričo dosedanje turistične eksploatacije še sme tako imenovati. Baje je tehniacija že sklenjena stvar. Dr. Höscha članek je menda že nekak labodji spev za Gesäuse.

ÖTK še ni prišel na čisto v sporu z ÖAV. Po zadnjih razgovorih bo ÖTK šele l. 1955 pristopil kot sekcija ÖAV, toda pod posebnimi pogoji, o katerih se bodo pogovorili v l. 1954 in katere bosta pretresli skupščini obeh avstrijskih planinskih organizacij. Trenje med obema se je začelo, ker je ÖAV terjal brezpogojno pristop ÖTK kot sekcije brez izjemnega aranžmana. Ker pa je ÖTK od l. 1931 do 1945, ko je bil včlanjen v ÖAV kot sekcija, imel z razdelitvijo gospodarskih dobrin slabe izkušnje z ÖAV, to pot terja poseben aranžman.

Ricardo Cassin je postal prvi član uredniškega odbora revije »Rassegna alpina«, hipermoderno metirane in urejene. Cassin bo eden vodilnih mož v italijanski ekspediciji na K 2. »L. 1954 se ponuja Italijanom velika zmaga tam, kjer so morali kapitulirati Houstonovi Amerikanci. Na gorah, ki so videli epično podjetje abruške vojvode bo še vihrala italijanska trikolora«. Kakšen patos in kako malo takta, na priliko, v primeri s sporočili, ki govore o nemških načrtih na K 2!

Italijansko himalajsko ekspedicijo bo vodil prof. Arditio Desio, predsednik znanstvenega odseka CAI. Ekspedicijo bo poleg CAI podprl in organiziral tudi Touring Club Italiano (TCI). Italijani, ki se njih stopinje v svetovnih gorstvih že poznajo, so: Abruški vojvoda (Duca degli Abruzzi), Vittorio Sella, Vittorio Ronchetti, Filippo de Filippi, Mario Piacenza, Piero Ghiglione, Arditio Desio, Aldo Bonacossa, Ugo di Vallepiana. Bili so na Kavkazu (1886, 1889, 1890, 1896), na Karakorumu l. 1929, v Afriki in Avstraliji. Mnogo govori italijanska literatura o alpinističnih avanturah italijanskih vojnih ujetnikov od l. 1943 do 1946 v Pandžabu.

KANJAVEC IZ ZADNJICE

JAKA COP

***Ali ste si že
askrbeli zavarovanje zoper nezgode?***

Sprostite se gmotnih skrbi v primeru nesreče in predajte se polnemu užitku v Vašem športu. Skrbi preložite na zavarovanje.

Lahko se zavarujete skupinsko v okviru Planinskega društva, lahko pa tudi posamezno za vsote, ki odgovarjajo Vašim zahtevam. Premije in pogoji so ugodni

Državni zavarovalni zavod

RAVNATELJSTVO:

LJUBLJANA, Miklošičeva 19, tel. 21-777

PODRUŽNICE:

CELJE, Titov trg 1, tel. 23-45

KRANJ, Prešernova ulica 10, tel. 534

KRŠKO, Gubčeva 12, tel. 13

LJUBLJANA-MESTO, Ljubljana, Beethovnova 10, tel. 21-023

LJUBLJANA-OKOLICA, Ljubljana, Miklošičeva 17, tel. 21-776

MARIBOR, Partizanska cesta 47, tel. 21-34, 21-01

MURSKA SOBOTA, Lendavska cesta 22, tel. 95

NOVA GORICA, Cesta IX. korpusa 1, tel. 79

NOVO MESTO, Sokolska 1, tel. 150

POSTOJNA, Jamska ulica 5, tel. 28

Zastopstva v useh večjih krajih Slovenije!

PODJETJE ZA RAZDELJEVANJE ELEKTRIČNE ENERGIJE

ELEKTRO-LJUBLJANA OKOLICA

LJUBLJANA, PARMOVA UL. 33

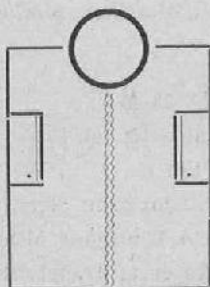
Poštni predal 70, telefon štev. 39-141

Prejema električno energijo iz elektrarn elektroenergetskega sistema LRS in jo oddaja potrošnikom v svojem območju preko svojih prenosnih in razdelitvenih naprav.

Cestita

vsem planincem in ljubiteljem narave k prazniku 1. maja!

Športne
srajce,
dokolenke,
puloverje,
nahrbtnike,

krušne
torbice,
barete,
čepice in
klobuke,

V a m n u d i

»PERILO«

LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 12

nasproti hotela Union

PRIČAKUJEMO VAŠEGA OBISKAI

•Trg. podjetje Izbira•

Planinci!

Preden greste na izlet, se oglasite
še v poslovalnicah podjetja

»**EMANA**«

L J U B L J A N A

da si napolnite svoj nahrbtnik

Sveže klobase, salame
raznih vrst, sir, konzerve, čokolada, bonboni ipd.

Vedno v veliki izbiri na zalogi

Poslovalnice:

MIKLOŠIČEVA CESTA 34

TITOVA CESTA 31

BRDO 20

BREG 20

GERBIČEVA ULICA 44

KARLOVSKA CESTA 19

KOLEZIJSKA CESTA 25

KOZARJE 95

OPEKARSKA CESTA 31

ROŽNA DOLINA C. V/2

ROŽNA DOLINA C. V/26

SLOMSKOVA ULICA 13

TRUBARJEVA ULICA 95

TRŽAŠKA CESTA 83

TRŽAŠKA CESTA 26

VIŠKA CESTA 48

*Gostinska
zbornica za LRS*

čestita

vsem prijateljem planin in
obiskovalcem planinskih po-
stojank k prazniku

1. maja!

★ TRGOVSKO
GROSISTIČNO
N PODJETJE

A

D

E

B

E

L

O

★

» Patračnik «

nudi v svojih skladiščih:

manufakturo,
galanterijo,
špecerijo,
železnino
ter usnje

Murska Sobota

TISKARNA

»*Jože Moškrič*«

LJUBLJANA

Nazorjeva ulica št. 6

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in najboljših del

KLIŠARNA

izdelava eno- in večbarvnih klišejev

ŠTAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov in pečatov

*K prazniku
dela*

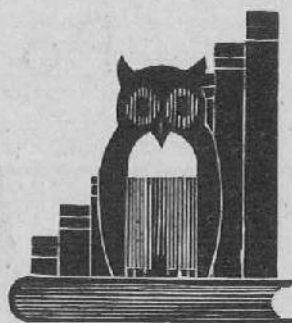
*čestita vsemu
delovnemu
ljudstvu*

KOLEKTIV

TOVARNE USNJA

ŠOŠTANJ

Novitete na knjižnem trgu

Knjige, ki spadajo v vsako knjižnico

LETOS SO IZŠLE ŽE TRI KNJIGE ZBRANIH DEL SLOVENSkih
PISATELJEV IN SICER:

JOSIP JURČIČ (Med dvema stoloma — Bojim se te lepa
Vida — Cvet in sad). Knjiga ima 400 strani in stane
v polplatnu din 375.—, v platnu din 455.—

JOSIP STRITAR (Pesmi 1881—1899 — Pozne pesmi iz groze
dni — Dostavki). Ima 416 strani in stane v polplatnu
din 320.—, v platnu pa din 400.—

IVAN TAVČAR (Med gorami — Zgodovinske povesti v Zali)
424 strani. Cena je v polplatnu din 400.—, v platnu
pa din 480.—

V prodaji je **ZBORNIK dokumentov in podatkov o narodno
osvobodilni vojni**, ki obsega borbe v Sloveniji leta
1942. Leksikalni format, 516 strani, cena din 430.—

Na knjižnem trgu je tudi znamenita knjiga: **Herodot** v pre-
vodu prof. Sovreta. Obsega 484 strani in stane v pol-
platnu din 600.—, v platnu pa din 700.—

Te dni bodo v prodaji **MEMOARI** prote **Mateja Nenadovića**,
ki opisuje upor ljudstva. Ima 208 strani

MEDITACIJE JOSIPA VIDMARJA so vzbudile splošno
pozornost. Knjiga stane vezana v polplatno din 460.—

VSE TE KNJIGE DOBITE V VSEH KNJIGARNAH. — LAHKO
JIH PA Z DOPISNICO NAROČITE TUDI PRI ZALOŽNICI

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
LJUBLJANA, MESTNI TRG 26

Potrošniki!

Zahtevajte

v trgovinah

VOLNE
TKANINE

*cenoviciane
tovarne*

Beanka

Kesmanovič

PARAČIN

Tovarniška zaloga v Ljubljani

Mačkova ulica št. 1

DELOVNI KOLEKTIV TRGOVSKEGA POD-
JETJA ZA DOMAČO IN UMETNO OBRT

» **DOM** «
L J U B L J A N A

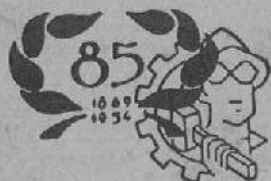
čestita

*k 1. maju in se pripravljamo na
nakup okrasnih in praktičnih
predmetov za dom in
gospodinjstvo. Oglejte si naše
bogate zaloge izdelkov
domače in umetne obrti
u naših trgovinah na*

**Mestnem trgu št. 24
Cankarjevi cesti št. 6
Kardeljevi ulici št. 4
Trg Revolucije št. 5**

Prodajamo tudi na debelo in izvažamo

KOLEKTIV

ŽELEZARNE JESENICE

ŽELI VSEM PLANINCEM IN
LJUBITELJEM NARAVE OB
DELAVSKEM PRAZNIKU
1. MAJ MNOGO USPEHOV IN
PODVIGOV ZA IZGRADNJO
SOCIALISTIČNE DOMOVINE